

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры
Літаратурны музей Максіма Багдановіча

АЎТОГРАФЫ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

КАТАЛОГ

*Да 130-годдзя з дня нараджэння
Максіма Багдановіча*

---

*Да 130-годдзя з дня нараджэння
Максіма Багдановіча*

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры
Літаратурны музей Максіма Багдановіча

АЎТОГРАФЫ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА КАТАЛОГ

*Да 130-годдзя з дня нараджэння
Максіма Багдановіча*

Мінск
“БудМедыяПраект”
2020

УДК [821.161.3.09:091.5+929Багдановіч](085.2)

ББК 83.3(4Бел)

А93

Рэкамендавана пратаколам Навукова-метадычнага савета ўстановы
“Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”
ад 25 лістапада 2020 года № 15

Складальнікі:

І.В. Мышкавец, М.А. Бараноўскі,
М.М. Запартыка, А.У. Кніга, Ю.Б. Мацук

Каталог “Аўтографы Максіма Багдановіча” ўключае выявы ўсіх вядомых на сённяшні момант аўтографаў класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча, навуковае іх апісанне. Выданне адрасавана літаратуразнаўцам, мовазнаўцам, культуролагам, музейным спецыялістам, студэнтам профільных навучальных устаноў, усім, хто цікавіцца гісторыяй беларускай культуры.

ISBN 978-985-7172-46-7

© Дзяржаўны музей гісторыі
беларускай літаратуры, 2020
© Афармленне.
Дзяржаўнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект», 2020

Напачатку было слова... З яго распачаўся Сусвет. З слова пачынаецца свет паэзіі і літаратуры ўвогуле. Гэта загадкавая прастора і, чым больш дасканалыя выходзяць творы, тым цікавей звяртацца да матэрыяльных сведчанняў дзейнасці творцы – спрабаваць ухапіць яго індывідуальныя асаблівасці, тэмперамент, характар, пачуцці.

Час не шкадаваў спадчыны Максіма Багдановіча. Архіў паэта быў амаль цалкам страчаны ў вайну, і толькі руплівая праца даследчыкаў дапамагла выявіць нешматлікія аўтографы, раскіданыя па ўстановах краін былой Расійскай імперыі.

Перад вамі першая спроба сабраць гэтыя здабыткі пад адной вокладкай. Унікальная магчымасць на свае вочы пабачыць усе словы, напісаныя рукой геніяльнага сына Беларусі. Спадзяёмся, каталог будзе карысным навукоўцам, тэксталагам, біёграфам паэта, якія пажадаюць папрацаваць з першакрыніцамі, доступ да якіх не заўсёды просты. Выданне стане прыемным артэ-фактам, гартаючы які можна прабежчыся па філігранных радках дасканалага почырка Максіма Адамавіча.

Максім Багдановіч – асоба, без якой немагчыма ўявіць беларускую культуру, чалавек, які сваім самаахвярным жыццём задаў нацыятворчы імпульс, адчувальны і сёння. Наш абавязак – зрабіць усё магчымае для таго, каб аддаць яму належную пашану. І няхай гэтае выданне, падрыхтаванае супрацоўнікамі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, будзе яшчэ адной праявай нашай удзячнасці вялікаму творцу.

*Міхаіл Бараноўскі,
загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча*

Калектыў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча (Мінск, Беларусь) выказвае шчырыя словы ўдзячнасці адміністрацыі і супрацоўнікам наступных устаноў:

Архіў А. М. Горкага Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук (Масква, Расія);

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (Мінск, Беларусь);

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы (Вільнюс, Літва);

Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці (Мінск, Беларусь);

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы (Мінск, Беларусь);

Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў (Вільнюс, Літва);

Нацыянальная бібліятэка Беларусі (Мінск, Беларусь);

Нацыянальная бібліятэка Украіны імя У. І. Вярнадскага (Кіеў, Украіна);

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (Мінск, Беларусь);

Расійская дзяржаўная бібліятэка (Масква, Расія);

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва (Масква, Расія);

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў (Санкт-Пецярбург, Расія);

Фундаментальная бібліятэка Яраслаўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя К. Д. Ушынскага (Яраслаўль, Расія);

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Мінск, Беларусь);

Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў Санкт-Пецярбурга (Санкт-Пецярбург, Расія).

Ад укладальнікаў

Беларусь рыхтуецца да юбілею – 130-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, выдатнага паэта, празаіка, публіцыста, крытыка, перакладчыка Максіма Багдановіча. Па традыцыі, супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, філіяла Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, прымаюць актыўны ўдзел у арганізацыі і правядзенні святочных мерапрыемстваў, прысвечаных пісьменніку. Яшчэ пад час святкавання мінулага юбілею ўзнікла ідэя стварэння каталога “Аўтографы Максіма Багдановіча”.

Мэты і задачы, якія паставілі сабе музейныя супрацоўнікі, былі больш складанымі, чым пры стварэнні звычайнага музейнага выдання. Ідэя заключалася ў тым, каб сабраць пад адной вокладкай выявы ўсіх аўтографаў Максіма Багдановіча, вядомых на той час. Задача надзвычай цяжкая, таму што рукапісы геніяльнага беларускага пісьменніка захоўваюцца ў розных краінах (Беларусі, Літве, Расіі, Украіне) і ў розных установах (архівах, бібліятэках, музеях). У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча зберагаецца 8 каштоўных аўтографаў пісьменніка, у іх ліку – “Зеленя”, рукапісны зборнік перакладаў на рускую мову, дароўныя надпісы на кнігах, часопісах, на адваротным баку фотаздымкаў. Наогул, на сённяшні момант уладальнікамі каштоўных матэрыялаў з’яўляюцца наступныя ўстановы (па краінах):

Беларусь

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (Мінск);

Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці (Мінск);

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы (Мінск);

Літаратурны музей Максіма Багдановіча, філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры (Мінск);

Нацыянальная бібліятэка Беларусі (Мінск);

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (Мінск);

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Мінск).

Літва

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы (Вільнюс);

Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў (Вільнюс).

Расія

Архіў А. М. Горкага Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук (Масква);

Расійская дзяржаўная бібліятэка (Масква);

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва (Масква);

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў (Санкт-Пецярбург);

Фундаментальная бібліятэка Яраслаўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя К. Д. Ушынскага (Яраслаўль);

Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў Санкт-Пецярбурга (Санкт-Пецярбург).

Украіна

Нацыянальная бібліятэка Украіны імя У. І. Вярнадскага (Кіеў).

Праведзены перамовы з кіраўніцтвам гэтых устаноў аб атрыманні электронных копій рукапісаў беларускага пісьменніка і дазвалаў на публікацыю ў каталозе “Аўтографы Максіма Багдановіча”. Такім чынам, у каталог уключаны ўсе выяўленыя на сённяшні момант аўтографы М. Багдановіча. Упершыню падрыхтавана факсімільнае выданне рукапісаў пісьменніка з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, фондаў іншых устаноў навукі, культуры, адукацыі Беларусі і замежжа. Значная частка матэрыялаў публікуецца ўпершыню.

Каталог “Аўтографы Максіма Багдановіча” складаецца з наступных раздзелаў:

I. Аўтографы на фотаздымках.

II. Зборнікі вершаў-перакладаў.

III. Вершы.

IV. Пераклады вершаў.

V. Артыкулы.

VI. Лісты.

VII. Дароўныя надпісы.

VIII. Уласнаручныя запісы.

IX. Дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны.

X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі.

Матэрыялы ў межах таго ці іншага раздзела каталога, у тых выпадках, дзе магчыма было вызначыць дату, размяшчаюцца паводле храналагічнага прынцыпу. Да каталога дадаецца імяны паказальнік. Кожны дакумент, які ўключаны ў каталог “Аўтографы Максіма Багдановіча”, прадстаўлены наступным чынам:

- факсімільная выява аўтографа;
- кароткае археаграфічнае апісанне аўтографа з удакладненнем крыніцы, паводле якой выстаўлялася дата пры адсутнасці яе ў рукапісе;
- цытаты з успамінаў сучаснікаў М. Багдановіча, з навуковых артыкулаў, якія змястоўна звязаны з тым ці іншым аўтографам.

Для археаграфічнага апісання аўтографаў Максіма Багдановіча была выкарыстана наступная паслядоўнасць:

- найменне (верш, апавяданне, ліст, паштоўка, уласнаручны запіс і г.д.);
- пры наяўнасці – адрасат (установа альбо асоба);
- месца напісання;
- дата;
- від (аўтограф, машынапіс з праўкамі і г.д.);
- мова;
- памеры (указваліся толькі для рукапісаў, якія захоўваюцца ў музейных установах);
- месца захавання арыгінала (установа, пошукавыя дадзеныя).

Унікальнае выданне сабрала пад адной вокладкай усе вядомыя на сённяшні момант рукапісы пісьменніка: ад знакамітых яго вершаў да невяліччай запіскі прыватнага характару і выпраўленняў у тэкстах пратаколаў Мінскай губернскай харчовай камісіі. Дадаткам падаюцца ўсе вядомыя на сённяшні момант факсімільныя выявы аўтографаў Максіма Багдановіча, апублікаваныя ў свой час у розных выданнях.

Матэрыялы значна пашыраюць нашы ўяўленні пра Максіма Багдановіча, дазваляюць пашырыць кола даследаванняў у галіне багдановічазнаўства. Каталог "Аўтографы Максіма Багдановіча" – сапраўдны падарунак да 130-годдзя з дня нараджэння генія беларускай літаратуры і 40-годдзя з дня стварэння Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча выказваюць шчырыя словы ўдзячнасці ўсім, хто далучыўся да падрыхтоўкі і стварэння гэтага адметнага выдання.

Раздзел I. Аўтографы на фотаздымках

1.

“Я, нядужны, бязскрыдлы паэт...” Верш.

Яраслаўль. 03.02.1910.

Аўтограф.

На беларускай мове.

11,0х6,9 см.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

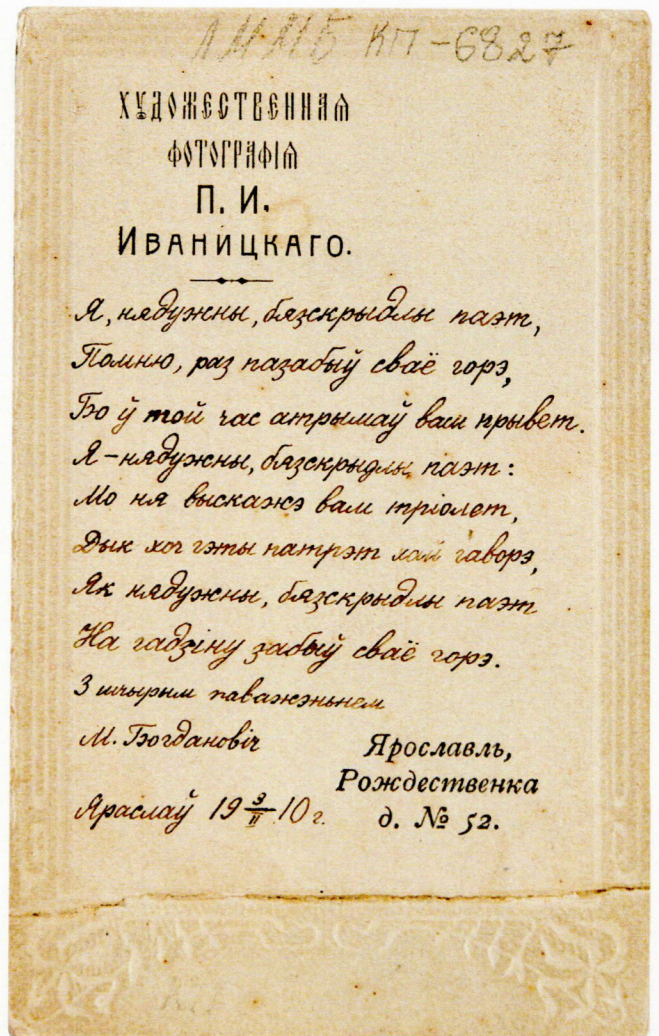
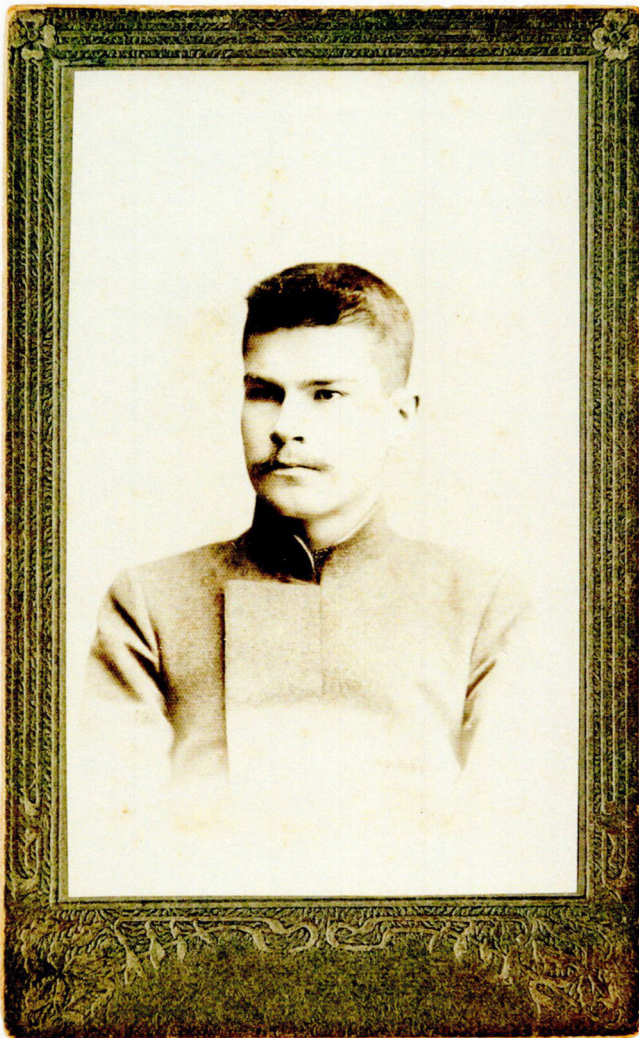
КП 6827.

“Палуян, з аднаго боку, падтрымлівае Багдановіча, піша яму шчырыя лісты, у якіх заахвочвае да творчасці, да працы над формаю верша, яго мовай, заклікае паглыбляць і пашыраць грамадзянскія матывы паэзіі, інфармуе пра бягучыя падзеі беларускага літаратурнага жыцця [...].

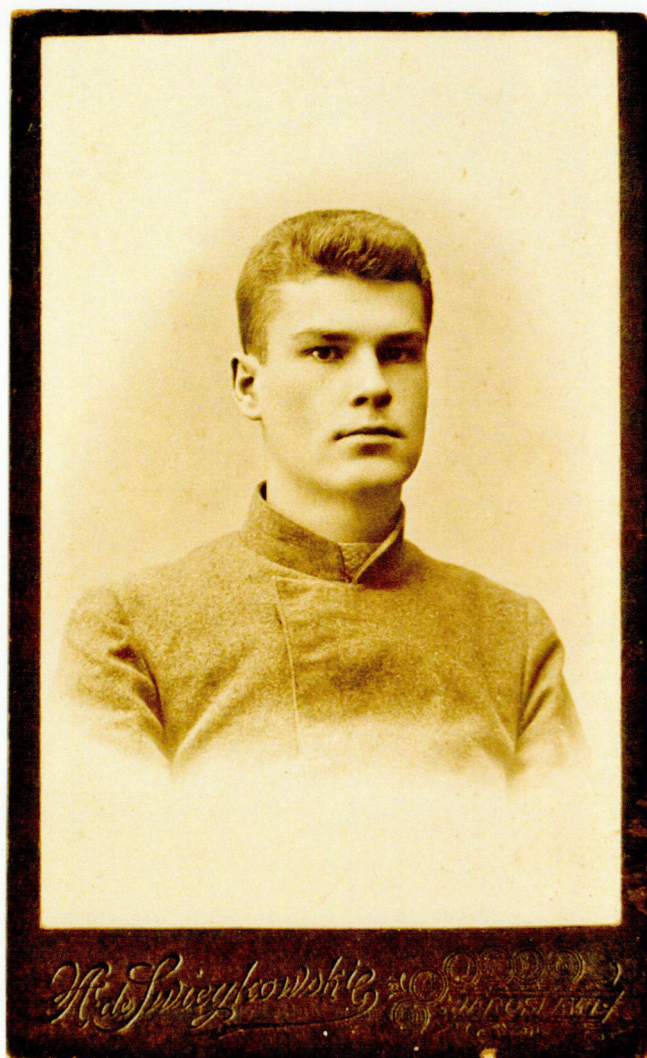
З другога боку, С. Палуян ваюе – адзін! – супраць усёй рэдакцыі за прызнанне М. Багдановіча. І перамагае! К канцу 1909 года беларускі пясняр выходзіць на старонкі “Нашай нівы”, каб ужо ніколі з іх не сыходзіць. Удзячны Палуяну за падтрымку, М. Багдановіч у снежні 1909 г. друкуе ў “Нашай ніве” прысвечаны яму верш, а 9 лютага 1910 г. дасылае яму сваю фатаграфію з прачулым вершаваным надпісам: “Я, нядужны, бязскрыдлы паэт, Помню, раз пазабыў сваё горэ, Бо ў той час атрымаў ваш прывет...” Нават свой адзіны зборнік “Вянок” (1913) выдае з прысвячэннем: “Вянок на магілу С. Палуяна”.

Кабржыцкая Т. В. Слядамі знічкі. С. 38.

Я вспоминаю доли старинной,
На тихой улице фасада,
И небольшой уютный сад,
И двор просторный и пустынный.

На нем китовый шарф наш:
Три обещанья и три руки
Вдуря "брат на вынос" городки,
И слыть звучать при виде "наши".

и т. д. и т. д.
конец остается за мной.

Не поминай лихом!

М. Богданович

Яросл. 19 $\frac{24}{VIII}$ 11г.

ЛММБ кит 448

2.

“Я вспоминаю дом старинный...”. Верш.

Яраслаўль. 24.08.1911.

Аўтограф.

На русской мове.

10,5х6,5 см.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 448.

“Надпись на фотокарточке – “Я вспоминаю дом старинный... и сад, и двор просторный и пустынный” – говорит о большом дворе дома Кокуевых [...], и фото с этой надписью, несомненно, предназначалось для передачи кому-нибудь из Кокуевых”.

*Ліст Д. Дзявольскага да Ю. Пшыркова ад 11.01.1958
у кн. “Максім Багдановіч: вядомы і невядомы”. С. 324.*

Раздзел II. Зборнікі вершаў-перакладаў

3.

“Зеленя”. Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы.

Яраслаўль. [1909–1913].

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 32, с. 26.

20,8x13,0 см.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 965.

Л. 1, с. 1	Тытульны ліст.
Л. 2, с. 1	Прысвячэнне.
Л. 5, с. 1	“Сонет”. Верш.
Л. 6, с. 1	“Триолет”. Верш.
Л. 7, с. 1	“Триолет XVIII века”. Верш.
Л. 8, с. 1	“В старом саду”. Верш.
Л. 9, с. 1, л. 10, с. 1	“Скерцо”. Верш.
Л. 11, с. 1	“Смех и говор. В пестрой юбке обезьянка...”. Верш.
Л. 12, с. 1	“Подыми к небесам свои взоры...”. Верш.
Л. 13, с. 1	“Уж синее небо темнеет...”. Верш.
Л. 14, с. 1	“Прочтите с участием правдивую эту...”. Верш.
Л. 15, с. 1	“Слышишь гул? Это дико-печальный лесун...”. Верш.
Л. 16, с. 1	“Озеро”. Верш.
Л. 17, с. 1	“Скоро вечер в прошедшее канет...”. Верш.
Л. 18, с. 1	“На нас томительно, угрюмо наплывает...”. Верш.
Л. 19, с. 1	“Белым цветом одета калина...”. Верш.
Л. 20, с. 1	“Ты вечером крещенским ворожила...”. Верш.
Л. 21, с. 1	“Дед”. Верш.
Л. 22, с. 1	“Теплый вечер, тихий ветер, мягкий стог...”. Верш.
Л. 23, с. 1, л. 24, с. 1	“Переписчик”. Верш.
Л. 25, с. 1	“Книга”. Верш.
Л. 26, с. 1	“Мне снилось...”. Верш.
Л. 27, с. 1	“Бледный, хилый все ж люблю я...”. Верш.
Л. 28, с. 1	“Давно завянули цветы...”. Верш.

Максимиъ Богдановичъ

Зеленя

стихи

переводъ съ белорусскаго автора

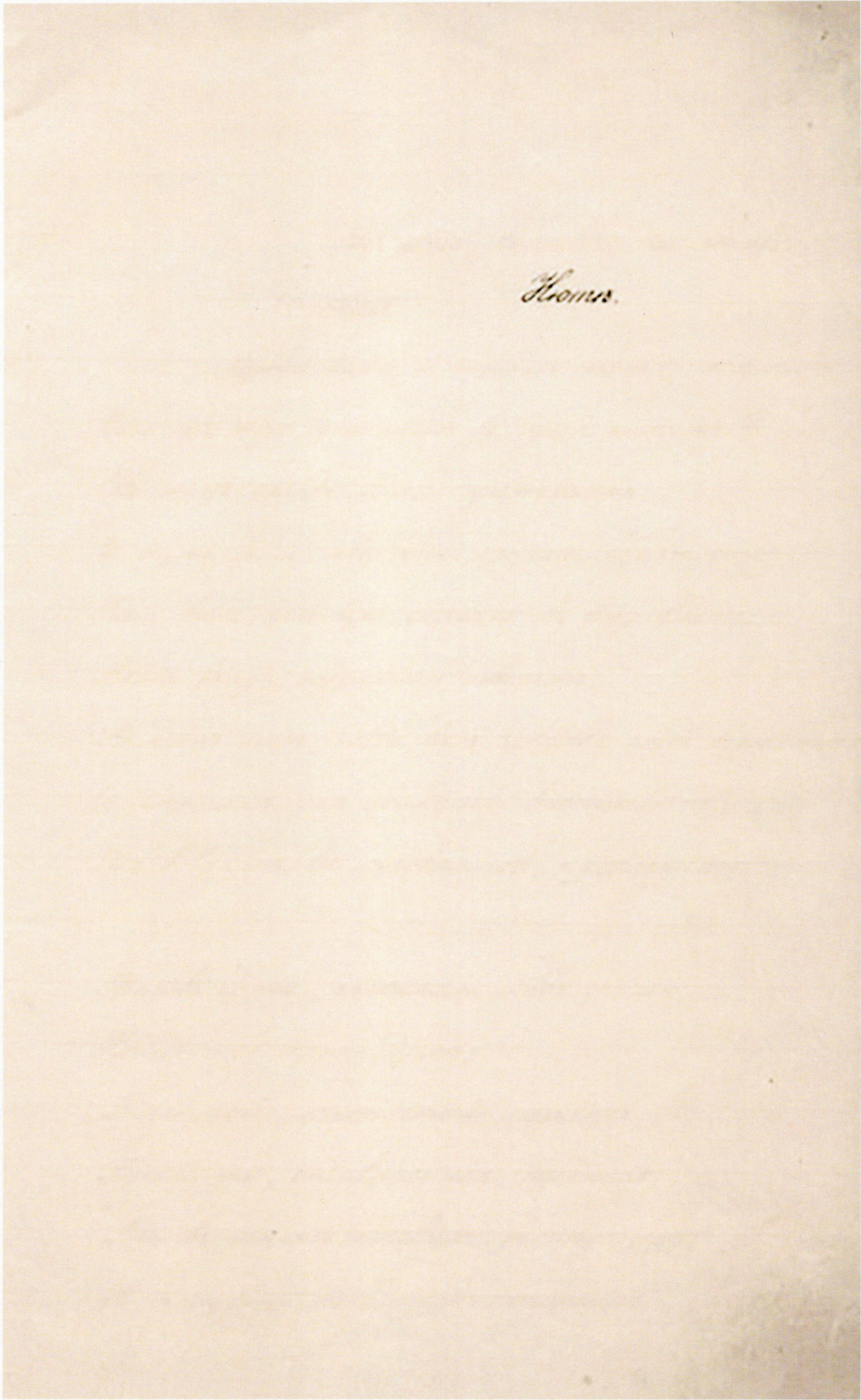
Переводъ стиховъ — словно женичины:
если красивы, то не верны; если верны,
то не красивы.

Нѣм. писат. поговорка.

Ярославль

1909 - 1910

Из цикла „Старинное наследство.“

Соннеты.

„Суровый Дантэ не презирал сонета...“ А. Пушкин.

Что из того, что стихъ въ душу пишетъ?

Онъ черезъ холодъ мысли протекаетъ

И тутъ лишь твердость формы обрѣтается,

Какъ воскъ, что при гаданьи въ воду влитъ.

Поэтъ всегда обдуманно творитъ.

Въ тотъ мигъ, когда валь чувства грудь взрывается,

Съ изрешетъ уль холодный выступаетъ:

Онъ взвѣситъ все, провѣритъ, расчленитъ.

Таковъ и ты, чертасій надъ землею

Ночное небо яркою дугою,

Глестасій, золотистый метеоръ.

Горишь ты, оплавившись, несешь

Весь въ искрахъ огневыхъ за кругозоръ,

А въ глубинѣ холодномъ остаешься.

Трыюлет

„Красавец, якій Трыюлет...” Н. Федранов.

На сонце заглядваўся я,

И сонце очи ослепило.

Затямь, что сердце свята любило,

На сонце заглядваўся я.

Хочуць я пошлю, но была

Не в стоды мнѣ сльзота моя:

На сонце заглядваўся я,

И сонце очи ослепило.

2.

Трыюлетъ XVIII вѣка

Мнѣ долгое забвеніе Ваши
 Тернѣе Вашихъ терновыхъ ковъ.
 Пронзасть душу острыми
 Мнѣ долгое забвеніе Ваши.
 Я поблуднѣлъ отъ тоинныхъ слезъ
 И началъ трыюлетъ словами:
 „Мнѣ долгое забвеніе Ваши
 Тернѣе Вашихъ терновыхъ ковъ.“

~~От этого-то~~ и пишу поэты и поэты.

=   Въ старомъ саду.

Изящный садъ — такой, какъ у Ваниты:

Блещутъ статуи въ листьяхъ зеленой,

Враги — прохладный гротъ, фонтаны бесконный,

Где-то ... Верно саду много уже сто.

Весь погружень душой въ былые дни,

Спокою мечтательно, разсвѣнно листомъ

Поэта нового ... и закрываю,

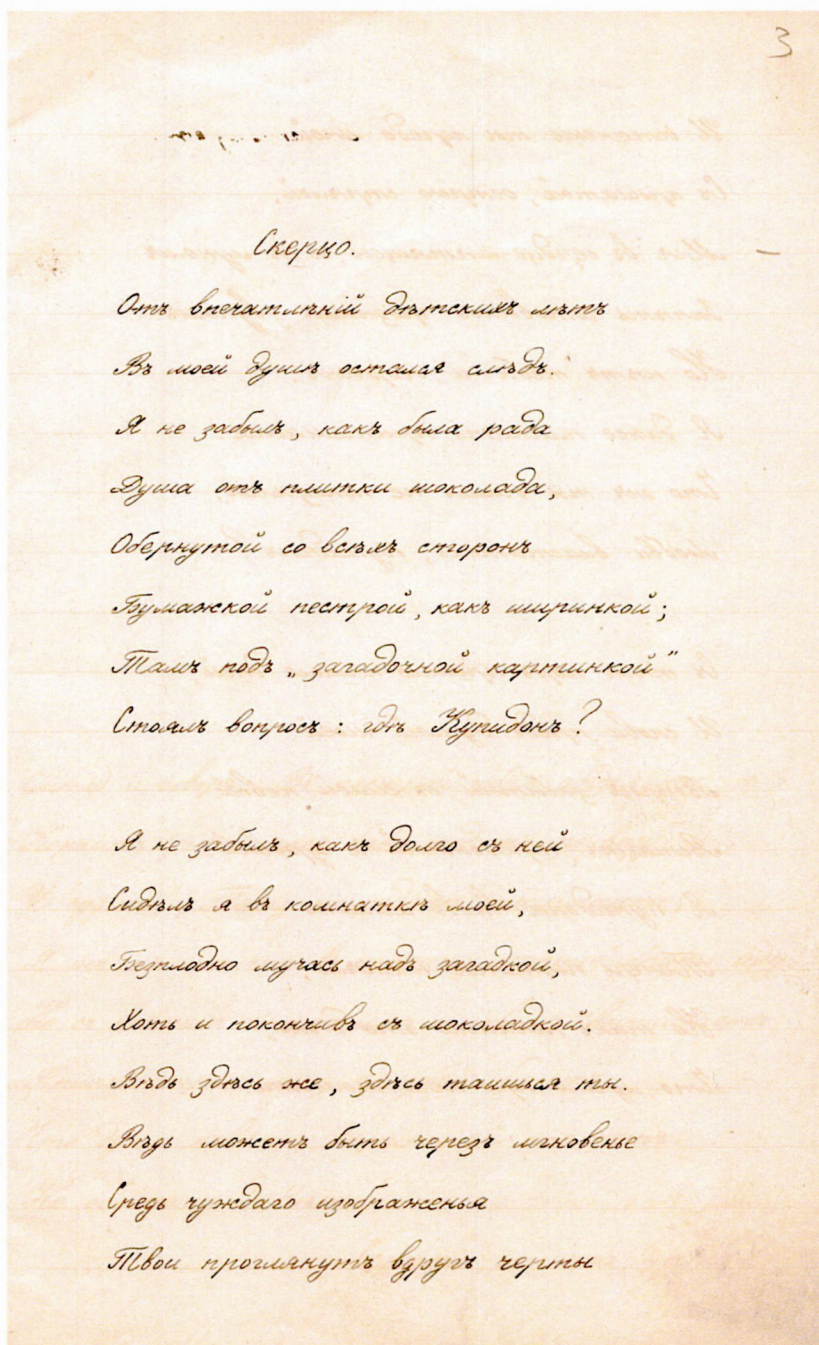
Смущенный мыслью, что это не Парнас.

“Аўтограф сшытка “Зеленя” захоўваўся з 1914 года ў Анны Іванаўны Гапановіч, а пасля яе смерці (1941) – у сястры яе Веры Іванаўны і, нарэшце, у дачкі Веры Іванаўны, пляменніцы Анны Іванаўны, – Наталлі Глебаўны Кунцэвіч.

Вось, ён – невялікі сшытак у лінейку, трохі пацямнелы ад часу, акуратна запоўнены роўнымі, прыгожымі, дробнымі літарамі, напісаны чорным чарнілам. Вокладкі няма. На першай старонцы сшытка наверху напісана “Максим Богданович” – чыясь няспрытная дзіцячая рука падкрэсліла імя аўтара два разы сінім чарнілам, відаць, хтось з пляменніц Максіма Багдановіча. Ніжэй буйнымі літарамі прыгожа выведзена: “Зеленя”. Пад назвай дробным чоткім почыркам напісан падзагалавак: “Стихи. Перевод с белорусского автора”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 212.

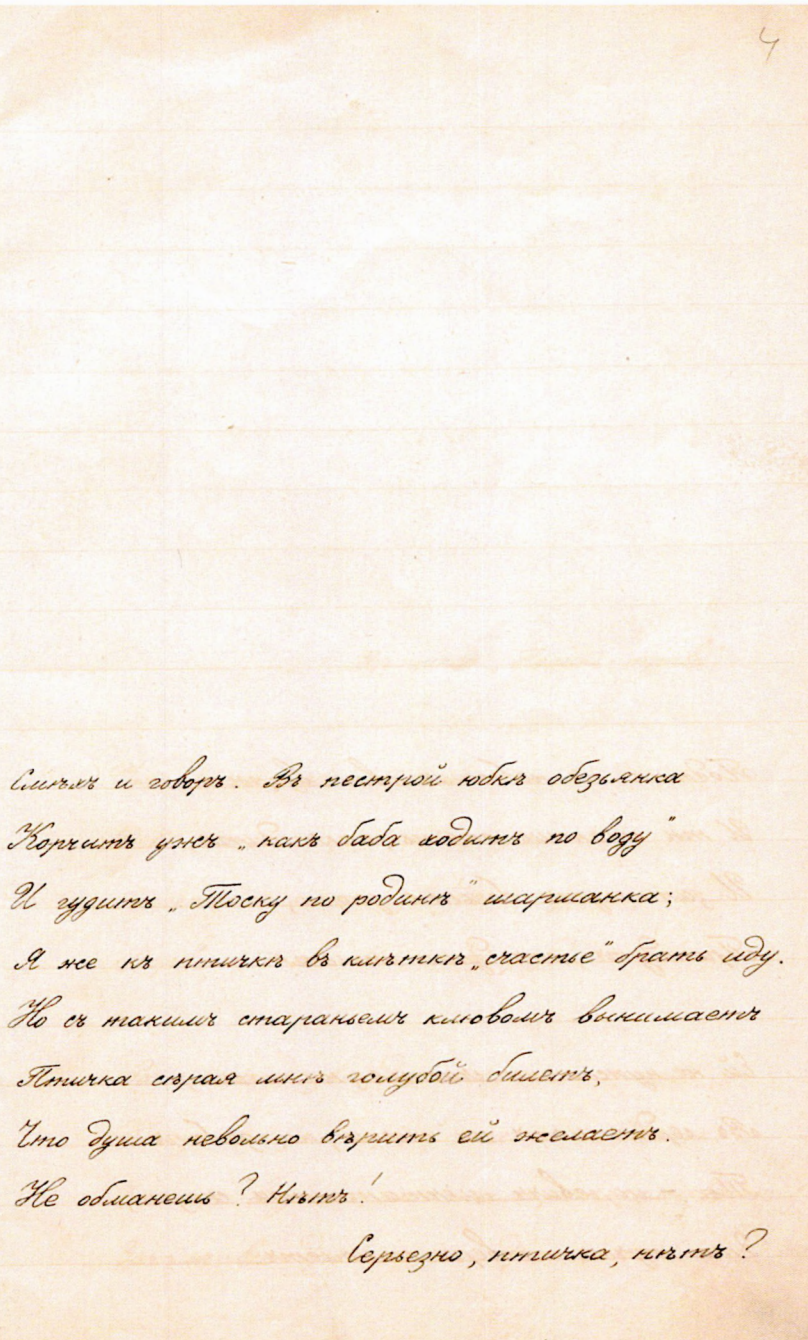
И вотанемь ты передо мной
Съ крылатой, острого стругой,
Мнѣ въ сердце шпательней, и съ лукомъ
Заплетъ готовишь грозный звукъ...
Но жаль тебя — и, огорченъ,
Я даже плакать принимаюся.
Что жъ ты очамъ не показался,
Любви властитель, Купидонъ?

Съ тѣхъ поръ прошло немало дней,
И снова предъ душой моей
Вопросъ забытый съ силой новой
Встаетъ, тревожный и суровый.
Я Купидона вновь искаю
Теперь пытаясь неслышно,
Но такъ печально это дѣло,
Что лучше про него молчать.

“Сяджу ў цесным пакоі Наталлі Глебаўны. На дубовым пісьмовым стале з разьбой ляжаць перада мной рукапісы Максіма Багдановіча – сшытак “Зеленя”, два экзэмпляры прыжыццёвай кнігі вершаў “Вянок” з аўтографамі паэта (падарунак цёткам Магдаліне Ягораўне і Марыі Ягораўне) і асобны адбітак з часопіса “Украинская жизнь” з артыкулам “Краса и сила” – таксама з аўтографам паэта”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 208.

Подними на небесах свои взоры -

И ты станешь опять, как дитя,

И затихнут больные укоры,

Пропадут, отъ души отлетя.

Ей не нужно ни счастья, ни ласки,

Взъ сердце няньки ни тоски, ни заботы.

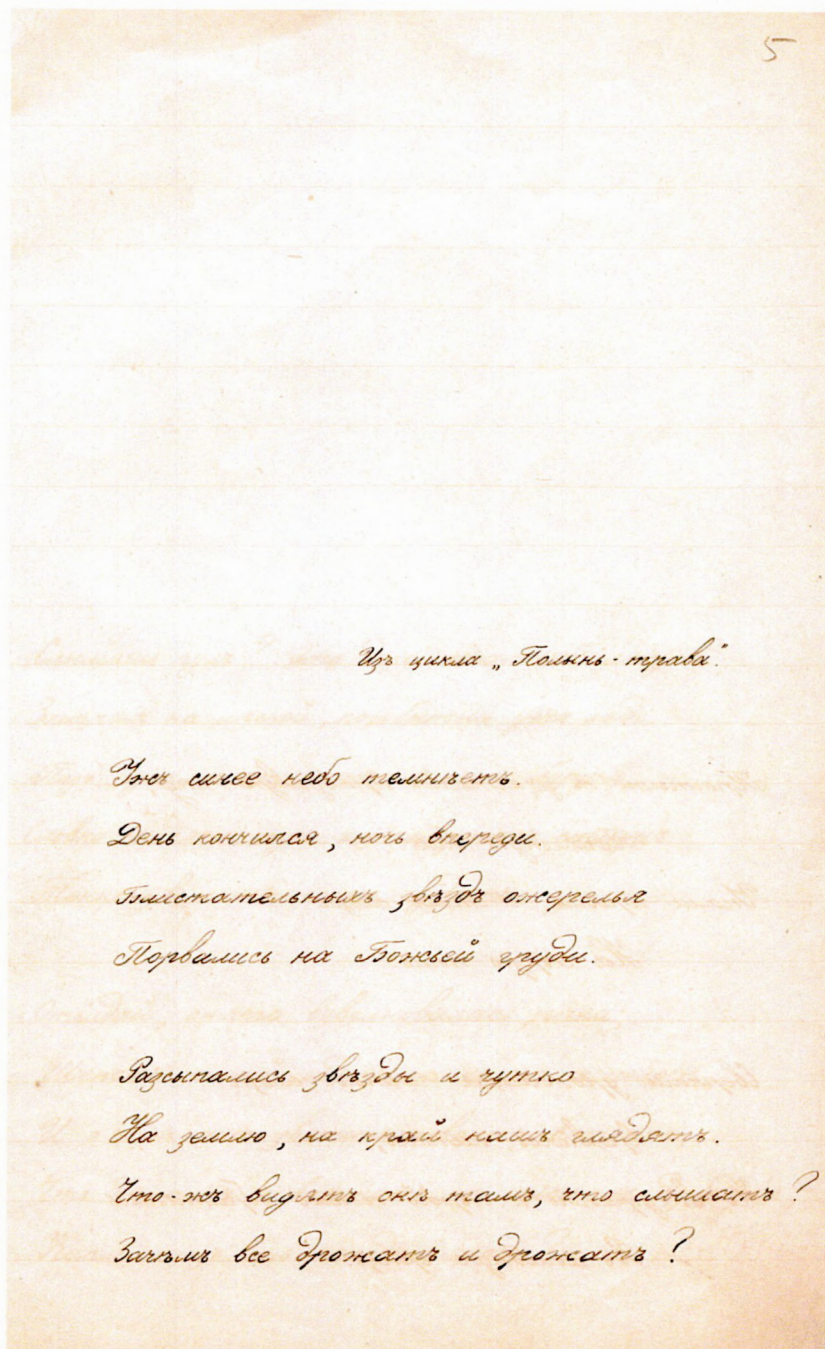
Ты - царевичь мечтательной сказки,

Эта мучка - коверъ самолетъ.

“Беражліва перагортаю старонку за старонкай гэты зграбна напісаны сшытак, у які з такой любоўю пяцьдзясят гадоў назад заносіў Максім Багдановіч пераклады сваіх твораў”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 213.

Из цикла „Полюнь-трава”

Ночь смесе небо темноту.

День кончился, ночь впереди.

Блестательных звезд отселева

Порвались на Божьей груди.

Разыпались звезды и чутко

На землю, на край земли глядят.

Что-то видят они там, что слышат?

Звонит все дрожат и дрожат?

Прогните съ уастъемъ правдивую эту,
Печальную бѣду.

Угали горяція, чистыя слезы
На сѣрую нощь.

Сверками угрожающія чистыя слезы
Срываясь, катясь,
Но въ душевной и сѣрой нощи обратились
Въ холодную грязь.

“Кнігу “Вянок” Максім Багдановіч падараваў стрыечнай сястры Нюце (Анне Іванаўне Гапановіч), да якой ён адчуваў сардэчную сімпатыю. Прачытаўшы яго вершы, Нюта сказала яму, што ёй цяжка ацаніць іх, бо яна не ведае беларускай мовы. Тады Максім выбраў са свайго зборніка “Вянок”, з вершаў, апублікаваных у перыядычных выданнях, і са сваіх рукапісаў 22 вершы і пераклаў іх на рускую мову. Сшытак перакладаў паэт назваў “Зеленя”.

Ватацы Н. Б. У Горкім. С. 212.

Слышишь зум? Это тихо-печальный лясунъ
Замерзавъ на лясной, позабытый зумъ ладъ.
Торъ руками его, какъ на моръ бурюнь,
Словно тысячи туги наплывуномъ струнъ
Теклоствольной сосны гудитъ.

Отгадай, отчего взволновалась рязка,
Шепотъ тихій идетъ къ намъ съ полосы,
И о чемъ или звенитъ говорокъ вѣтерка,
Что дрожитъ и бѣсится на истомъ дубняка,-
Капли слезъ или холодной росы?

Озеро.

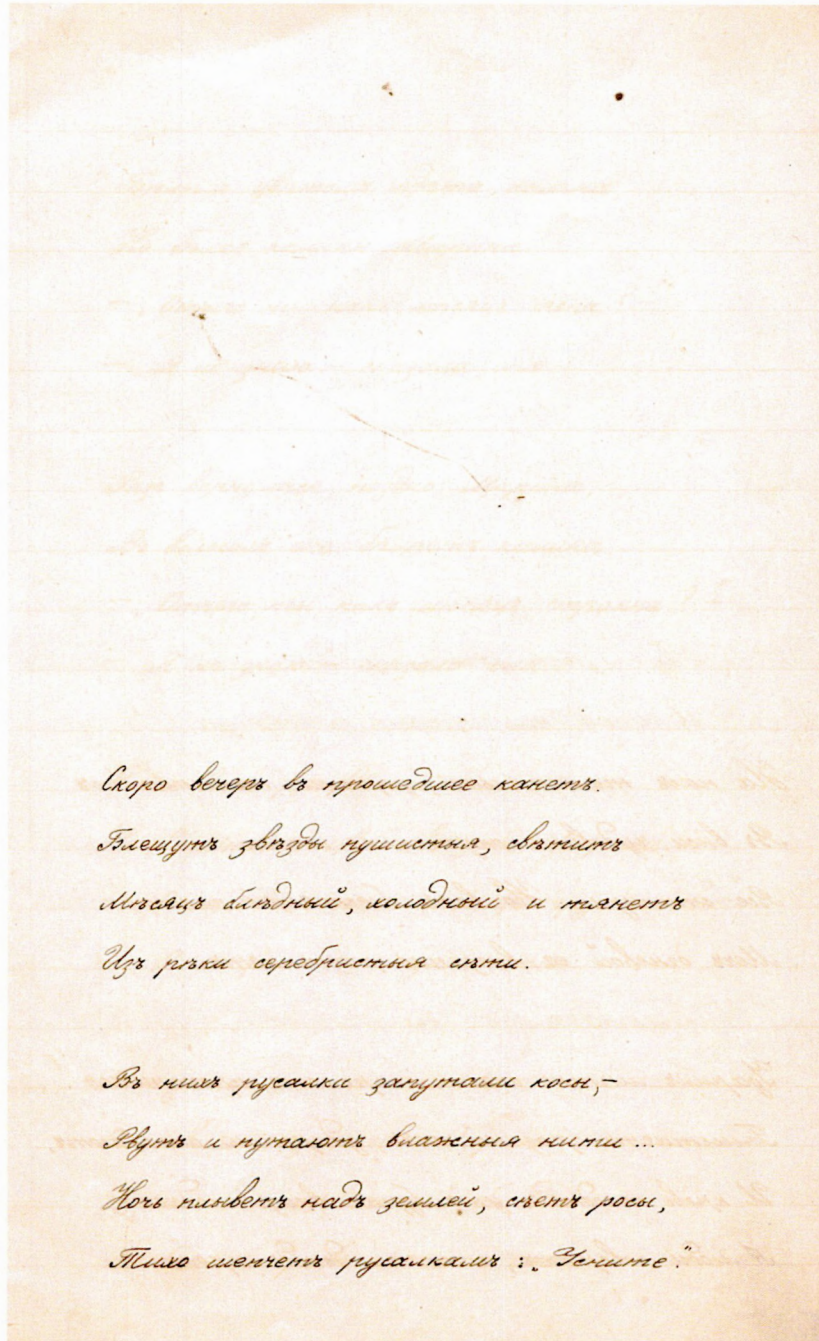
Тутъ росъ густой, суровый боръ
И лѣвый нѣмъ; когда жъ моръ
Въ боръ раздался — лѣвый сникъ
И, утѣ не видавший съ тѣхъ горъ,
Нѣмъ зеркальце свое покинулъ.

Какъ будто въ мѣрѣ иной око,
Лежитъ, спокойное, око,
Теченье жизни отражаетъ
И все, что сникло давно,
Въ холодной глубинѣ скрывается.

“Багдановіч умее ўсё ажывіць, ператварыўшы па-свойму. І лёгка ліюцца яго вершы кунштоўнай, філіграннай работы, а кожны формай падходзіць да думкі. Думак тых – багата, і вось бачым у “Вянку” вершы такой формы, такой будовы – часта вельмі рэдкай, якой могуць пахваліцца толькі найбольш культурныя народы з найвышэй развітай літаратурнай мовай, здаецца калі б наш “пясняр красы” меў толькі адну мэту паказаць, што беларуская мова можа развівацца, як мова літаратурная, – дык ён гэтай мэты дайшоў”.

Луцкевіч А. Пясняр чыстай красы. С. 2.

На насъ тошительно, угрюмо наливается
Въ виси чудовище окутанное тучю.
Все стихнуло. Но вотъ блестящей полосой
Мечъ огневой ее внезапно разитъ.

Гуришь лихико онъ — и грохотъ прокатился!
Блеститъ грозный мечъ, удары не шипкаютъ,
И кровь холодная уня бурно внизъ спадаетъ,
А люди говорятъ, что это дождь пролился.

V

Бялілы цвітоны адна кашина,
 Но б'ялы кашины Марина.

— „Отчего ты какъ шьсяцъ асна?“

— „Я не знаю“ сказала она.

Радъ вернулася поздно Марина,
 Въ волосахъ же б'ялестъ кашина.

— „Отчего ты какъ шьсяцъ стракна?“

— „Я не знаю“ сказала она.

Но не в'якъ расцв'ятастъ кашина,

Не в'ястаетъ цв'ітовъ унхъ Марина.

— „Отчего ты какъ шьсяцъ грустна?“

— „Я не знаю“ сказала она.

А когда об'яст'я кашина,

Отравилася зельемъ Марина,

И, какъ шьсяцъ далекій, б'ядона

Въ б'ялохъ гробъ лежала она.

Ты везешъ крещенскіхъ ворожила,
Прозрачный воскъ струею въ воду шила,
Желаю угадать мою судьбу, —
И видишь — колпикъ... крестикъ... Да, могла!
Тогда не пройдетъ, какъ буду я въ гробу.

Наммурихъ бровки, воскъ со дна ты взяла,
Его тревожно стискивала, шила
И улыбнулась: „Твоя судьба законъ?
Знай, чья бы мощь его насъ ни встрѣтила,
Въ моихъ рукахъ какъ воскъ погнетъя онъ.“

Дзядзь.

Сёння было такь тепло,
 Что дзядзь — и татць спустился съ печи,
 Сьвох татць, гдѣ горячѣй немо,
 И грѣлся въ тугунѣ старогахъ плечи.

Виднѣлся боръ, снѣжна даль,
 Вкругъ нахло медомъ и травомъ ...
 А дзяду тане и не зналъ,
 Что скоро будетъ онъ землемъ.

Теплый вечеръ, тихій вѣтеръ, мягкій стогъ
Пожми спатъ меня на грудь земли.

Не курится пѣнь столбами вдоль дорогъ,
Въ небѣ ищется сирень бѣдный рогъ,
Въ небѣ тихо звезды расцвѣли.

Убаюканный вечерней тишиною

Позабылъ я, гдѣ рука, гдѣ голова.

Внѣзю я, съ природой слившись душою,
Какъ дрожатъ отъ вѣтра звезды надо мною,
Слышу, какъ растетъ въ тиши трава.

Изъ цикла „Старая Беларусь“

Перепищикъ

На канканомъ листѣ предъ узенькимъ окномъ,
 Старой ровнымъ, четкимъ буквѣ выводитъ онъ перомъ
 И красную строку шенъ черными рядами
 Вставляются изрѣдка; заморскими звѣрами,
 Людями, птицами, рыбами изъ цвѣтовъ
 И многокрасочнымъ счетеннымъ завиткомъ
 Онъ украшаетъ строку, — довольно есть скоровки, —
 Свои пригоняе заставки и концовки
 И заголовки всѣ, — вѣдь некуда спѣшитъ!
 Порой привстанетъ онъ, чтобъ лучше заострить
 Перо гусиное и глянеть:

кратко солнце

Скоблемъ прозрачнымъ имеетъ свой свѣтъ черезъ оконце
 И золотая нить струится шенъ лугой;

Вдали надъ бѣлыми громадами церквей
Блещутъ купола; проворно надъ крестами,
Какъ жаръ горящихъ, проносятся кругами
Струйки веселые; а тутъ, вблизи окна,
Машиновка поетъ и стучается жеманна.

И вновь онъ склонился, заставку вновь выводитъ
Нерукимъ серебряномъ; неслышно день проходитъ,
Настанетъ скоро ночь и первая звезда
Благословитъ конецъ пригоняемаго труда.

Из цикла „Старая Бѣлорусь“.

Книга.

Псалтырь, покрытую нежесткой бурой кожей,
Я взял, чеканный застёжкой отомкнув,
Пересмотревъ ряды кириллицы пригожей
И воска съ ладономъ приятный духъ вдыхнувъ.

Прочелъ псаломъ: „Какъ лань къ источнику стремится,
Такъ рвется, Господи, къ Тебѣ душа моя.“
Памѣтка свяжестью старинная страница,
И съ тихой радостью глотаю книгу я.

Въ концѣ ея стоитъ нелиaterna приписка:
„Для искупленія грѣховъ души своей
Списалъ псалтырь Иванъ изъ града Волковска
Въ году семь тысячъ сто восьмидесяти пяти дней.“

Мне спалося...

Я все выше и выше на гору поднимался
Уж солнцу, яскому солнцу, что даритъ насъ теплотою.
Но čímъ больше къ нему я по скаламъ приближался,
Тѣмъ суровѣе холодъ становился кругомъ.

Закрытывъ снѣгъ солнцѣй подъ моими ногами,
Обжгло морозомъ мнѣ лицо все сивнѣй...
И удрямый, усталый, внизъ пошелъ я снѣгами:
Тамъ хоть солнце и дальше, но сіяетъ тѣнѣй.

✓
 Благодный, щедрый, все нам любя
 Твой и мирный и кроткий стих, Анакреон!
 Что он будит, кровь волнуя,
 Радость бодрая в нас дышит, встает наизяма.

Стих такой, как дар природы,
 Виноградное, чистое, святое вино:
 Дни идут, проходят годы,
 Но становится с годами все хмельней оно.

Давно завянувши цвіты, —
Морозъ ихъ погубилъ;
Зачемя же мертвые цвіты
Онъ по стеклу возрастилъ?

Цицъ, близдымъ, сердца не убилъ
Красою чертъ своихъ,
Какъ не озуривъ его убилъ
Холодный этотъ стылъ.

“С тем же упорством он относился и к изучению белорусского языка, и к писанию стихов на нем. Если принять в соображение состояние его здоровья, необходимость ученья и все обстоятельства его жизни, то нельзя не признать его работу в этой сфере огромной. И нельзя не счесть этого предприятия даже дерзким. Ведь не пошел же он по линии наименьшего сопротивления: не стал писать по-русски. Его переводы своих же стихов свидетельствуют, что он и по-русски мог бы писать недурные стихи. Но он этот легкий путь еще в детстве отверг и смело решил преодолеть огромные трудности, чтобы овладеть родной речью своих предков и овладеть настолько, чтобы писать красивые стихи и обогатить эту речь новыми художественными формами. К последней цели он стремился вполне сознательно”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

М. Богдановіч.

Стихи

(перев. автора с белорус.)

* * *

Этот синее небо темнеть.

День кончился, ночь впереди.

Блестательный вздох оскрашивает

Порывшись на Божьей груди.

Разлившись звезды и густо

На землю, на край нилья падать.

Что жок видать онъ тамъ, что слышатъ?

Загнать все дрожатъ и дрожатъ?

* * *

Прочтите ох частыхъ правдивую эту,

Печальную быль.

Знаши горяча, густые слезы

На сзрюю ниль.

Сверкаши дрожащая, густые слезы

Гривался, катился.

Но въ душной и тусклой ниль обратились

Въ холодную грязь.

4.

Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы.

Яраслаўль. [1911–1916].

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 4, с. 8.

Архіў А. М. Горкага Расійскай акадэміі навук.

«Знание». Рав. 2-7-1.

Л. 1, с. 1	"Уж синее небо темнеет..." Верш.
	"Прочтите с участием..." Верш.
Л. 2, с. 1	"Белым цветом одета калина..." Верш.
	"Дед". Верш.
Л. 3, с. 1	"Слышишь гул? Это дико-печальный лесун..." Верш.
	"Подними к небесам свои взоры..." Верш.
Л. 4, с. 1	"Триолет" ("На солнце загляделся я..."). Верш.
	"Дистихи" ("Правда, и черные дни..."). Верш.

Близких дватомь одъта калина,
Но ближе калины Марина.

— Отчего ты, какъ мѣсяцъ, лена?

— Я не знаю, — сказала она.

Разъ вернулась поздно Марина,
Въ волосахъ же — бѣлаетъ калина.

— Отчего ты, какъ мѣсяцъ, странна?

— Я не знаю, — сказала она.

Но не вѣкъ расцвѣтаетъ калина, —
Не вѣстаетъ калины Марина.

— Отчего ты, какъ мѣсяцъ, грустна?

— Я не знаю, — сказала она.

А когда облетѣла калина, —
Отравилась землею Марина,
И, какъ мѣсяцъ далекій, бѣдна
Въ бѣломъ гробѣ лежала она.

Дядя

Сегодня было такъ тепло,

Что дядя — и тотъ спустился съ нею,

Съихъ таиъ, гдѣ горюхъ не было,

И зрѣлъ въ тулухъ старомъ тѣни.

Виднѣлся боръ, синѣла даль,

Вкругъ нами мѣдомъ и травомъ...

А дядю даже и не жаль,

Что скоро будетъ онъ землею.

“...московская тетрадь – беспрецедентная в творческой практике М. Богдановича подборка стихов, составленная, как нам видится, с учетом известной редакционной политики, идейно-эстетических приоритетов издательства «Знание», а также актуальных запросов взыскательной столичной аудитории”.

*Трус М. Московская тетрадь
Максима Богдановича. С. 28.*

* * *

Слышишь гуль? Это дико-печальный лезунок
Заиграет на иканой, позабытой утесной ладе.
Подъ руками его, какъ на моргъ бурюнок,
Словно тысячи туги натянутыхъ струнок
Тонкостенные сосны гудятъ.

Отгадай, отчего возбуждалась речка,
Шепотъ тихий и донетъ къ полюсъ съ полюсъ,
И о чемъ или твердитъ говорокъ вътерка,
Что горитъ и дрожитъ на листьяхъ дубняка,
Жалитъ слезъ или холодной росы?

* * *

Подними къ небесамъ свои взоры -
И опять станешь ты, какъ дитя,
И затихнуть больные дозоры,
Пропадутъ, отъ души отлетя.
Ей не нужно ни счастья, ни ласки,
Въ сердцѣ нити ни тоски, ни заботы.
Ты - царевичъ шеттательной сказки,
Эта тучка - коверъ самолета.

Трыюлет.

На сонце заглядаўся я, —

И сонце очи ослепило.

Замысли, что сердце свята любил,

На сонце заглядывался я.

Наокупы я пошел, но была

Не в стыде лишь самота моя:

На сонце заглядывался я,

И сонце очи ослепило.

Дистихи.

Правда, и черные дни сплывали с ясными
днями,

Но далеко унес они в прошлое все отныне.

Вздох я теперь их любил, — вдалеке издали

кажется сердцу,

Словно узорная чернь по серебру пролегла.

Архив мой: Ярославль, Демидовский лицей,
Максиму Араимовичу Богдановичу.

М. Богдановича.

Раздзел III. Вершы

5.

“Крытыку” (трыялет). Верш.

Яраслаўль. [1913].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-39. Л. 1 г.

“Са зместу гэтага верша ясна, што паэт гаворыць аб сваіх уласных творах – мастацкіх мініяцюрах, запраўды ж як тыя маленечкія статуэткі, каторыя здабылі сусветную славу для Бэнвэнута Чэліні. З гэтым прыёмам Багдановіч, аднак, у пазнейшым часе крыху разышоўся: мы ведаем рад яго паэмак, – хоць і тыя вельмі маленькія”.

*Навіна А. З недрукаванае спадчыны
на М. Багдановічу. С. 169.*

Идеи и др. вави

А. Луцки 26/12/21.

39. VBF - II.

Крыціку

(трыголет)

Чымлікі статуі не рабіў.

А толькі статуэткі, —

Аднак, артysteа іграючы быў.

Чымлікі статуі не рабіў, —

Ці чуеш, крыцік едкі?

Дарма ты трыголет ганьбіў:

Чымлікі статуі не рабіў,

А толькі статуэткі.

15 21

Ліст

да п. В. Мастоўскага.

Хоць значоць гэтае нesyць у Архівы совы, —
 Але ж такі пішу да Вас, Вацлаве, словы
 Нясьмелага ліста.

Даўно ўжо знікнуў дзень,
 Ёно стаўні зашкнуты, гарыць агонь і сьвечы
 Ад галавы маёй са сьвечы мне ківае.
 У горных рамках там субора выглядае
 Пісьменнікоў герба; з іх кожны — блізкі друг
 Хоць і ня бачыны ў вочы. Сьветлым круг
 Над імі кінула газыцца. Падіраю
 Я часам на яго, а там ізноў да краю
 Стала прыходзіцца сяміцца і пачаць
 На белым аркушы далей ліста пісаць.

Аб драмы Пушкіна кажу я ў ім. Не Мэры,
 Не „Гайст“, не „Кар-Барыс“, а „Моцарт і Сальері“

6.

“Ліст да п. В. Ластоўскага”. Верш.

Яраслаўль. [1913].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 4, с. 4.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-39. Л. 15 r., 16 r., 17 r., 18 r.

16 18 92

Варушыць мозаг мой. Зраецца мне, што тут
Сальері атрымаў несправядлівы суд.

Халодным розумам праняўшыся, натхненне
Ён мусіў тым гурбце, — так кажа абвіненне.
Сальері ў творчасці усё хацеў паняць,
Ўва ўсёй утвэржэння, усё абшаркаваць,
Абдумаць спосабы, і матэрыялі, і мэта, —
У гораха любіў свая сведомасць гэту.
У творчасці яго ратуючага німа.

Аснова да яе — такойная душа.

Але, але... Аднак, што шкодзіць тут натхненню?

Прыемнае дае Сальері уражэнне.

Падобны знікне ён: у іскрах над зямлёй

Ана ўзрзае змрок лукою залатой,

Гарыць, бліскучая, ўся у агню нясецца,

А ў шчыбіне сваёй халоднай астаецца.

Шмат да ігры Сальері здабываў

Араз мерны, нудны труд; ці страўдзі забываў

17 23

Ён гэтым талент свой, як бачна з дурмак драмн ?
 Аджэз іскрынка нам. Стакашто, другі, галмы
 Шмат год капісь на ёй Сальері вывадзіў
 І мацна йграўнем там іскрычкі зых змяніў.
 Емэй яна гудзіць. Пявучых зыкоў сіла
 Траз доўгія гады яе прэрабіла
 У тымі сьпевамі уся напоена
 Чавекі чулаю зрабілася яна.
 Няўжо ж душы жывой маліі-бы зыкі сьпева
 Ё Сальері ня змяніць, камі змянілі дрэва ?

Не ! Працай цягаю сабе ён развіваў.
 Сальері - верны раб, каторы не славаў
 Свой талент у зямлю. Май сурны час настале -
 Спакойна Музе ён і проста ў вогнь гяне,
 І будзе за любов да здольнасці сваёй
 Апраўдан Музаю і ўласнаю душой.

* * *

Так сама робім мы, душа, і у пазта
 Краснейшымі кожны твор. Прывет табе за гэта !

18. 24

Прывет мой і табе, штодзённы рупны труд,
 Гатуюш радасць ты ад творчэскіх мінут.
 Табе прывет насу, ласкавая Камена,
 Натхненнем упайў нас кмог твой Гіппокрэн.
 Прывет да здольнасці твае душа мая
 І, вершы, вам прывет складаю ўрэсцы я.

Александрыйскі верш! Ты ціхі, як Эрэбус,
 Хавашчын агонь пад сьнегам. Кмо іх чэвіс
 Мызант знаецца, ня можа на любіць
 Тваёй паважнасці. Таму-то аднавіць
 Кацелася табой мне звычай нарабятны.
 Эпістолю пісаць. Ну, а цяпер спачні ты.
 Максім Богдановіч.

1913р.

39. VBF-II.

Сваю ўласную духоўную КРАСУ, так сама, як і ўбіраную з вонкавага свету, мастак працай сваёй узвялічвае. І трэба думаць, што наш Поэта меў наўвеце перадусім самога сябе, калі ў вядомай сваёй “Эпістоле” да п. Ластоўскага выступіў у абарону Сальеры, прадстаўленага Пушкіным у вельмі бліжнім святле ў драме “Моцарт і Сальеры”.

Луцкевіч А. Праблема красы і мастацтва ў творах Максіма Багдановіча. С. 69.

10

Трыолет.

Мне доўгае разстаньне з Вамі
Чэрней ад Вашых чорных кос.
Вашу ж нядобрн час прынёс
Мне доўгае разстаньне з Вамі.
Я набляднеў ад горкіх сьмёз
І трыолет нагаў словамі:
Мне доўгае разстаньне з Вамі
Чэрней ад Вашых чорных кос.

М. Богдановіч.

7.

“Трыялет”. Верш.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-39. Л. 10 г.

“Багдановіч прысвоіў сабе ўсе формы верша, вядомыя ў літаратуры найбольш культурных народаў, даказаўшы гэтым гібкасць і багацце беларускае мовы. Бачым у яго класічныя пентаметры, зграбныя трыялеты, рандо, паважную актаву, – а Ягоныя санеты з боку тэхнікі вышэй усялякай крытыкі. Ён – мастак формы: Ён зусім апанаваў тэхніку вершаў, падчыніў сабе матэрыял і карыстаўся гэтым зусім свядома”.

Луцкевіч А. Максім Багдановіч. С. 62.

На шогілках.

(рондэль)

9

Ашур і сунны і прыгонны
Стаіць з павязкай на вачах
Мя смята. Часам легкі пях
Сяды даносіцца ад рожы.

Пайсюць крыжы, вянкi... Таго не
Тут, дзе шалілы, сьцень і прах,
Ашур і сунны і прыгонны
Стаіць з павязкай на вачах?

Т ціха душаў я. Тымі шона
Любоў памёгшым у трунах
Пярэмагла і сьмерці жых!
Спатніце ж! Вечна на старожы
Ашур і сунны і прыгонны.

Максім Богдановіч.

8.

“На могілках” (рондэль). Верш.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 9 r.

“Паэзія М. Багдановіча разнаабразная, але ўся яна – чыстае мастацтва; характар яе пераважна сумна-прыгожы.

Творы яго далікатнай формы. Верш адшліфаваны. Размеры вершаў усякія да гекзаметраў з пентаметрамі. Ёсць у яго санеты, трыялеты, рандо, актавы, тэрцыны. Іншыя паходзяць да песні, як раманы”.

Гарэцкі М. На ўгодкі па М. Багдановічу. С. 3.

8 20
AH
Спошнін.

"Дзень гэты - так пісаў Катуля -
Я жыў камянем аднаго."
Дасюль я рад, камі набігу
Ашчю, дзе пад ліпаў гул
Мне парасонкамі па пяску
Што-сць ручкі шільныя пісалі.
Што - ня скажу. Вы адгадалі
І словы ўжо на азыку.

М. Глогдановіч.

9.

“Спомін”. Верш.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 8 r.

“На пачатку траўня месяца, таго-ж году [1909] Максім Багдановіч ізноў прыслаў у “Нашу ніву” маленькі сшытачак новых сваіх твораў, які абыймаў 8-9 вершаў. Нябожчык Ядвігін ахрысціў гэты сшытачак “дэкадэншчынай”. Яго апініа падзялялася “вярхоўнай палатай”. Іншага погляду трымалася аб новым пісьменніку “ніжня” палата, а ў першы чарод Я. Купала, які інтуітыўна вычуў у гэтых першых паэтыцкіх спробах у Максіме Багдановічы сапраўднага мастака. Спамянута сшытак вярнуўся з перагляду “верхняй палаты” ў “ніжнюю” перакрэслены сінім алоўкам з надпісам рукой А. Уласава «В архів»”.

Ластоўскі В. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу. С. 63.

2

Максім і Мавдалаха

Ты, найду-ка я на вулиці
 У тое поле за околицю.
 На околиці і плот, і город,
 Заввасюча мильнінушка.
 Да чашу не цюбе, змійнуго,
 Фарам-дохомикам на вибіг? !
 Ти, мильнінушка вродила,
 Ресудравая мильнінушка,
 Загубила буйну голову,
 Буйну голову Максимаву.

Максім у каргошчэ гуляе,
 Ён гуляе — кринжэ прапівас,
 Да таваришоў сваіх вышукас:
 „Ліба-мед у карчмі напівай,
 Наб'іма аме за край, аме за край;
 Песню гурную сміхас завадзі
 Ды чымбаламі падмурасвай!“

Ты, як сэрхнуць, як уткнуць голака —
 Шляккі сцечны закладзілі у шинка.
 Струны звонка вышайлюць с'пад рукі,
 Ёмкім дробам выбіваюць кадакі,
 Те становне падкоўкі звінюць —
 На пароза людзі добрыя сталць,
 Паруваюць, пругаварываюць,
 Ды Максима ўсё напіваліваюць.
 Ён сядзіць — не нашаму ное,
 Пад чымбалам у далоні б'е,
 І мильніна ное яго галава,

33

10.

“Максім і Магдалена”. Паэма.

Яраслаўль. Дата напісання не ўстаноўлена.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 5, с. 5.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-39. Л. 2 r., 3 r., 4 r., 5 r., 6 r.

“А так как его [М. Богдановича] писания – налицо, то по ним всего легче восстановит его задушевные интересы и весь ход его внутренней жизни. В его творчестве, несомненно, отразилась лучшая часть его души, а может быть и вся она целиком”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

мова дзіўная так-жакава:

„Мадэ, Мадэтка,

Мая хвостка-правосатка!

II (Сенкі з вайтанам цмоў заругаюць,
Рухікі выкісваюць,
Руху кошу тваю праліваюць.

I (Не какаюць іх, хлопчу, з табою,
Васводзі старога Даккою.

То не праўка навішкі расклістаюцца—

Наша вернае каханніцз камасюцца.

Ўно на бурдзім гулаць, як бавана,

Цглаваць, як раней цглавама,

Вывадзіць у сад а наўночы,

Пярэзоць некаліяднаны ў вочы.

Ты марцовага сьмега бліней,

Будзікі — Дзікі сьрэчэйнай падзей.

Не забіць іх сэрцу ніколі,

Не багнуч да века памолі.

Мійся, піва, цюкі, як вада,

Бо пама на сэрцу нудна!”

Учлаво мохкія гаворы, ня гэтае гора,

Ды пагула тые словы шынксорука Сора.

Ўчла Сора, да палацу шпорка павыжала,

Васводзе а прыгодзе ўсё пярэказала.

Бэй, як зркіне васводзі у памост нагою:

„Шлапкі не ты, ледацного, буўнай галаво!”

Тыякі ўгучі тое сучі — зараз пасьпешай,

Панічугані хлопчу ногі закавані,

Павлікі на талы кірмашовы,

На памост высокі сасновы.

Мудзі Добрае ўхроч сталю.

Ён ідзе — на ідзе, думкаеюца.
 Белы ружанскі па баках вялаць,
 Ногі борзые вагаюцца.
 Ён на жалецца да модаў Максім,
 Штожкі кажа ён аб чымбаль іх,
 Кого зноў пагучь тое гучаніцэ
 У астатні раз,
~~У сьмяротны~~ ^{смяротны} хас,
 На апошняе са сьветах развітаніцэ.

Вокам кінуць — чымбаль дастаці,
 На пашост, на высокі накіаці.

Утрамнуў Максім кудрані — годзе плахуць, годзе.
 Цяжка-важка, суржесенько ён заводзе.

„На ватрыско са поўноги павёвае —

Цілі сон у кашоры ўступас,
 Возы мне ступас, аўшчэнкае.
 Ты на птушка у гняздохку ўтрамнулася —
 Маё сэрцэ ўлякнулася.
 Снілася мне — я узвешчэкам іду,
 Таруць збончэна камыкаецца.
 Таруць збончэна камыкаецца,
 Буйнай, сьрэбнай расой аскаецца.
 Сёньні спойніўся той кудобры сон,
 Сёньні спойніўся цераз дзеваць дзён:
 Праз цэб, дэвочкае краса,
 Сьнедзі коцалца, як буйная раса.“

Ціла ўсё — тонкі струны дэвельцэ,
 Тонкія песьня разліваецца.
 Модаў добрае навакол сталцэ —

З болю сэрца разрываецца.

Гэй, было б табе, Максіме, не каляцца,
На вальмонскую дамку не замічацца.

Чэрашчуй Максім кудрасі — годзе плачаць, годзе
Цімка-важка, сурнісенька ён заводзе.

„Магда, Магдачка,
Мая зорныка ласная,
Маё сёўнійка прэкраснае!
Ой, ад сёўнійка
Па дзішці цвяты расцветаюць,
Аж можа яны і пасмагаюць.
А ты, сонца, свеціш,
Захатое, святасе,
Тыя верасі тое.“

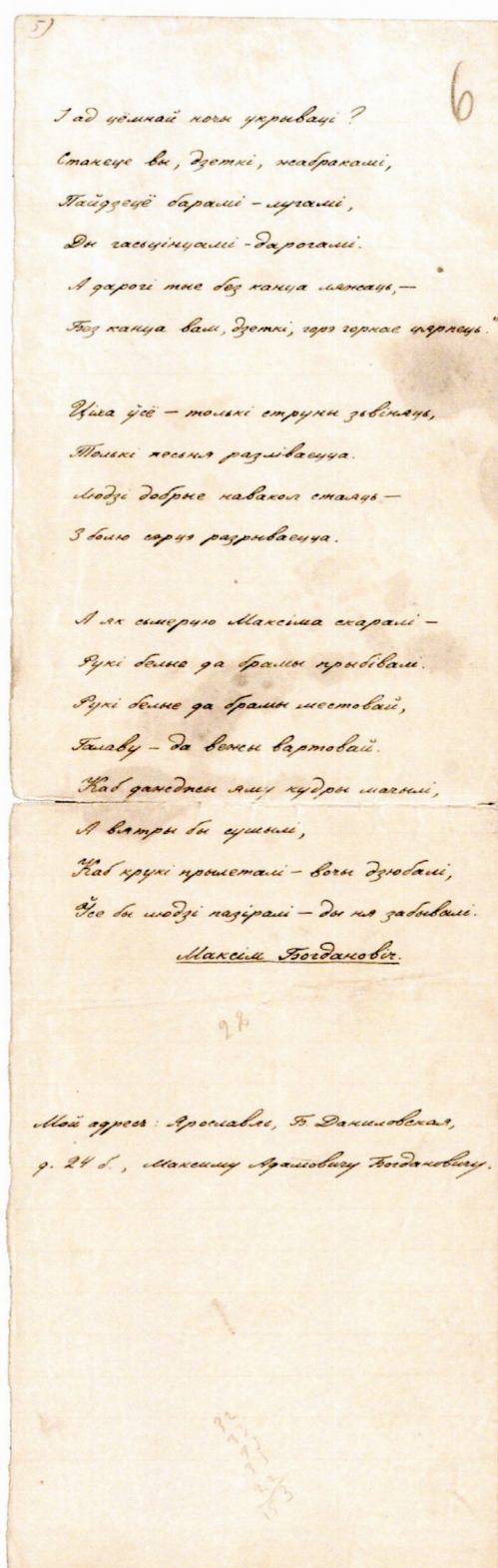
Ціка ўсё — тошкі струны звыняюць,
Тышкі песня разліваецца.
Модзі добрае навакол сталаць —
З болю сэрца разрываецца.

Гэй, было б табе, Максіме, не каляцца,
На вальмонскую дамку не замічацца.

Чэрашчуй Максім кудрасі — годзе плачаць, годзе
Цімка-важка, сурнісенька ён заводзе.

„Маё дзетакі, маё зробіне,
Вы наплачэсся, наплачэсся,
Бо не стане у вас тататкі!
Ато вас будзе гадаваці, азваці,

“Его [М. Богдановича] лирика есть история его душевных переживаний, живописно рассказанных им самим, а его другие писания свидетельствуют о его взглядах и убеждениях и о его общественных интересах. Тут весь человек”.

Богданович А. Материалы к биографии
 Максима Адамовича Богдановича.

Раздзел IV. Пераклады вершаў

11.

“Созревших хлебов золотые посе́вы...”. Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы “Жні́во”.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы.

КП 1722.

“На адных занятках гуртка Максім зрабіў даклад пра беларускую паэзію. Ён пазнаёміў нас з развіццём беларускай літаратуры, з творамі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі і іншых. У гэты вечар Максім упершыню прачытаў некалькі сваіх вершаў на беларускай мове”.

Годнеў Ц. Браты Багдановічы. С. 107.

Удз. Я. Купалы.

86

Сюздзюшых малабоў золотыя паставы
 За сенаш, там, гдз іхавоў рубяжы,
 Смяюшы колосы да самай межы
 Ё прыдзюшых шептаюшы: „мои нены, гдз вы?“
 И нены сошшыся. Направа, налева,
 Сыздая колосы нахившейся рэжы
 Задзюшых ~~быстро~~ быстро сэрцы, какъ ножы,
 Годз нывыне, старыне вогно нахивы.
 Пшэчывае, дзевынае нывыне пшэчы
 Среда шестыа блага колоса нывы,
 Меражы в нывыне свои перешы;
 Пшэчыта эта нывыне ко шыа и зовыта,
 И в сэрцы, какъ звонкыя косы, поетъ:
 „Ты такъ же, братъ, спешь... а гдз твое нывы?“
 В Беларускаго перавы М. Б-вн.

Відз Я. Купалы.

жніво.

Сгарэлішы мільёны золотыя косявы
За сагамі, талы, гдз мільёны рубяны,
Скланішы колосы да самай моты
Сь прыгавных шептаўся: „Моі жнені,
гдз вы?“

И жнені сшышы. Направа, налева,
Сражэя колосы нахвільішы рны,
Задвігалішы вострыя сэрпы, какі ножы,
Падз жніўныя, старыя вачы напавы.

Пышная, дрэвіна пшэны пшавы
Сродз дрэвіных колосаў мпохушы пшвы
И в пшцы трыаць сьвой перахвы.
Пшавы гэта пшэны кожны и заветы,
И в вядуць какі збожыа кожны пшэты:
„Ты такісе, браты, сшышы... а гдз твое
жніво?“

Сь беларускага пераваа
М. Богдановіча

Адрэс шый: Арослав, Дамідовскій
Ліцей, Максіму Арановічу Богдановічу.
М. Богдановіча.

12.

“Жніво”. Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы “Жніво”.

Яраслаўль. Дата напісання не ўстаноўлена.

Аўтограф.

На рускай мове.

34,5x10,7 см.

Л. 1, с. 1.

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.

Ф. 66. Воп. 1. Адз. зах. 1378. Л. 1.

“Верш Янкі Купалы “Жніво” быў апублікаваны ў 1910 годзе. Неўзабаве М. Багдановіч пераклаў яго на рускую мову. Рукапіс перакладу доўгі час захоўваўся ў рукапісным фондзе паэта. Укладальнікі I тома акадэмічнага выдання збору твораў Максіма Багдановіча знайшлі ў рукапісным архіве паэта аўтограф верша “Жніво” на рускай мове і памылкова палічылі яго арыгінальным творам Багдановіча. Вось чаму з 1927 года ва ўсіх выданнях верш “Жніво” змяшчаецца як арыгінальны твор Багдановіча на рускай мове. На самой справе гэта пераклад вядомага санета Купалы. Дасканалы, па-майстэрску зроблены, блізкі да арыгінала, ён адносіцца да лепшых дакастрычніцкіх перакладаў твораў Купалы на рускую мову”.

*Івашын В. Невядомыя пераклады
твораў Янкі Купалы. С. 12.*

Шы А. Крышскага.

* * *

Пашыш гордыя і лавры,
Кипарісы да небес,
Оксань цвятюць роскошмак,
Померанцевы пышныя ляс.

Я шатаюся, спячэнны
Ароматною вясной.
Взручэ смутна: перада мяне
Халосы прастой ржаной.

— Той, зямля — мяне шатае каля,
Нахіляе таласо:
Чуждыя тутаму мя краю.
Што ж сюды нас прынесо?

Сь украінскага пераводу
М. Богдановіч

* * *

Тэпны грош. Цвэце, хершны
Пэце медвяную росу...
Я падняе мятонь ісцокшій
І задумавішы носу.

Всё сваякства. Ва грош буры
Абновілася зямля...
Вяду на вёскі ошартваныя
Толька ты, душа мая.

Сь украінскага пераводу
М. Богдановіч

13–14.

“Пальмы гордые и лавры...”, “Теплый гром. Цветя, черешня...”. Пераклад з украінскай мовы вершаў Агафангела Крымскага.

Яраслаўль. Дата напісання не ўстаноўлена.

Аўтограф.

На рускай мове.

34,5x10,7 см.

Л. 1, с. 1.

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.

Ф. 66. Воп. 1. Адз. зах. 1378. Л. 2.

“Работнікам Інстытута літаратуры (Гарэцкаму, Гульман) удалося знайсці ў архівах некалькі невядомых тэкстаў – вершы на рускай мове “Городская любовь” і “В горячем споре”, Багдановічавы пераклады на рускую мову верша украінскага паэта А. Крымскага “Тёплый гром. Цветя черешня...”. Яны змешчаны былі ў аднатомніку М. Багдановіча, выдадзеным у 1957 г.”

*Ватацы Н. Б. Пошукі творчай
спадчыны Максіма Багдановіча. С. 292.*

Міласнасці (Ландола)

Я- пад'яўляюся Вам, каторы пацірае
на белых варвараў, на брызваліне іх,
Успасаю замяткі іхні ба ахрасціі,
У лоску сямейныя сталінінскія, складае.
У самотных сэрцах - ^{зно} ~~зно~~, у душо-мудра думкае.
У бітве зноў, каторы шчы нае іхні,
На шчы, квоны, іх, дайсці жадае свай,
На ког думкае, пачынае на адабляе!

На шчы, квоны, іх, на шчы на'т сканае.
Іх савада! Тыміал, ты сканае сны? Даволі!
Іх савада. Іхна гэта кражовіць боі!
Арно ёсць - вершыні, што ўжо ў вачыя гараі,
Арно ёсць - н'яны раб, што вас на наватэе,
Арно ёсць - скуркі сці, што сэрца уражасе!

Галікі.

У кожнай з ранах, накрайніх сабой ^{над 2} ~~над 2~~
Пачуццям сямейную, дзе ты мяне кажа,
Тыні асобнасці свае і вольнае свай.

Арно, гурбона, як бытчыны вельміла
У краі распаўсюджана калянае сэрцаў прасу,
Найі аме пачу, а ты рагарагана.

Другая кавада чуба шчына іўноу,
Ды тоныкі бласудно, прыстаўшчы, чышчыні,
Найі, каб скурцы вачы пасымах, а шчыру брочу.

Восі гэта удаа ад шчы уражэньне,
Восіва-бача, кароткае яна,
А тая - вучынам прыгоннае закручэньне.
У сэрца вачы вачы шчына шчына іх адна.

15–16.

“Млоснасць” (Langueur), “Ракаўі...”. Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 7 r.

“Асабліва захопліваўся ён вершамі Верлена, якія пазнаў у арыгінале. Верлен быў для Багдановіча вялікім вучыцелем, быў узорам музыкальнасці, лёгкасці і дасканаласці форм верша. Ня дзіва, што стаўляючы першыя крокі на літаратурнай дарозе, Максім Багдановіч пачаў перакладаць на беларускую мову творы свайго ўлюбленага паэта-вучыцеля, паслужыўшы яму як узор мастацкае формы, годныя наслідавання”.

Навіна А. Нязнаныя творы М. Багдановіча. С. 2.

3. Пале Вергеса.

Chanson d'automne.
 Ях раніш, пас
 Ты сэрца б'е
 І гучы тон.
 Тво, восні, іх,
 Бліжніх тваіх
 Сэрцах стоіх.
 Ты! тасу ўздо!
 Творыце тваго,
 Рэчка ўздо!
 Тэпай карагод
 Мінулы год,
 Дзея былі.
 А выр ілі,
 Устаў і місты суні,
 Дыне ў шчы.
 Кесе туды,
 Кесе сюды,
 І гучы імяне.

Максім Богдановіч.

3. Пале Вергеса.

(Je pleure dans mon coeur...)

Тыя сэрца майго
 Ях над горадамі дожджы.
 Сэрца расіце, дыя таво
 Сэрца сэрца майго?
 Шчы чыі дажджы
 Над будучай, дзікай...
 Тыя сэрца, дыя,
 Ях на песні дажджы.
 Шчыны без прыгожы
 У бедным сэрцы майым.
 Яко німа дзіка расі,
 Яны пых без прыгожы.
 Німа горы бяды
 Ях рідкач ні з таво,
 Таво надзей і туды;
 У таво шчы бяды.

Максім Богдановіч.

Аўгустайна.

12

48

17–18.

“Як раньш пяе...” (Chanson d’automne), “Плач сэрца майго...” (Il pleure dans mon coeur...).

Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена.

Яраслаўль. [1911–1912].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 2, с. 2.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 11 v., 12 r.

“У блізу кожным пісьме Багдановіч кажа, што пасылае свае вершы. Гэтак у адным гаворыць аб прысланых перакладах з Верлена, якіх не пасылаў у поўным камплекце іх у Пецярбург – да “Маладое Беларусі” (гэтыя вершы былі знойдзены ўжо мной раней і надрукаваны ў Мінску ў поўн. сабр. твораў М. Б.)”.

*Навіна А. З недрукаванае спадчыны
па М. Багдановічу. С. 166.*

З Франца Вергана.

(*Il faut, voulez vous, nous pardonner les choses.*)
Трыз'нам, бачым, усе міне сабой дараваць, —
Так хоць іграсце нарэшці спаткае абых,
А і прыйдзеца гора ў нешчэці нам зазнаць,
Дых прынамісі... ці не не?... будзем тлакаць у дол.

Мы — дзве родных душы; о, калі б мы маглі
Сны багаснаўдзі с дзіцячаю радасцю сьліць,
Што іррамо ад мучогны і кабыт у далі,
Тра ізнанне патрапіўшы ў іграсці забываць.

Завярнешся жэ ў дзяцей, у дзеўгатак малых, —
Ні шлюб, ні дзіўненне не шаюць яны,
А'нес, збываеўшы, ідуць ад паглядаў людзей
У ня ведаюць нават, што ўжо прашаюць.

Максім Гюдаковіч

Араслаў.

19.

“Трэ нам, бачыш, усё між сабой дараваць...” (Il faut, voyez-vous, nous pardonner les choses).

Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена.

Яраслаўль. [1911–1912].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 12 v.

“Ему хотелось показать, что никакой размер, никакая форма не чужда белорусской речи – какие трудности он преодолел на этом пути, свидетельствуют его рукописи и тетради: сколько там выписок из словарей, сборников и старопечатных книг!”

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

3 Толь Верліна

13-14

*Son joyeux, important d'un clavier
sonor*
Аэтро Борель

Гэлы цалуе тонкая рука
У час вяселлі, шэра-розевацы;
У на крылах, цішэй ад вецерка,
У павятры шаккіш, пекныш паціла ты
Пунеліва, песьня, і срдзёз кошкат латы
Шыз доўга веяў пах як ад цветка.

Што за калыска ціха так гайдае
Сталіённага, баздобнага шяне?
'Гаго, як нэўжынк, песьня вышагае?
У што ў канцы яе прынеў жадае,
Каторы гэтак хутка у вакне
Аргыненыш на садзік, замірае?
Пярэклаў Максім Богдановіч.

20.

“Раяль цалуе тонкая рука...”. Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена.

Яраслаўль. [1911–1912].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 13 r.

“М. Б. дужа ахвотна гутарыў аб паэзіі і аб апрацаванні вершаў. Я разглядаў яго некаторыя заметкі, дзе ён старанна “правяраў матэматыкай”, як пушкінскі Сальеры, свае вершы-музыку; цікавіўшыя яго вершы інш. аўтараў ён тут жа па кніжцы размяраў на стопы і правяраў іх па ўсіх правілах вершавання”.

Заяц Л. Максім Багдановіч. С. 2.

О, сирі, цесні у думі маєй,
Сирі на кабіціне адножй.

Я не успѣваю горюе съѣд
Моя снѣзъ удасть одъ ей уносъ.

Мощь сердца, мощь души еваго
Зрѣи ад ей дажно тако.

Я не успелъ горькихъ слёзъ
Ночь скоръо удаля адъ ей унёс.

Гарыз, сэрцэ так стужыць
Душа мая: „Ці зможа быць,

разотаньня
Ці бурже зноу (разнухи) суми,
Разнухи гораданьце, долги глуми?"

Душа яму дає одказ:
„Ах ведаць, що сімо на нас,

Наб'якути ми із ой били
розстаньні
На'т у (разинц) і'дани."

Тархилау Максими Богданович

Зіянне месяца.

Душа твоя - мажорная артистична:
 Над ~~мечтой~~ ^{потный} звон пригосон шашек рой
 Танцует там, адезиринна незвучна,
 У казней сурков прав гота слухах свой.

На ділі над усі янн сховаюча
Тра мир пенція і святую шлюб;
Он верн у шлюбне сестри їх не маюча
Уз пення светими дніми ділі сестр,

Са свѣтлимъ мѣсяца проплыве ~~и~~ ^и - шумѣли,
 Изъ гаръ гнихъ на дровишѣхъ шумѣли,
 Гнѣвскіе струи у плавѣхъ ^и шумѣли
 Шли маршировъ катехнѣйна дѣлающе.

Тарнавскі Максим Богданович.

21–22.

“О, сум, усні ў душы маёй...”, “Зіянне месяца”. Пераклад з французскай мовы вершаў
Поля Верлена.

Яраслаўль. [1911–1912].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 2, с. 2.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 13 v., 14 r.

“Яго рабочы стол быў праўдзівай лабараторыяй паэтычнай творчасці. Ён мог папраўдзе свядома гартаваць і шліфаваць свае паэтычныя пэрлы, бо быў чалавекам з еўрапейскім выхаваннем: ведаў стара-класічныя і новыя еўрапейскія мовы і меў з чаго браць прыклады для маладой беларускай паэзіі”.

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

Плохуць, зорка, ўражэ твай

Гледны блеск ешчэ з'яе,

(Шіж травой

Піранёмах чыма сьнежае).

Абярніся, глянё ка мне

Ў вогні, паўныя каханьня

(Же ~~небу~~ шкне

Стая жаваранкаў зраньня)

Жэ пагляд, што недзь відаць,

Бо нябёсы з'яляць сёне

(Шушчу чуваць

Бул вясёлы у дашні!)

Ў каханьня душкі ўдаць

Жылі на сьветле шпарка

(Бытцым сталі

Траў раса ~~жэ~~ блшчае дэка)

Жэ шлімай, што самоўка сьніць

Жэ прышчы цераз ваконца...

(Трэз сьпяшчыць,

Бо вось-вось задыма сонца!)

Пяржыаў Максім Богдановіч.

23.

“Покуль, зорка, ўранці твой...”. Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена.

Яраслаўль. [1911–1912].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F 21-39. L. 14 v.

“Самое большое количество переводов сделано Богдановичем из Верлена – поэта, который был близок Богдановичу и формальными особенностями (музыкальность стиха, элементы импрессионизма), и некоторыми элементами мировосприятия (сложность и противоречивость психологии, повышенная восприимчивость природы, ноты пессимизма).

Переводы из Верлена, сделанные с французского подлинника, отличаются в большинстве случаев точностью”.

Железняк Г. Поэзия М. А. Богдановича. С. 27.

Раздзел V. Артыкулы

24.

"P.S.". Заканчэнне артыкула "За тры гады".

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 9 r.

"Сярод паэтычных твораў, напісаных на асобных лістах паштовай паперы прыгожым і выразным почыркам М. Багдановіча, характэрным для яго белавых аўтографаў, знойдзены [у бібліятэцы імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы] напісаны на асобным лісце ўрывак (заканчэнне – "P. S") невядомага крытычнага артыкула".

Смолкін М. З рукапіснай спадчыны

Максіма Багдановіча. С. 176.

27

1910 год?

9

11
8

Р. І. Мне казали тошкі аб тых творах,
 каторыя (калі на ^{кніжцы} лічылі) 2-3 вершы Паўлюка
 з'яўляліся або у „Намзій Ніва“ або у „Ма-
 навой Беларусі“. Мне акрыг іх ^{выдацца} ~~сказаць~~ (сказаць)
 газетка „Вісла“, каторая да таго не
 абвешчала раз, што у рэдакцыі не ёсць людзі,
 здатныя пісаць нескількі вершы і апаведава-
 ня. Аднак, німа ведама галу, гэтыя
 людзі пакуль што ешчэ не друкаваліся,
 а за імі не пашэймагаў свае творы ніякі
 нашта Антон Б., у каторага німа ані
 паэзіі, ані нават разумення, што та-
 кое беларускі верш. Шмат вершоваў пісаў
 і А. Задзюла, але аб ім неможа сказаць
 тошкі тое, што, напэўна, сказала у яго
 пасларуч: „Каташкі. Леабіўных прыкмет
 ня мае“. У аднаго тошкі П. Простаго ёсць
 праўдзівая здольнасць. Гляўнае вяртасны
 мо — у стройным развіцці думкі ды у сціс-
 нутасці і згуртасці мовы, надзвычайна пек-
 ной па сваёму складу. Мне надрукаваў ён
 усёго 2-3 рэчы, ды і тые былі невялічкія.
 Ён быў у „Вісла“'е гадана німа чаго.

М. Б.

Зенад. Д. Юхнел'ца
 Д. В. В.
 Памогаму Юхнел'цу

Широкий круг

Краса и сила

(опыт исследования стиха М. Я. Шевченка)

Есть звезды, которые так близко друг к другу, и так ровно сияют своей силой, что кажутся нам одним неразрывным членим. «Двойными звездами» называются эти светила. Их судьба стала ~~судьбой~~ судьбой души Шевченка и украинской народной поэзии: двойной звездой сияют они в шире искусства и красоты.

Конечно, в творчестве Шевченка, за выветрившимися элементами чисто национального характера, ширится калитва и некоторый инородный остаток. Но все это взаимно проникало друг друга, сливалось, претворялось, устанавливало между собой тысячи сводящихся внутренних связей, органически спланилось и, закончив этот процесс, закрывалось в формулу левченко-украинских, хотя и более чистых, нежных, поднятых на высшую ступень развития. «Шевченко, как поэт», — писал еще Костомаров, — это был сам народ, продолжавший свое поэтическое творчество... Шевченко говорит так, как народ еще и не говорил, но как он готов был уже заговорить, и только ждал, чтобы из среды его вышел творец, который бы овладел его языком и его тоном; и выйдя за таких творцов можно также заговорить и весь народ и скажет единогласно: это мое."

Однако, широкое утверждение Костомарова, сдланное, т. е., «на-зад», следовало, очевидно, вводить путем дальнейшего анализа творчества Шевченка. К сожалению, это действительно необходимое обильное было введено в недостаточно широкие рамки, — именно, вопросы эсте-

1
Шевченко

25.

“Краса и сила (опыт исследования стиха Т. Г. Шевченко)”. Артыкул.

Яраслаўль. [кан. 1912 – пач. 1914 гг.]

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 13, с. 13.

Нацыянальная бібліятэка Украіны імя У. І. Вярнадскага.

Ф. 1. Адз. зах. 11226.

2

тического характера остались совершенно в стороне от его основного русла. Произведения Шевченка отличались со всевозможного толка зрания, изумались путями самым разнообразным методом, и лишь метод эстетический всегда ~~находил~~ находился в тѣни. Такая напряженность, да еще для акамеда стиха украинского гоним и выявление средств поэтического воздействия, которыми этот стих обирается, не сродно поэтике. Наша статья острей является полнотного восполнить этот пробел.

* * *

Главный формирующий элемент всякого стиха, безспорно, слугует признаку ритма; утверждая в своем наиболее правдивом, законченном виде, он обращается в метр. Все остальные элементы стиха играют по отношению к тому и другому роль второстепенную, иной раз — чисто случайную, восполняющую и, во всяком случае, могут быть поняты и объяснены лишь в тѣсной связи с ними вообще. Поэтому, именно с ритма и метра начинаем мы свою работу, что сразу введет нас в тайники шевченковского стиха, и даст нам возможность прощупать его основной движущий нерв.

В полном соответствии с народной поэзией стихом „Кобзаря“ чрезвычайно ритмичен, но не метричен. Что касается метров, то у Шевченка здесь можно установить наличие совершенно определенных жанров, продолжающих эпическую полосу творчества всего его литературного творчества. А именно, всегда и неизменно с исключительной любовью держаая ох ^{пушкинского} ~~увердавания~~ ~~Пушкина~~ в ~~русской поэзии~~ гетеростопного либа, и этом обычном в украинской народной поэзии семистопного корей с четурой посиг

“Я гартаю доўгія, у дзве старонкі школьнага сшытка, лісты палосы, спісаныя з аднаго боку прыгожымі дакладна выведзенымі літарамі. І знаёмы вучнёўска-старанны почырк, і заглавак артыкула “Краса и сила (опыт исследования стиха Т. Г. Шевченко)” не пакідаюць сумнення: перада мной адзін з нямногіх (іх цяпер на пальцах можна пералічыць) аўтографаў самога Максіма Багдановіча”.

Рагойша В. Прыгожа літары выводзіў ён пяром... С. 183.

четвертой стопы^{*)}. Они являются преобладающими в стихах Шевченки, охватывая собой едва ли не девять десятых всего их количества. Поэтому на этот вопрос разноразрядный ответ останавливаться не приходится. ^ЗБолее приставный вышесказанного.

Первый из них лежит в основу громадного большинства таких стихотворений, которые как по своему тематике так и по обработке их могли бы, ~~бы~~ ~~с~~ с некоторыми ограничениями, погнаться за званием обще-литературного. Стихи в этом производстве всегда достаточно выдержаны: таковы образцы, показывая метрами искусственной поэзии, Шевченко исполнял и все ее искусственные правила. Но стоит ему только обратиться к другому своему «стержневому» разноряду, как пометенные вышней изменяются самыми коренными образцами. Нарушение основных требований стиха делается обильным, проявляется в самых разнообразных направлениях и притом в столь крупном масштабе, что не может быть и речи о простой неосмотрительности или небрежности со стороны поэта. Шевченко здесь лишь следовал народной украинской поэзии, у которой он заимствовал данный разноряд и которая для усиления выразительности стиха так охотно жертвует однообразием его формы. Такая наприштур, этих обетовальств (и, в частности, нечаянно придать наибольший размах ритму, хотя бы даже за счет выдержанности метра) совершенно удовлетворительно объясняется наиболее обильная нечуждость в разбавленной группе стихов Шевченки, —

^{*)} В этом метрическом пункте Шевченко всегда начинал новую строку, разбивая, таковы образцы, стиха на две части.

замена корей либонь или анрибра-
нень наскольких тысяч подобный случаю:

Вітре буйний, вітре буйний!

Ти з моря говориш,

Збуди його, згадай ти з ним,

Спитає мене море (стр. 7^{*)}).

Мені
короче

Разумя в приведенном четверостишии совер-
шенно не выдержано^{*)}, но именно благодаря этому по-
лучился широкий простор для энергичного, стреми-
тельного, безудержного ритма. Таким образом,
из-за этой неправильности стиха совершенно ав-
томатически возникает безсознательный или, можно
быть, даже сознательный эстетический прием, разра-
батывающий известную художественную задачу и напу-
гающий свои корни в народном творчестве. Подчерки-
вая это, так же как указания свойства шевгенков-
ского метра, представлявший собой иносказание просто
результатами технического неумения и небрежно-
сти, зачастую приводили критиков в смущение,
и вносили в наш анализ ноты некоторого сомне-
ния и колебания. Между тем достаточно малого
ближе близкого знакомства с поэтикой, чтобы весь
вопрос представал в совершенно ином свете. Хотя
таких художественных средств, которых были
бы всегда приличны и всегда хороши. Задача поэта
в том и заключается, чтобы из чуждого ряда слов

^{*)} Цитирую ведь по изданию 1907г. Общества имени
М. Т. Шевченка для вспомоществования... убогим...
С. Петербурга.

^{**)} Вместо корей во второй строке два анрибра-
нень, в третьей - четыре либонь, в начале чет-
вертой - либонь.

Вибрати в кожному даному випадку одне, найбільше підходящее. Для стишів народного стилю метра, подгінений ритму, являється найбільше підходящим середовищем, і Шевченко, установившись на ньому, там же іший раз проявив здалека свою геніальну поетическую інтуїцію.

Обрацаясь на другий розмір, вступуючи в „Кобзаря“, приходить убачитися, що при всіх своїх своїх різнобарзів він нашім всім узкую сферу призначення. Однак, именно среди них находитесь чимий ряд метрических шедевров, в которых Шевченко необыкновенно ярко запечатлел красоту своего дарования. Говоря это, мы имеем в виду группу стихотворений плескного склада, имеющих сикко виразскій національно-украинскій колорит и в то же время отличающиеся рядким разнообразієм и оригинальністю метра. Давши кельшю коментацию этому размеру, то напруженіе, то сдержанность, то оживленно-граціозность, то, наконец, едва ли не плавность:

Ах-би мені, мамо, кажи то,
То пісня б я завтра на місто;
А на місті, мамо, на місті —
Трав, мамо, музика троїста;
А дівчата з парубками
Ляцються... Мамо, мамо!
Бодмаланка Я. (439)

У перетину ходила
По горішці,
Мірошника полюбила
Для потіхи.
Мельник меле, шерстув,

6)

6)

Обвернется, починит —

Для потіхи. (стр. 435).

Ах-би мені перовики,

То пішла б я на музику...

Горечко моє:

Перовиків немає,

А музика грає, грає,

Намно завдає! (стр. 419)

Понюхався я,

Соружився я

З беззмалочным сиротою —

Така доля моя! (стр. 421).

Мелкий
Корнел

Ой пішла я у яр за водою,

А там шийний гиніє з другою.

А другая тая,

Розпиркиця злая,

Богатає сусідонька,

Вдова молодая. (стр. 430)

Ой маю, маю я огенята —

Нікого, мати, та огладати,

Нікого, серденько, та огладати! (стр. 553)

Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі

Із нашої України!

Чи там раду радати, ах на Турка стати,

Не чуємо на чужині. (стр. 150)

А корісеньку та ранесеньку

Сурми, труби вийгравали;

Вз поход у дорогу славні компанійці

До снід сонечка рушайш. (стр. 354)

Интересны по разграничю и некоторым другим стихотворения, как, например „Мушкетерка моя“ (стр. 185), „Ой стрілочку до стрілочки“ (стр. 353), „Ой по горі ромен цвітє“ (353), „Эпопея степенку“ (стр. 438), „По-над кошем іде“ (стр. 321) и проч. Метры во всех этих стихотворениях, как процитированных, так и просто народных, лишь упомянутых нами, настолько ^{народные,} ~~близки к народным~~ поэзии Шевченка и поэзии украинского народа, что во многих случаях можно сказать, что всякая разграничительная черта. Искусственная правша искусственной поэзии отпадают. Возникает национально-украинский человек слова. Вот прекрасный образец его:

"У кедішенку та рачесенько,

Ще сонечко не зійшло, і

А я молоденька

На шмях, на дорогу

Завесная выходила.

Я выходила за гай на долину,

Щоб не бачила мати,

Того молодого

Гумененька свого

Зустріхати.

Ой, зустрілась я

За тими позамі

Тя з гурмацкими возами:

Гдуть його воли,

Вамъ половинъ,

Гдуть, решиматъ;

Акумаченька свого молодого

Коно воликів немає" и т.д. (стр. 436)

“Калі б Багдановіч напісаў толькі гэты артыкул, то і тады б застаўся і ў ліку лепшых шаўчэнказнаўцаў, і ў гісторыі беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемасувязей”.

Рагойша В. П. Максім Багдановіч. І краса, і сіла. С. 165.

8)

Наконец, заканчивая этот отдел нашей статьи, посвященный вопросам ритма и метра, оста- новимся на еще одном постоянно встречающемся у Шевченка приеме, направленном в сторону дости- жения наибольшего соответствия между движением чувства ~~и~~ и движением ~~стиха~~ стиха. Прием этот состоит в употреблении особого ритмического рисунка для описания какою-либо картины настроений, существующих в рамках дан- ной вещи. Особенно часто встречаются уже рассмотрен- ные нами излюбленные Шевченковские метры, — ге- тейрастопный ямба и септистопный хорей. Поряд- ки тактов и ударов не выписываются, а даются с самото- чным ритмическим рисунком среди текста более крупным шрифтом, что встречается, например, в по- емках „Тайдачанка“, „Горюнь“, „Тамаша“, „Тарасова ніч“, „Хустина“, „Соба“, „Невольник“, „Віраша“ и т. д. Суще- ственное различие зачастую проводится очень широко, образуя того монета служения, ~~хотя бы~~ ^{хотя бы} небольшая поэма „Тамаша“, в которой метр является чуждым пятнадцать раз.

Переходя к другим средствам поэтического воздействия, которыми ~~обширно~~ ^{обширно} облагает стиха Шевченка, обратимся, прежде всего, к его ритмике, в виду исключительной связи этой с метром; именно, к основному назначению (каким это выяснено, напр. Гройс) — подчеркивать форму метра, обводя твердыми кон- туром его границы.

Наиболее ~~и~~ ^и обычны у Шевченка женские ритмы, несколько реже встречаются мужские, в том же тем- рех грациозный стихотворения женского рода есть и наиболее изысканный — дактилический, каковы, например, „вишванка — малиновка“ (185), „к- тается — пишется“ (183), „перваторка — діваторка“

8)

(353) н. 2. Вступают и другие интересные рифмы
 (нашисто — на исто; издаю — на'ю; зинди — три д'и н'и)
 но число их очень невелико. При этом следует от-
 мнить, что и вообще область применения ка-
 ких бы то ни было рифм в стихах „кобзаря“ сравни-
 тельно, довольно ограничена. В полной гармонии с
 общим духом своей музыки (а в частности, с ее мет-
 рическим строем) Шевченко чрезвычайно часто пользовался вычесто
 рифм ассонансами^{*)}, в пределах которых именно в
 стихах народного склада обрисовывается особенно ко-
 рошо.^{**)} Подтверждая это, ~~такой~~ та же коша в ши-
 рокой публике шевченковские ассонансы нередко си-
 таются просто наудачными рифмами; между
 тем, здесь, в употреблении ассонансов, много так же,
 как и в вопросах метра, Шевченко, как мы видим,
 ярко проявил и глубокую народность своей поэтической
 природы и исключительную художественную чут-
 кость. Для того же, чтобы стихи не были слишком
 бедны, Шевченко время от времени окрашивает
 свои ассонансы более полными созвучиями. Ура да-
 ное, от иной раз рифмуется с общим четным
 строением своего семистопного хоря и первую нечет-
 ную, ~~а~~ или, что бывает реже, вторую; бо-
 готаря этому стиху приобщается особенную ори-
 нальность и благозвучность. Вот примеры того и
 другого:

Вітер в саї не гуляє,
 В ноги сноси́ває;
 Прокинетсья, тишесенько

мимі
 кортуні

^{*)} По сути созвучия одних только ~~двух~~ подудар-
 ковых гласных, одинаковых или, да не, просто похо-
 жих, при чем тождественности согласных нет.

^{**)} Напрямую, такой поклонник изысканных рифм, как
 Гребовъ, обративши „народных“ толк, часто пользуется ас-
 сонансами.

12/

рожденьи" (144); "каждо шлоно шлобно" (стр. 287) и т.д. Не
 Встречаются в таких строках рифмы и не посредные
 (напр., "чего сердце бьется, рвется" стр. 148), есть они
 также и в четных строках ("Мавий, кугеравий"
 стр. 143). Интересны и некоторые другие, бывшие сло-
 ния соетаная, накринья, такія:

2 Визравае, вваши Бога,

Птуу рогае. (стр. 148)

Мелкий

~~Визравае~~, ~~вваши~~, ~~Бого~~,

~~Птуу рогае~~,

~~Сауо-диз~~, ~~визравае~~

~~Зтоат-та-дизрау~~,

Сущае, вержае, билим светом кудит,

Литае, шукат, дуна - забудив. (стр. 2)

Мелкий

Удивительность этих внутренних рифм, их
 обилие и красота блистательно подтверждают наше
 положение, что ассонанс в стихах Шовенка - это
 неотъемлемый элемент своеобразного художествен-
 ного стиха, а не результат технической бедности.
 Возьмем, хоть бы, такое четверостишие:

Орися не ти, разверкая,

Тоном разетемся,

Та койся добрым нситом,

Волена койся! (стр. 596)

Мелкий
корпус

Ученко, "розетамся" и "койся" не были,
 как ассонанс, но нельзя же закрывать глаза на то,
 что вместе с тем все стихотворение пронизано
 внутренними рифмами, т.е. рифмами необя-
 зательными. А между тем, это постоянный прием
 Шовенка.

Ка внутренней рифмы огане

Шовенко по своему художественному значе-
 нию параномазия и родственный этой последней ал-

матеріал. Вотъ пришири тою и другою: „Гаршбер,
наше, там у нас;“ „наше, там в цюмъ бій;“ „тушак,
тушак та пустожа;“ „наше, наша, наша дома;“ „у пута
путти не кий;“ „з давняго давня у нас над ставом;“
„і поминаю на васъ невеличкі діти.“ Ишъ вотъ какъ мен-
гетъ ватеръ въ осязъ:

„Что се, что се по еім боці
Чеше косу? Что се?
Что се, что се по тім боці
Рве на собі коси?“ (стр. 140)

Мелки?

Наконецъ, шлудуетъ станувитися еще на чешура.
Указано, наприкладъ, что вся внутренняя ризина у
Шевгенка постоянно комбинируются съ ~~чешу-~~ чешу-
рой, которая, такимъ образомъ, ~~поддержки-~~ поддержи-
вается и выдвигается шлв. Но чешура и само по себѣ встра-
гается у него очень часто (особенно въ двустороннихъ селш-
топныхъ корез), что днаста стили гребнегаино плав-
ныхъ. Наиболее обычно красивая пенская чешура раз-
рзающаяся стрелу на два равныхъ части („не шайкаея,
| подивися“ стр. 153), хотя встречаются стрелки, въ
которыхъ даме канедаа стока шлвтенко чешурою
[„Перед/ниши/море/сине“ стр. 155]. Говорится
Шевгенко чешурою и при другихъ разширала. Вотъ
насколько наиболее прилагательныхъ образковъ:

Виносна | збрую: || шайка | золотую
Трушину | гайвину (стр. 354)

Мелки?

Чи там раду радате, || як на Турка | стати
Не чучи на чучині. (стр. 150).

Мелки?

Этимъ словеснымъ указаніемъ шлв и ограни-
чили нашу статью. Въ заключеніе, однако, позволимъ

*)

Литературні указованія указывались ч. Н. Буковскимъ.

13

себя сформировать несколько общих понятий, наиболее определенно нами вышедших в ходе предлагаемого изыскания. Именно, мы хотели бы указать, что в лице Шевченка мировая литература имеет исторический и поэтический ~~исторический и поэтический~~ излучения; поэта, который красоту своих произведений строит не на бытии в мире, а на средствах поэтического воздействия, а наоборот, на средствах наиболее тонких — осязательных, литературных, внутренних ритмических. Поэма, чуждый на этой красоте указанным элементам стиха, присоединив еще необыкновенную силу своего ритма, а также оригинальность, плавность и грациозность разнообразных метров. Далее, мы хотели бы подчеркнуть, что все это взаимно обуславливалось друг друга и восполняло друг друга, создавая в общей сложности особый поэтический мир, (какой-то строго ^{т.е.} выдержанный и гармонический художественный стиль. Стиль же этот, наконец, был стилем национально-украинским, а поэзия Шевченка — вросшей в украинскую народную поэзию (даже до того, что некоторые ее образцы до сих пор отождествляются с ней). Такова отливка, двумя оттенками шара: ясно видно, где один и где другой, но никогда нельзя провести между ними твердой разграничительной черты. Эта мысль, как мы указывали, уже неоднократно ~~высказывалась~~ ^{обсуждалась} (критикой, посвященной Шевченку. Одной из наших целей ^{привести и} было обосновать ее на избранном нами специальном материале.

М. Богданович.

Адрес мой: Ярославль, Любимская ул. 54, кв. 1.
Максиму Арнольду Богдановичу.

Раздзел VI. Лісты

26.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.

Ялта. [чэрвень – ліпень 1909 г.].

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Ф. 3. Воп. 1. Адз. зах. 96. Л. 12.

“Гэтыя некалькі радкоў, што захоўваюцца ў Дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва БССР, цікавыя ў многіх адносінах. Па-першае, перад намі самы ранні з вядомых лістоў аўтара «Вянка»”.

Рагойша В. П. Максім Багдановіч.

Ліст у “Нашу ніву”. С. 162–163.

330 325 12

Подписываюсь на „Н. Н.“ на 2 иже.
русскими шрифтами

Адрес мой: Литва, Аутка, дача
№ „Шалаша“, М. А. Богданович.
М. Богданович

1891

Адрес мой:
Зарославль, Ильинская ул. д. Кузнецовой, ⁴⁶
кв. Богданович, Максим Адамович Богданович.
Я временно живу в Ялте. Вышлите туда „Н. Н.“
за 1908 г. от 1-го до 16-го № включит. и 26-го № (17 №-85к)
по русским шрифтам по адресу: Ялта, Аутка,
пансион „Шалани“ М. А. Богдановичу.
С пожеланием М. Богданович.
P. S. Адрес точен: Аутка а не Аутка.
М. Богданович

27.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.

Ялта. [чэрвень–ліпень 1909 г.].

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

17,0x14,5 см.

Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў.

F. 368. Ap. 1. B. 2. L. 46.

“Аднак самае важнае, на што ўказвае ліст, дык гэта тое, што беларускі паэт нават сярод экзатычнай прыроды поўдня не мог развітацца з думкамі пра родны край, яго цяжкі і трывожны лёс. Газета, з якой трымаў сувязь Багдановіч з самага пачатку яе выхаду ў свет, і цяпер з’яўлялася тым хлебам надзённым, больш таго своеасаблівым лекам, без якога ён ніяк не мог абысціся”.

Рагойша В. П. Максім Багдановіч.

Ліст у “Нашу ніву”. С. 163.

Вышлите пожалуйста на ~~в~~
~~в~~ прилагаемой марки (Ква.) 2
 единицы № № „Нашей Нивы“
 за 1939г. русскими буквами:

№ № 1, 2, 3, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22,
 23, 24, 25, 26 итого 15 № №.

Адрес мой: Алта, Аутка, кан-
 сию „Мамань“ М. А. Гроданову.
 С пожеланием

М. Гроданов

P.S. Адрес мой. Не передайте
Аутку в Аутку.

М. Гроданов

Всего
 8/11

28.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.

Ялта. [да 08.08.1909].

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

8,5x14,0 см.

Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў.

Ф. 368. Ар. 1. В. 2. Л. 2.

“З’яўленне творчасці Максіма Багдановіча ў крыўскай (беларускай) мове цесна звязана з рэдакцыяй тыднёвай беларускай часопісі «Наша ніва», якая выходзіла ў Вільні ад восені 1906 да восені 1914 года”.

*Ластоўскі В. Мае ўспаміны
аб М. Багдановічу. С. 62*

VBF-38

Да Рэдакцыі „Шашадай беларусі“

Таварышчыя Галогні!

Перш да ўсё — прывет карамдаючымуся журналу. Я красіў „Н.Ч.“ адаслаць да яго цынік маіх вершаў „Старая спадчына“. Ці атрымаўлі? Ён фесь склаўся с абразноў розных даўкайшых фюрш верша, каторымі я зацікавіўся маючы на увазе ня толькі іх красу, ня толькі памешаньне версіфікатарскай скарэйкі пры працы над імі, але і неаданьне прышчэпкі да беларускай пісьменнасьці здабыткі гугадеёнаго натмыкаго туды, пакаты атрымаць сё былы айракейскі вошмід. Атрым таго фактам з'яўленьня іх качуў я даволіскі здатнасьць нашай мовы да сапрых сродіх вошмог вершоўнай фюршан, бо я ім здаваласяў нават у драбніцах, іным раз веліччч членскіх. Калрык-лад, ні аджін сонкот з чынай расейскай пісьменнасьці ня выт-рышывае ^{уеіх} (тэіх) правіт, якіс спайняліся шкой, наватрыг вошмог тэорэтычнаў гэтаі фюршан (напр. каб ні адно слова ў сонкоті тэўнэвскаі былі раз).

Я шугра жадаў бы, каб гэтыс вершы імі дэ еной кучытэур-ны ўтіню на нашых песьняроў. Ташу прашу рэдакцыю, каб, калі толькі мае вершы пойдучы да друка, нашэйсочіне разам

29.

Ліст у рэдакцыю альманаха “Маладая Беларусь”.

Яраслаўль. 27.11.1911.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 2.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-38. Л. 1 r., 1 v.

з тым і прысмаканы чакер шчыра свідомы карне соннамай
форушы. (Качэ на дзв'іх да рэзны, а кожнае словаць, што воль за грама
вытварэна велікая мітэратура аб ёй, а чнае ^{уважлі} ~~ня толькі~~ іх,
як там, а нават стаеі чыста 2-3).✕

Паслаю Вам два верша, якіх, на мой напад, друкаваць было б
мала, гэты тэкст ^(сонет і тріолет) не форушы і каменны "С.Н."

А да ўсім тым - благае здаров'я, Ягове!

М. Богдановіч.

Ар. 19 ²⁴/₁₁ 11р.

Р.1. мой адрас: Арославль, Воздвиженская ул. д. 1718, кв. 13.

М.Т.

Р. Р.1. Маленькая просьба: казі ў вершам знайдзеца налікі аб-
машах ч шові, так што зробіца патрэбнай сур'ёзна падручка
іх, - будзь наско, надайшыце іх, казі ~~не~~ хатіла б глазу, да шене:
я ахвотна напачаваў. Такім п. Шытніце - напачаваў у Вілкі.

Масіа В-віс.

“Усё выданне [“Маладая Беларусь”] будзе весці выдаўніцкая беларуская суполка “Загляне сонца і ў наша ваконца”, вядомая ўжо тым, што пусціла ў свет багата беларускіх кніжак. Работа, за каторую суполка цяпер узялася, дужа важная і патрэбная, і мы ад усёй душы шчыра вітаем яе думку. Хай жыве і развіваецца “Маладая Беларусь”!

P.S. Таму, хто зацікавіўся бы “Маладой Беларуссю” і надумаў бы да яе звярнуцца, даем адрас: С.-Пецярбург, Верейская 37, кв. 13. – Издательство «Загляне сонца і ў наша ваконца».

Луцкевіч А. Маладая Беларусь. С. 568.

11

11

Навансальныя палогі!

Пасмяго з пераклада з Верлена, аранж пакажэ ітакэйку ад
соннаце і з вершо, і прасіў „Н.Н.“ надаслаць да Вас камя
поў протэста нашых вернікаў, ці атурмані?
Ізноў вельмі што: ёсць у мяне пераклады з Горацка і Овідыя.
Можа паслаць да Вас? Або перадаць песьню адной нашай
ня скончанай яго пачаць; у гэтай песьні строк каля 150
і друкаваць яе б. можа была як кешта, былі мяшкі, чымнае
і незалежнае ...

Справа нашай астаны Вашымі сэрца

М. Тогдановіч.

Р. 1. Мурс іні: Арославль, Воздвиженская, д. № 18,
кв. № 3, Максиму Арамовічу Тогдановічу.

М. Т.

[1912]

30.

Ліст у рэдакцыю альманаха “Маладая Беларусь”.

Яраслаўль. [1912].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-39. L. 11 r.

“Сучасная беларуская мысль выліваецца на паперу ў “Нашай Ніве”, календарах і беларускіх кніжках. З гэтых выданняў кожнае мае сваю вядомую мэту; да гэтай мэты нагібаецца і іх істота. Аднак усё болей і болей знаходзіцца між прабудзіўшыміся беларусамі думак і твораў, для каторых з розных прычын няма месца ў сучасных беларускіх выданнях, і многа ёсць такіх людзей, каторых сучасныя беларускія выданні мала здавальняюць. Вось, з гэтай-та прычыны ўжо даўно чуецца патрэба такога выдання, дзе бы маглі знайсці прыпынак дасюль бяздомныя творы, дзе бы магла падзяліцца сваімі думкамі ўся Маладая Беларусь. Такім выданнем быў бы найбарджэй мясячнік, ці часопіс. Але сягоння мы можам пачаць толькі ад зборніка. Хрысцім яго – “Маладая Беларусь”.

Луцкевіч А. Маладая Беларусь. С. 567–568.

Многоуважаемый
Виктор Яковлевич!

Читая „Тюльستانъ“ Саади Ширазскаго
(переводъ съ персидскаго подлинника гв.
Колмогорова, изд. К. Солдатенкова 1882г.),
на страницѣ 209 этого изданія я встрѣ-
тилъ слѣдующія строки: „Тюльно, въ преже-
нее время я и другъ мой жили, будто
два пиндавыныя орѣха въ одной скорлупѣ.“
Тотъ же образъ данъ и въ концѣ стихотворенія
А. С. Пушкина „Похваланіе арабскому“
(„Мы тоги въ тоги двойной орѣхъ подъ одною
скорлупой“); принимая во вниманіе знаком-
ство Пушкина съ произведеніями Саади
(эпиграфъ „Фатхисаръ-фрайт.“ повторенный
въ посл. ст. „Евг. Онегина“) можно предпо-
ложить, что источникъ Пушкина въ этомъ
стихѣ, вооруже, даннаго образа изъ него — Саади.
Слѣдуетъ однако замѣтить, что остальные части
сравниваемыхъ произведеній не совпадаютъ.
Въ пометѣхъ неизвестный ~~фрагм.~~

М. Тогодаковичъ.

Р. Д. М. Д., тотъ же образъ, т. е., преврат. вакхическую
собственность вост. поэтовъ. Но до Саади, повиди-
мому, никто не использовалъ его, что на стр. 335
Саади пишетъ: „...“ Во всемъ этомъ много собранна
поэты низшаго, дашествовавшего изъ стиховъ предшество-
вавшихъ поэтовъ.”

31.

Ліст Валерыю Брусаву на паштовай картцы.

Яраслаўль. 26.04.1912 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).

Аўтограф.

На рускай мове.

14,0x9,0 см.

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.

Ф. 56. Воп. 2. Адз. зах. 48. Л. 1-1 адв.

“Узгадаваны на прымерніках найлепшых твораў сусветнай літаратуры, з каторымі яшчэ ў гімназіі, а пасля ва ўніверсітэце знаёміўся найбольш у арыгіналах, Багдановіч мае незвычайна сільнае пачуццё красы, гармоніі”.

*Луцкевіч А. Максім Багдановіч. Выбраныя творы:
праблемы культуры, літаратуры і мастацтва. С. 54.*

[illegible]

32.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы.

Яраслаўль. 29.07.1912 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).

Аўтограф.

На беларускай мове.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 8 r., 8 v.

“Мала можна знайсці ў нашай літаратуры прыкладаў такой поўнай, як у Багдановіча, гармоніі паміж думкай ці пачуццём, выяўленым у вершы, і формай яго – будовай і падборам гукаў. Сустрэкаем гэткую гармонію толькі ў найвялікшых нашых песняроў дый то не заўсёды. У Багдановіча – гэта агульнае правіла. Узгадаваны на найлепшых узорах сусветнае літаратуры, захоплены незвычайнай музыкальнасцю верша Верлена, творы якога з піетызмам перакладаў на беларускую мову, Багдановіч датуль працаваў над кожным сваім вершам, датуль шліфаваў яго, пакуль не даходзіў да таго, чаго жадаў. А гэты крытык, срогі для другіх, быў асабліва срогім суддзёй для сябе самога і вымагаў ад сябе вельмі многа! І затым-то вершы Багдановіча – гэта ідэальныя ўзоры для маладых беларускіх паэтаў”.

Луцкевіч А. Праблема красы і мастацтва ў творах Максіма Багдановіча. С. 61–62.

Місчану, 20
1912

Знаёмыя гадзіны, Пяношкі!

Ты гас выбараў у "Рэ. Вост" з'явілася звестка
быццёвых урэжы і турму скарэтар "Самі", але грашкі
не навако. Калі скарэтар і гэты урэжы, дык кедз? (2)

Апошняя я? М. "Крапіва", але, праўду ка-
жуць, ня думаю тэкусаля тая "Крапіва", бо, пяношкі,
ад роўных пяртаў пра чэсць ці ім. зраецца, даўно
ўжо у ва ўсім ко лудынах маюлі намушэры. Не варта
на гэтае зрашчэ трыціць. Паміжымі іх урэжы ле - рэз дз-
сім іншай камітэткаскай. Сяма асці тве, што дэ
кожнага пярта на кох да Валасы, (прычэснае Рым-
ню.

У кастрычніку скончыў я пяртыю з'яваў -
мекі п. Бозацкім і карэсаў у Кіёў. Часо ^{дабіва} вайсковы
каля 125 друкаваных атракаў, у тым ліку атра. 15-16
маёй пяртавы. Сяма там і караченскі атрад чэсцьні бел.
карода, і місчане накарэскава атрадзенава яго і
аевлініае накарэскавае беларускіх пісачкаў, -
дзёна пяртыю, і ўсё у атрад "з'ява пяртыю
радавава". На атрад і пяртыю, ко атрад пяртыю і вай-
кавава пяртыю пяртыю пяртыю, што пяртыю пяртыю
"Жоўневы", - навакава куды пяртыю ад "Крапіва"

33.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.

Яраслаўль. 14.11.1912 (датуецца паводле артыкула А. Луцкевіча “З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу”. Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1).

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 2, с. 4.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-38. Л. 2 r., 2 r. – 3 v., 3 v.

“Жменя пісем, знойдзеных мною [А. Луцкевіч], мае бяспрэчную вагу: у іх ёсць пэўны біяграфічны матэрыял, ёсць даныя аб працах М. Б., выходзячых за межы паэтычнае творчасці, урэшце – выказаны цікаўныя погляды на некаторых нашых паэтаў і пісьменнікаў”.

*Навіна А. З недрукаванае спадчыны
па М. Багдановічу. С. 162.*

і я уживав слово „стиль“; — у Косового написавши
слово „китаміт“ і значення його, звичайно, не
саме. Але вернувся до казод. Часів характерни-
чких найближче до скажу я об н. В. Ш. а згодом
того В. Пошукі, Власів і Ш. Турко. Ч. волі, напевно,
має своєчасні думки, писавши його, але ~~якщо~~ перш
фактичні твердження. Турко до факти з В. Ш. виваблює
такі мішечки, що на мовно його ставив кіт
~~т~~ крутих представників того ж казод у інших
літературах: значення казод по казод Шкодука, об-
значення не оновлення Турко, не тайні Власівського,
ка факти не В. Ш. казод ад іх? Акаві і казод,
дикі чи діалекти? Каов, напевно, казод В. Ш. казод
ка казоді казод казод казод у „казод“, —
казоді би єн казод казод В.

Давн бачу я, што з анабазанскай патэ-
тычнага кштана (sic!) кімо кізга лепкаго
над „Мабедзікай носкай“ а вастаўскаго; і бачу сям, што
набрудавако на чыдо 10-12 анабазанскай. ~~Давн бачу я, што з анабазанскай патэ-~~
~~тычнага кштана (sic!) кімо кізга лепкаго над „Мабедзікай носкай“ а вастаўскаго; і бачу сям, што~~
~~набрудавако на чыдо 10-12 анабазанскай.~~

~~do you think you can get any more of the same~~
~~meat, and if so, how much, I am very anxious to~~

[illegible]

також, што н. І. Бутурко кажаў мне, быўшы на міжна-
нацыянальнай Н. Калымані не занадкім. Яго, кажаў думі-
граў.

Пярэнядак вярнуўся на дзесьці добрае, бо армія-
наша закладно часта сталаць ружне праходзіць у будучы-
дзень. Звычайна, трымаюць аб'явіліся і сабе даўно
шэў, але напачатку добра, што перамаглі і
на рэдактар, асабліва камі перамаглі і такай бізнэс-
шэў. А вы пачынаеце як напісаў цікава „Сон“ Гур-
каса — там ёсць пераходы больш чым у 20 стронах.

Паслаў вам гэтакі дзельні концы вернікаў,
а разам і імяна напачатку сьпіс. Шмат ачуждзены — надта
бойсцкі, але я, як гаворылі пісьменнік, не можа ад-
ін адступніца. Рэдактар і вельмі любіць, чаму даў
у іх асця, гэты сапраўды. Камі Бутурка пісаў да мяне,
здаваў і яшчэ думкі аб ім.

Грамадзяне, вяселлі:

І. І. Пана Уван! ~~Вашаго~~ Думі працу ваз,
уключае імя шатр'яны аб кожнам судзе, асабліва
друкаваўшыся у ружні „Востраўнае, Востраўнае“
або т. н. Гэты ён вельмі удзячны. Маю кадру, што
можа ўжывацца у ваз вельмі гав і на дробнае гав.
Буду рэ прамавіць. Ваз аб'явілі.

Доброе утро, Паночка! 1912⁴

Дякую Вам за листочки аб зборінку,
а п. Вацлаву - у особіцу за адкрытку.
Таку думкаеце Вы, што я магу сэрэдзіцца
і лават плачу Вас? А-не даволі такі пры-
кладу да Вашай працы, каб рабіць гэтак
хача-б толькі жартувалі.

Мы дзівімся, што у мяне літарна
выходзяць гэтыя дзіўныя - пішу я лёгка,
бо можа хварэю - інфлюэнца ці воспа-
ленне лёгкіх; тэмпература у мяне
падыймаецца да 40° , а $39,5^{\circ}$ боівае кожны
дзень. Але чорт з ім?

Што да выдання кніжкі, дык бацька,
што яно спыняецца галоўным чынам праз
недахват грош, але ніяк не прыдумо,
як Вам памалі. Сам я не зарабляю, у
бацькі прасіць, дык ён многа даць не зможа,
бо толькі ад 20-ці да 20-ці, а не да таго не
і вінеш імат кашу. Але вельмі што:
калі я агуляю, дык я напрабую заняць
над кніжку у розных оваіх знаёмых грамад.
Знаёмыя, прададуць колькі сот экз. ае, вы
мне надарыце тые грошы. Друге, Вы
мне не шліце аўтарскіх экзэмпляраў, а іх купіць
і купіць імат.

Калі Вам тое займы згадуецца пры-
датнымі, дык напішыце мне.

Максим

P. S. Я напісаў калісь новыя вернаці. Агуль-
надаю.

34.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.

Яраслаўль. [пачатак 1913 г.] (датуецца паводле артыкула А. Луцкевіча “З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу”. Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1).

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 4 r.

“Маю ўвагу звярнула на сябе пісьмо з подпісам “Максім”, напісанае нейкім незнаёмым характарам, зусім нязвычным для Багдановіча. Толькі прачытаўшы яго я зразумеў, у чым справа. Аказалася, што Багдановіч пісаў лежучы ў пасцелі – цяжка хворы. [...]

У гэтых двух пісьмах (№ 33, 36) паэт выказвае тое, што яго ў той час найбольш рупіла: ён усцяж думае аб друку свайго “Вянка”, які ўжо складаўся ў Вільні, у друкарні Марціна Кухты – гістарычнай у беларускім адраджэнскім руху”.

*Навіна А. З недрукаванае спадчыны
па М. Багдановічу. С. 162–163.*

Забридець, Палокі! 13 4142
 Саганя раніш надаслаў Вам колькі
 вершаў, з якіх да зборніка прызначаю
 таловы Эпілог „Веронікі“.

У Верызно ёсць над Вернамі прысва-
 жэнны і эніграмы. Трэба паставіць іх
 і ч парэмадак. Над вершам „Тыя сэрца майго“:
 Il pleut doucement sur la ville
 Артур Рэуб.

Над вершам „Вяль цэце тонкая рука...“:
 Son jouet, importun d'un clavier sonore.
 Пётры Горэль
 над вершам „Шынок“:
 Жану Морзасу.

Над вершам „Закад“:
 Катюлю Мендэу.

Над вершам „Я-падыхаўшы Рош...“ (Мноскасьць):
 Жоржес Куртэліну.

Што ас Вы не напішыце мне
 „по-думам“ аб вершам пра Валітнасць?
 Тудэ паска, нішчы. Хачь кожны алоў.
 Максім.

19 3/13p

35.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы.

Яраслаўль. 02.03.1913.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 13 r., 13 v.

“Пісьменнік вялікай культуры, строгі і патрабавальны да сябе – такім уяўляецца М. Багдановіч са старонак сваіх пісем”.

*Смолкін М. З рукапіснай спадчыны
Максіма Багдановіча. С. 177.*

22 красавіка 1913 года

Дзень гэты, — так пісаў Уатрула, —
Я белым камяком адзнаку....

Шчыра вітаю Вас, вельмішаноўна
Фёдор Еўгеневіч, і жонку, каб як мага
даўжэй Вы — жыві, а мы — любавіліся
Вашым жыццём.

Незнаёмы Вам беларус
Максім Богдановіч.

36.

Віншаванне Фёдару Коршу.

Месца напісання не ўстаноўлена. 22.04.1913.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Расійская дзяржаўная бібліятэка.

Ф. 465. К. 12. Адз. зах. 37.

“І вось з вялікім і радасным хваляваннем трымаю ў руках яшчэ адзін невядомы аўтограф нашага сла-
вутага паэта.

Аўтограф М. Багдановіча, напісаны чорным чарнілам, прыгожым роўным почыркам, выключна аку-
ратна, сведчыць не толькі пра глыбокую пашану паэта да вядомага рускага філолага, даследчыка тэкстаў
класічных аўтараў, некаторых з якіх М. Багдановіч спрабаваў перакладаць на беларускую мову, але і пра
найвялікшую сціпласць аўтара віншавання, які нават не пасмеў назваць сябе паэтам, а падпісаўся як
“незнаёмы беларус”.

Кожны новы аўтограф Максіма Багдановіча – вялікая каштоўнасць для беларускага літаратуразнаў-
ства”.

Саламевіч І. Невядомы аўтограф

Максіма Багдановіча. С. 8.

Дабрыдзень!

Вось што колыкі дзён, як у мяне
жара німа. На што я хварэў, хорт
яго ведае, але думалось, што на
воспаменне лёгка; два разы рабілі
бактэрыялагічныя агляды харкавіны
ды адзін раз крыві, і канечне, бачы-
цым нікога ня знайшлі. Уставаць
з ложка дасюль смела ня можна.
Тэатра атрымаў ад банка падмогу
на пачатне, так што я маюцца
летам куды педу.
Зварачаю дасюль на замя-
ціні мне за парэкай з беларускаго
на расейскі. Напісаў ім, каб яны
выслай працы да Вас. Ці атры-
маю? Гэта на зборнік.
Корэктурку паслаўце мне
на кватэру, а не на Ліцей, бо
адтуль я цяпер нічога атрымаць
ня змагу.
Максім.

19 ²⁷/_{IV} 13 р.

Р. С. Паслаў Каршу на 70-ці летне
павіншаванне на беларуску (успайна,
ад сваіх імяні). Ці паслаўці вы?

37.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва” на паштовай картцы.

Яраслаўль. 27.04.1913.

Аўтограф.

На беларускай мове.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 11 v., 11 r.

“У цытаванай ужо адкрытцы Багдановіч – між іншым – піша, што паслаў Коршу, імя якога да Сусветнае Вайны было вядома кожнаму інтэлігентнаму чалавеку ў Расіі, павіншаванне на 70-лецце, і пытаецца: “ці пасылалі Вы?” – Гэты факт паказвае, што Багдановіч быў блізкі да перадавога расійскага грамадзянства і адгукаўся на тое, чым яно жыло”.

*Навіна А. З недрукаванае спадчыны
на М. Багдановічу. С. 163.*

Бачотки!

У № 42 "Н.Н." бачу статтю Свеченна Зен-
генкі. "Стефанъ Зенгенко" судзіўся у Ніжнім Кофе-
радзе на вялікаму працэсу, так званаму "Сорнов-
скаму возстанію", быў на шмат падабудзімых
(выключна рабавых) вельмі прыкметным
пмавекам і нават гаварыў ад іх імені на судзе.
Пачуўшы, што Зенгенко - беларус, я кірэслаў у
турну да яго копікі першых беларускіх кніжак
і "Нашу Долю" (было гэта у канцы 1906 р.).
Аднак, гэты нашы знаёстства не нашы і нават
у вочы ^{Зенгенко} з ^{Гікоў} лі багмў; становя так
таму, што на гораду пайшы пумкі, быт-
ныи Зенгенко - провокатар; кажалі, што з
Каўкажа адна з таптыішых арганізацый (воен-
ная арганізацыя с.г., здаецца) надаслава ад шмат
ведошасці з ~~фотопраар~~ фотопраар. Зенгенкі;
ташкі, здаецца, Зенгенко быў на Каўкаже
вздошш над ішкай граміішай.

Скопски у истој прајде - скажане на

38.

Ліст у рэдакцыю газеты “Наша Ніва”.

Яраслаўль. 21.10.1913 (датуецца паводле артыкула А. Луцкевіча “З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу”. Гадавік Беларускага навуковага таварыства. – Вільня, 1933. – Кн. 1).

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 2, с. 4.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Ф. 21-38. Л. 5 r., 5 v. – 6 r., 6 v.

“Пісьмы М. Багдановіча да гэтага часу наогул не друкаваліся. Між тым, яны – адна з асноўных першакрыніц вывучэння біяграфіі і творчасці пісьменніка. Іх змест дае жывое ўяўленне пра пісьменніка – мы нібы асабіста знаёмімся з ім, уваходзім у яго інтарэсы, чуем яго жывыя інтанацыі, яго голас”.

*Смолкін М. З рукапіснай спадчыны
Максіма Багдановіча. С. 176.*

[illegible]

✧ ✧ ✧

[illegible][illegible]

Кодзи "Мадонни" складено у мене
з речки пали: "Пероника"; "Гвеси"; гуривка
спанили нина; одман, здавчи, напурани; јуно
катиоу. Разли з мистом посмаш тир... "Кривичу".

Кажі Бог не прові того, каб духавны
і твары апаміны рока - над айшнімі імі усе
мамыр істн: у 2-3 дні імі добра укладу.

Кали табар. тали Скортинь догладичи,
 њ животин догладичи у тали. Ђуџа б; калисач
 калисачи догладичи Скортинь, кали б табаричи догладичи
 тали тали.

Аўляну а. Кунаве жа насклавае слова.

Прашу Вас, абвясціце мне, ці атрымалі
Вы гэты ліст.

Самы Вас што: надалішніе 41 л., бо ён
не дайшоў.

Р.І. Тод кажа а абвясціў нас аб 2х беларус.
кнігах выданых Пін. ур. окр. Знаў і аб гэтым
са згадуе у „В. Європы“. Але так на маёй
спрабе адзін плавак адшукаў кнігу „Разказы
на прастоі народным карцін“ і не знайшоў там
ані слова на беларуску. Другой кнігі ён не знайшоў.
Звернуўся у Пічар, каб папсукалі у Нудл. бібл.,
бо можа і ў ёй так само непадна.

~~Вашаго адраса не знайшоў~~
~~Вашаго адраса не знайшоў~~
~~Вашаго адраса не знайшоў~~
~~Вашаго адраса не знайшоў~~

Добродень, Пане Вацлаве! 2810
 Рады з шэстам пасылаю Вам у прэзент
 кніжечку Бальмі. Вы, здаецца, любіце рэчкіны
 "чужыны"; ну, гэтак гэта чужыны і ёсць, бо
 надрукавана яна была ў невялікім ліку
 друкарняў і ў прадаўцы пачынаюць іх браць,
 бацька ў ёй нешта не спадобіўся, і ён чужы
 не з кніжечкай матэрыялу. "Н.Н." гэта - дзесяцілітні.
 На рэдакцыю "Н.Н." пасылаю кніжечку
 "Вёсцы", перадаю з адрасам "Магюжы".
 Гэты адрас пасыліўшы А. Р. К.
 (так толькі дзіві і пасыліце).
 Туды ж пасла, надасціце мне тры
 арышкі маёй кніжечкі (ілі іх арышкі)
 і № 41 "Н.Н.", бо так сама не дайшы.
 Калі мае кніжечкі, стачыў да Белар.
 пасоліў і падаў, дык воль шло:
 надасціце ме ў "Вяду", або "Украінск. Вяду".
 Я чужы да Аладзімірова, але воль
 мае пытанне: калі меры "патрыярхальны"
 трэба дамагацца ў Беларусі? Удзельні:
 аб пасылкі і рэдакцыі Беларускай кніжечкі
 у мяне гэты кіска, ці не?
 Вініўшы з адрасам новаго месца-
 ніка. Калі пакажу са "Спарані", каліне
 кніжечку ілі кніжечку ~~аналагічную~~, да
 "Н.Н." так сама. Дзякуй ўсім рэчкі
 пачынаю, але ўсё гэту кніжечку. Максім.

39.

Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы.

Яраслаўль. 07.11.1913 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).

Аўтограф.

На беларускай мове.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 10 v., 10 r.

“У чэрвені месяцы прыехаў М. Багдановіч у Вільню. Пры першай сустрэчы з ім мне ўразіліся яго вочы з даволі пранізлівым поглядам, але калі ён гаворачы запалляўся, вочы яго глядзелі не на зне, а ўнутр, быццам былі звернуты ў мозг.

Праездам у вёску М. Багдановіч прабыў двое содняў у Вільні. Абедзве ночы начаваў у рэдакцыі “Нашай нівы”, якая тады месцілася на Завальнай вуліцы, № 7, у тым самым памяшчэнні, дзе цяпер Беларуская кнігарня. Абедзве ночы я правёў разам з ім, і кожны раз гутаркі нашы зацягваліся ад змяркання да світання.

Багдановіч дзяліўся сваімі думкамі і з захапленнем пераймаў ад мяне мае ведамасці з беларускай (крыўскай) этнаграфіі і гісторыі, якія я пераказваў яму, як умеў, дэманструючы быўшыя пры рэдакцыі калекцыі Івана Луцкевіча. Асабліва глыбокае ўражанне на Багдановіча зрабілі рукапісы старасвецкіх славянскіх кніг і дакументаў, а такжа слуцкія паясы, якія ён па некалькі разоў пераглядаў”.

*Ластоўскі В. Мае ўспаміны
аб М. Багдановічу. С. 64.*

Отрезной купонъ.

30 руб.
(сумма перевода)

21314

Наименование и адресъ отправителя

Адамъ Ефремовъ
Богдановичъ
Александръ
Крестьянинъ
Тамъ.

МОСКВА
23.4

Письменное сообщеніе на оборотъ этого купона

Для письменнаго сообщенія.

Девя!

Папа болѣетъ ревматиз-
момъ и писать не можетъ,
но пишетъ, а потому пишу
я, чтобы вы знали, что не пропа-
даетъ, но что писать - и сама
не знаю. Заболѣла папа сегодня
утромъ, т.е. ничего не могла
развѣять его боли, ни по-
вестки. Врачи не дали
никакой помощи и сказали, что
нужно писать - пять писемъ
не хватитъ, а выждать,
что-нибудь покружится - никакъ
не выждать. Поэтому, бо-
готомура добралась до канца
бумаги, пишу поставила
точку.

19 ²⁰/₁₀ 14.

40.

Ліст Льву Багдановічу на адвароце бланка паштовага пераводу.

Яраслаўль. 20.03.1914.

Аўтограф.

На рускай мове.

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Ф. 153. Воп. 2. Адз. зах. 26. Л. 35 адв.

“С младшим братом Левой, хотя Максим жил в одной комнате, спорить не приходилось: в их склонностях, способностях и интересах было мало точек соприкосновения: один поэт, а другой математик. Один поэзией мало интересовался, а другой математикой”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

Тане Вацлав! 12324
Сколько ж васенніх издамень, а браду
кагу прохотуніце да вайго даўно каданьне,
— а дзіцёне кагу вугрыць полескую мову.
Дзе ж того каданьніце шке накладной
платай на Демідуўскі лічэй вельміе
кнігі: 1) Leon Wasilewski „Lubna i
Białocin” 2) Смоўнік полеска-рускі,
ня кагда влініці, на Вашаму выбару
На Васенуўскаму я і кагу вугрыць.
Многа каданьне, што за чым, удалося такі
яго пражытаць. Капі ёсьць полескі?
праймажыка на расейскай мове так
вама нн я кагда влініці, дзе каданьніце
і де.

[illegible]

41.

Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы.

Яраслаўль. 23.05.1914 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).

Аўтограф.

На беларускай мове.

Бібліятэка імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

F. 21-38. L. 12 v., 12 r.

“Рысунак на акладку даў я са свайго сабрання. Гэты рысунак у 1905 годзе зрабіў адзін з вучняў (не памятаю яго прозвішча) Штыгліцаўскай школы. Рысунак напамінае крыху вянок, дзеля гэтага я і паставіў, карыстаючы правамі выдаўца, надпісаць на кніжцы да аўтарскага яшчэ і свой агалавак “Вянок”. Выходзіла нягорш: “Вянок, кніжка выбраных вершаў”. А каб апраўдацца перад чытачамі, чаму названа кніжка “вянком”, я на першым, пасля агалоўку, лісце памясціў раз’ясненне: “Вянок на магілу С. А. Палуяна” († 8 красавіка 1910 г.). Зрабіў я гэта без ведама аўтара, але асноўваючыся на яго сардэчным адношанні да нябожчыка Палуяна. Між іншым, калі кніжка выйшла, М. Багдановіч быў вельмі здаволены з майго помыслу, што выразіў у форме падзякі вершам, які павінен быць у маіх архівах. Але, прыняўшы чула агалавак, М. Багдановіч у даўжэзным лісце выказваў мне незадаволенне, што ў кніжцы прайшлі, праз недагляд карэктуры, даволі чысленныя памылкі, а галоўная з іх – у вершы “Вераніка”. Пры ламанні вершу пераблутаны парадак яго: пасля пятага шасціверша (на 111 бал.) 9, 10 і 11-е шасцівершы, месца якім павінна быць на 113 балоне, пасля 8 шасціверша.

Віна была мая, але я ня чуўся вінаватым, што і тлумачыў аўтару ў сваім лісце. Аднак часовая астуда ў нашых стасунках была даволі хутка згладжана. У нас з М. Багдановічам нанова завязалася перапіска, якая цягнулася да лета 1914 года”.

*Ластоўскі В. Мае ўспаміны
аб М. Багдановічу. С. 66.*

Раздзел VII. Дароўныя надпісы

42.

Дароўны надпіс Марыі Галаван.

На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча "Вянок". Вільня. 1913 г.

Яраслаўль. 22.03.1914.

Аўтограф.

На рускай мове.

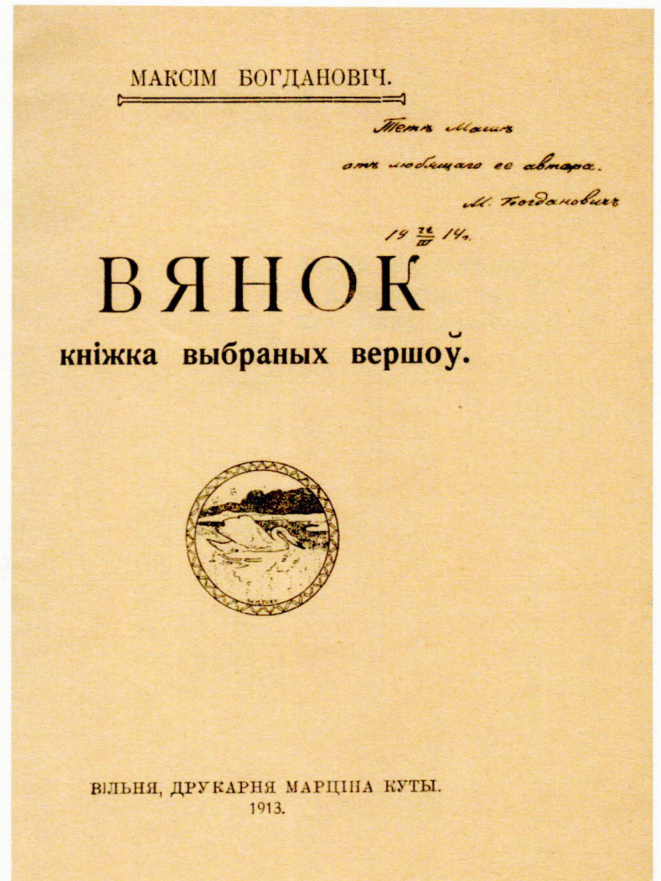
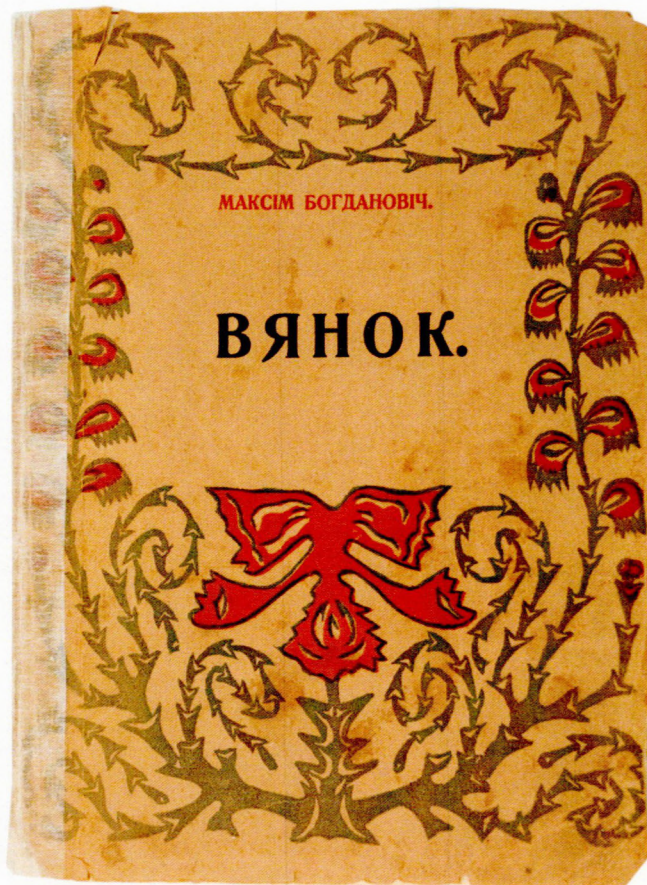
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 3558.

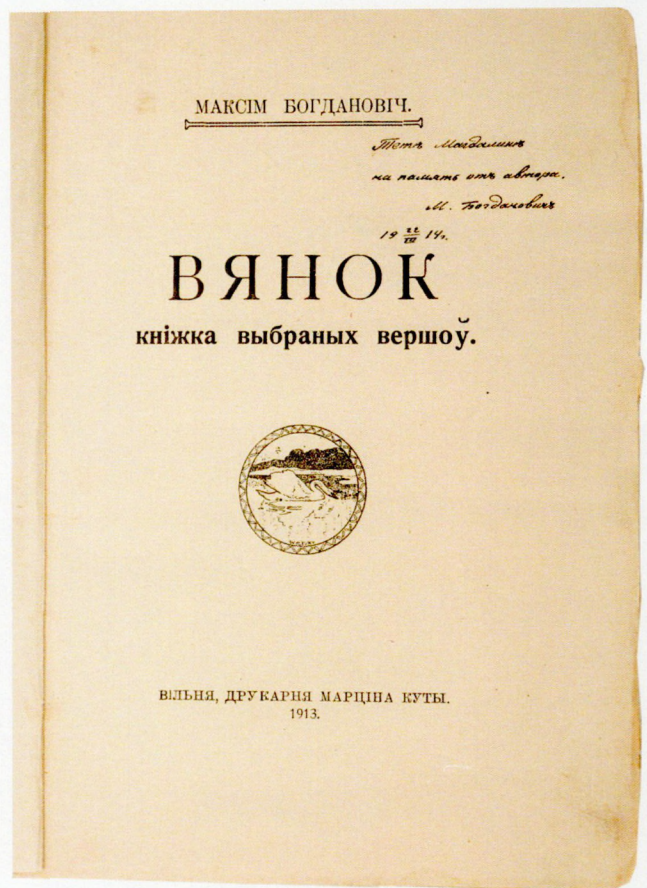
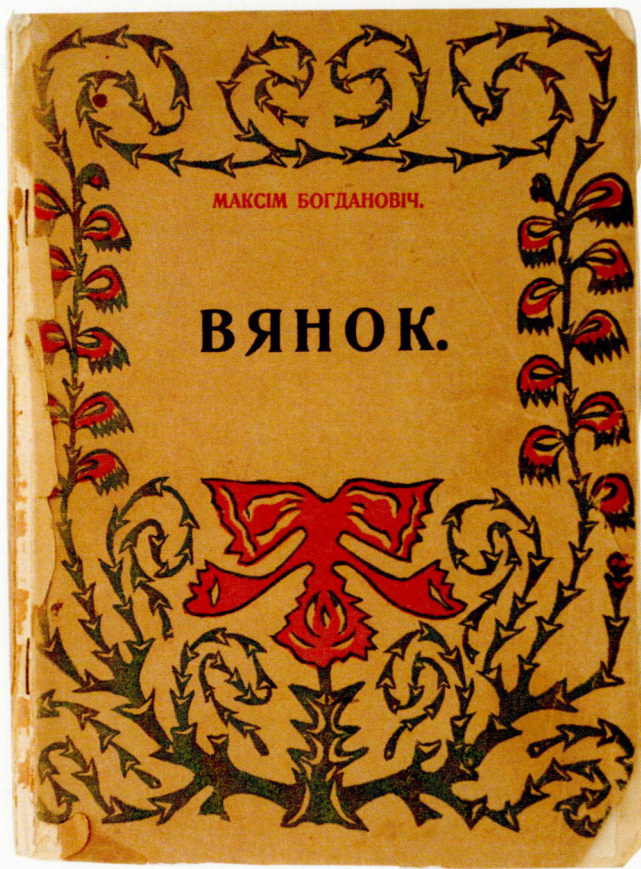
"Заменить моим детям мать взяла на себя обязанность моя сестра Мария Георгиевна, которая и несла эту святую обязанность вплоть до моего второго брака в 1899 г. с Александрой Павловной Волжиной и своего выхода замуж. И та и другая были самыми нежными матерями для моих детей, и дети отвечали им трогательной взаимностью".

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

43.

Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч.

На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча "Вянок". Вільня. 1913 г.

Яраслаўль. 22.03.1914.

Аўтограф.

На рускай мове.

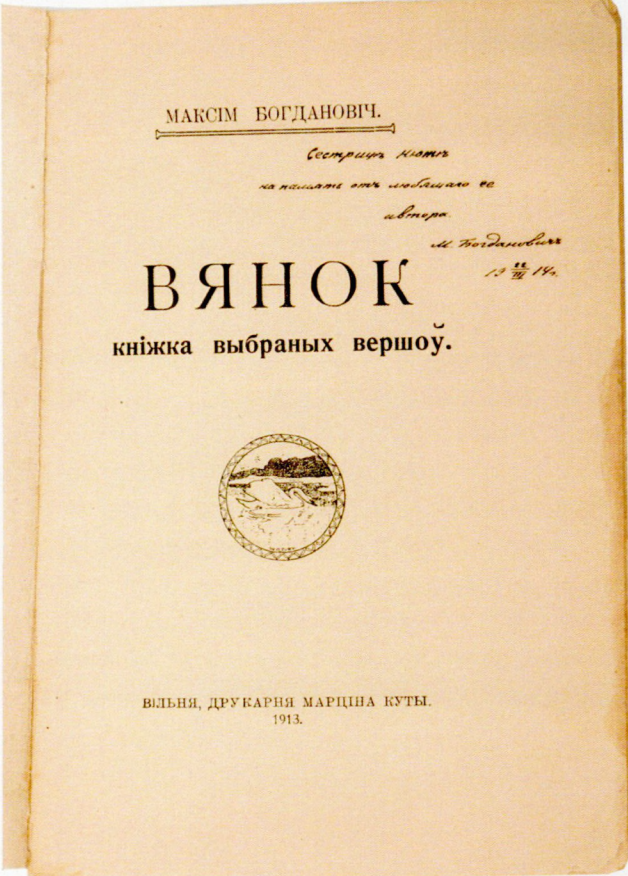
Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 5697.

"Сестра Магдаліна, носительница традиций нашего рода, жила и вела свою семью так, как это делали ее мать и бабушка: она соблюдала и чтит все наши обычаи и обряды, справляла "дзяды, каляды, масляницу" и "великодні" и пр. так, как это делали предки. Она уже отошла к ним, но дух ее живет и поныне в ее семье целостно и действенно. Достаточно было побывать у тетки в один из торжественных дней, посвященных памяти предков, как "дзяды" или "коляда", овеянных атмосферой торжественной чинности – этого древнего лада мягкой серьезности, тонкого такта, чтобы пробудилось особое настроение, возбуждающее в душе дремлющие отголоски наследственных эмоций, сливающихся в одно своеобразное чувство, которое называется благоговением. Это – преданная, нежная любовь к своему родному, далекому, смутному, неясному, полующутимому, полному неувимой прелести, которое кажется таким прекрасным и которое так легко идеализировать, святить, возводить в культ".

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

44.

Дароўны надпіс Ганне Гапановіч.

На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча "Вянок". Вільня. 1913 г.

Яраслаўль. 22.03.1914.

Аўтограф.

На рускай мове.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 60.

"У 1913 ці 1914 годзе была ў гасцях у Яраслаўлі стрыечная сястра Максіма Адамавіча – Анна Іванаўна Гапановіч. Ёй паэт падараваў кніжку сваіх вершаў. Яна сказала, што не зможа ацаніць паэтычных вартасцей яго твораў, бо нядобра разумее беларускую мову".

Багдановіч А. Я. З успамінаў. С. 488.

МАКСІМ БОГДАНОВІЧ.

Николай Григорьевичу

Кокчеву

отца автора.

ВЯНОК

М. Богдановича.

кніжка выбраных вершоў. *Вірск. 1914.*

ВІЛЬНЯ, ДРУКАРНЯ МАРЦІНА КУТЫ.
1913.

89
6081

45.

Дароўны надпіс Мікалаю Какуеву.

На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча "Вянок". Вільня. 1913 г.

Яраслаўль. 1914 г.

Аўтограф.

На рускай мове.

Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

Інв. № 09/6081.

"У 1971 г. Міністэрства культуры БССР атрымала ліст з Ленінграда ад Мікалая Іванавіча Лілеева, які па-ведамляў, што ён мае экзэмпляр кнігі Максіма Багдановіча "Вянок" з аўтографам паэта і прапануе аддаць яго на радзіму Максіма Багдановіча".

Ватацы Н. Б. Яна – выдумка маёй галавы... С. 147.

"У апошнія гімназічныя гады Максім пазнаёміўся з сям'ёй свайго аднакласніка Рафаіла Какуева і стаў часта там бываць, пасябраваўшы не столькі з братамі Рафаілам і Мікалаем, як з дзвюма іх сёстрамі – Ганнай і Варварай. Яны вучыліся ў жаночай гімназіі і з Максімам былі прыкладна аднагодкі. Абедзве добра ведалі мовы і былі вельмі прывабнымі, асабліва Ганна, стройная, з тонкім тварам і цёмнымі вачыма. Вясною Максім амаль кожны вечар бываў у іх; на вялікім двары какуеўскага дома па вечарах гулялі ў гарадкі. Максім быў захоплены гульнёй і з захапленнем пра яе расказваў. У радках пра "гарадкі" ў вершаваным апавяданні "Вераніка" я адразу ж пазнаў яго расказы аб гарадках у веснавыя светлыя вечары на двары Какуевых".

Дзявольскі Д. Старонкі ўспамінаў. С. 2.

3

МАКСІМ БОГДАНОВІЧ.

Николаю Семеновичу Ашуркину,

чтобы не так скоро забыл,

М. Тютчевых.

ВЯНОК

кніжка выбраных вершоў.

Центральная Государственная
библиотека имени В. И. Ленина
СССР
БИБЛИОТЕКА

ВІЛЬНЯ, ДРУКАРНЯ МАРЦІНА КУТЫ.
1913.

46.

Дароўны надпіс Мікалаю Ашукіну.

На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча "Вянок". Вільня. 1913 г.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На рускай мове.

Расійскі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва.

Інв. № 70728/8718а.

"Конечно, было б очень хорошо издать небольшой сборник воспоминаний о Максиме. Вероятно, это возможно, а если так, то возможность эту стоит использовать.

Я знаю фамилии двоих, знавших Богдановича. Это – Ашукин, поэт и, точно бы, литературовед. И Николай Михайлович Тарабукин – искусствовед. Ашукин работал вместе с Богдановичем в Ярослав[ской] газете "Голос". Жив ли он, а если жив, то и адрес можно узнать, думаю, в Союзе Писателей".

*Ліст Д. Дзявольскага да Ю. Пшыркова ад 14.02.1958.
у кнізе "Максім Багдановіч: вядомы і невядомы". С. 324–325.*

*Старой тэмцы Маздзімцы
любасціц ёе аўтар.
М. Богдановіч.*

Краса и сила

(Опытъ изслѣдованія стиха Т. Г. Шевченка).

Есть звѣзды, которыя такъ близки другъ къ другу и такъ ровно сливаютъ свой свѣтъ, что кажутся намъ однимъ неразрывнымъ цѣлымъ. „Двойными звѣздами“ называются эти свѣтила. Ихъ судьба стала судьбою музы Шевченка и украинской народной поэзіи: двойной звѣздой сіяютъ онѣ въ мірѣ искусствъ и красоты.

Конечно, въ творчествѣ Шевченка, за вычетомъ элементовъ чисто національнаго характера, имѣется на-лицо и нѣкоторый инородный остатокъ. Но все это взаимно проникало другъ друга, смѣшивалось, претворялось, устанавливало между собою тысячи связующихъ внутреннихъ скрѣпъ, органически срослось и, закончивъ этотъ процессъ, закрѣплялось въ формахъ явственно - украинскихъ, хотя и болѣе усложненныхъ, поднятыхъ на высшую ступень развитія. „Шевченко, какъ поэтъ,—писалъ еще Костомаровъ,—это былъ самъ народъ, продолжавшій свое поэтическое творчество... Шевченко говоритъ такъ, какъ народъ еще и не говорилъ, но какъ онъ готовъ былъ уже заговорить и только ожидалъ, чтобы изъ среды его нашелся творецъ, который бы овладѣлъ его языкомъ и его тономъ; и вслѣдъ за такимъ творцомъ точно также заговорить и весь народъ и скажетъ единогласно: это мое“.

Однако, мѣткое утвержденіе Костомарова, сдѣланное, такъ сказать, „на-глазomѣръ“, слѣдовало, очевидно, вывѣрить путемъ дальнѣйшаго анализа творчества Шевченка. Къ сожалѣнію, это настоятельно необходимое обслѣдованіе было вдвинуто въ недостаточно широкія рамки, — именно вопросы эстетическаго характера остались совершенно въ сторонѣ отъ его основного русла. Произведенія Шевченка оцѣнивались со всевозможныхъ точекъ зрѣнія, изучались путемъ самыхъ разнообразныхъ методовъ, и лишь методъ эстетическій всегда находился въ тѣни. Такъ, напримѣръ, даже для анализа стиха украинскаго генія и выясненія средствъ поэтическаго воздѣйствія, которыми этотъ стихъ

47.

Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч.

На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Краса и сила”, апублікаваным у часопісе “Украинская жизнь”, № 2, 1914 г.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На рускай мове.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 3559.

“А Максим все свободное время проводил у теток, в играх и забавах со своими двоюродными братьями и сестрами. И дома, и у теток он слышал рассказы и воспоминания про родную старину, где выныржали разные лица и события, своеобразные, загадочные, так непохожие на все окружающее. Здесь же он слышал и белорусскую сказку, и белорусскую песню с ее грустным, манящим напевом, полным глубоко неисчерпаемого чувства, здесь же вырывалась живая белорусская пословица, меткие “крылатые” слова. Это, конечно, были крупницы, крохи, но он чутко их подбирал, схватывая на лету. Укажу один образчик. И я, и моя сестра Магдалина любили напевать любимую песню нашей матери, которую она певала в длинные зимние вечера, при свете лучины или коптящей лампочки, сидя на лежанке за шитьем или прялкой: “А гдзе ж тая крынічэнька, што голуб купаўся?” – и мы видим, что он ее использовал, как характерный мотив для создания определенного настроения в своей пьеске “Вечар”. Таковы в общих чертах были живые влияния родных отголосков на душу Максима. Эта семейная атмосфера, очевидно, была той росой, которая освежала и пробуждала к жизни поэтические ростки его души”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

Отдѣльный оттискъ изъ журнала „Украинская Жизнь“ № 1—2 1915 г.

*Уважаемому
Николаю Петровичу
Дружанину
отъ автора.*

Бѣлорусское возрожденіе.

Б
458

I.

Приступая къ характеристикѣ и описанію бѣлорусскаго національнаго движенія, опредѣлимъ прежде, всего, соотношеніе между нимъ и общеевропейскимъ прогрессомъ. Основныя линіи этого послѣдняго обозначились твердо и ясно: именно, онѣ ведутъ въ сторону все болѣе и болѣе увеличивающагося дробленія культуръ вообще и литературъ въ частности. Чтобы убѣдиться въ этомъ, достаточно бѣлаго обзора цѣпи наиболѣе значительныхъ и выпуклыхъ фактовъ изъ исторіи европейскихъ культуръ.

Отступивъ отъ современной пестрой и многоязычной литературной жизни вглубь, ко временамъ средневѣковья, мы очутимся въ эпохѣ, когда единственнымъ крупнымъ орудіемъ духовной культуры въ области слова былъ латинскій языкъ, игравшій роль языка интернаціональнаго. Всякій нечуждый умственнымъ интересамъ человѣкъ, въ какой бы точкѣ Западной Европы онъ тогда ни жилъ, непременно былъ съ нимъ знакомъ, такъ какъ знакомство это являлось необходимымъ условіемъ всяческаго образованія. Почти все, что писалось въ это время, писалось по-латыни. Итоги обширной литературы, возникшей такимъ путемъ, давно уже подведены и оказываются весьма многозначительными. Изъ нихъ видно, что несмотря на свою разработанность латинскій языкъ оказался пригоднымъ только лишь для научныхъ трудовъ; что же касается художественнаго творчества, то здѣсь въ теченіе цѣлыхъ столѣтій никакихъ истинныхъ цѣнностей не возникло.

Однако эти цѣнности сразу же начали создаваться, когда писатели (во главѣ съ Дантомъ) обратились къ народнымъ европейскимъ языкамъ,—итальянскому, французскому, нѣмецкому, англійскому, испанскому,—языкамъ грубымъ, необработаннымъ, но живымъ. Конечные результаты

48.

Дароўны надпіс Мікалаю Дружыніну.

На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Белорусское возрождение”, апублікаваным у часопісе “Украинская жизнь”, № 1–2, 1915 г.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На рускай мове.

Фундаментальная бібліятэка Яраслаўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя К.Д. Ушынскага.

Інв. № Б 458.

“М. Багдановіч вельмі хутка прывыкаў да людзей, у якіх ён знаходзіў што-небудзь агульнае з сабою, – адносіўся да іх заўсёды з пашанай. У 1913–16 гг. ён быў у вельмі блізкіх адносінах з Дружыніным, рэдактарам яраслаўскае газеты «Голас»”.

Імшэннік Хв. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу. С. 3.

Раздзел VIII. Уласнаручныя запісы

49.

Афарызмы і асобныя моўныя выразы.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

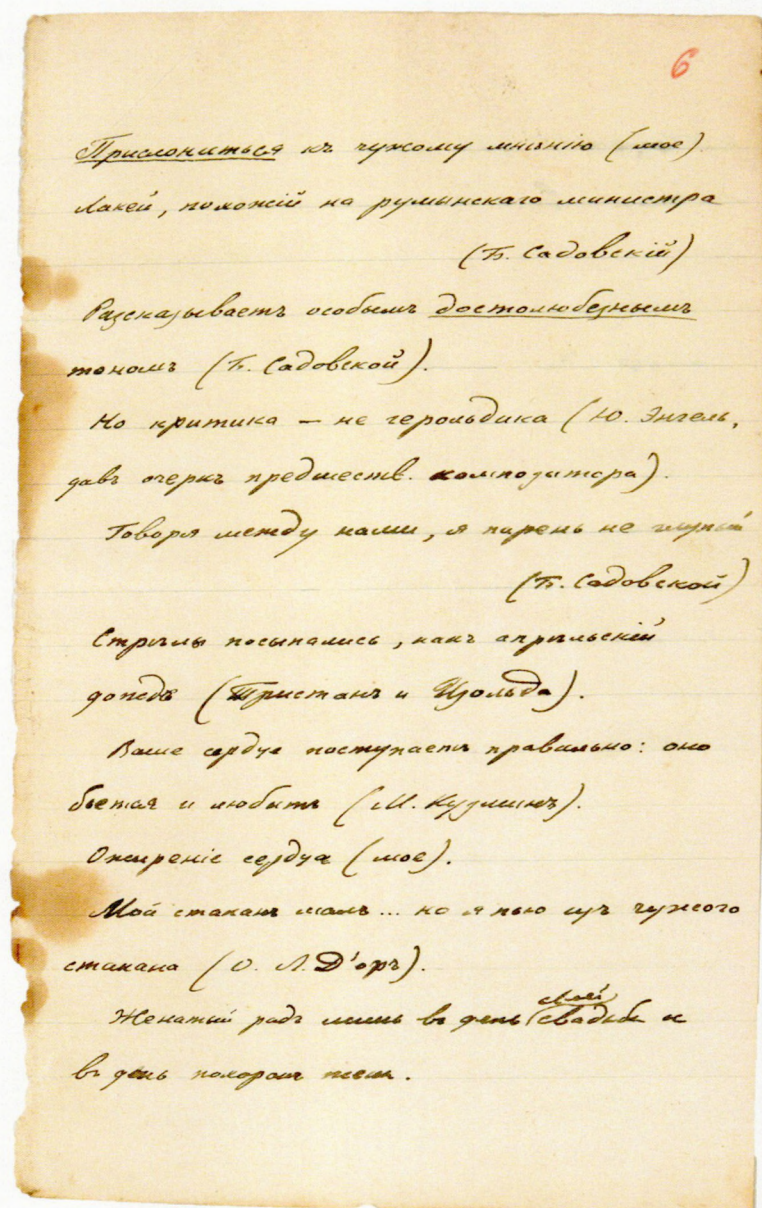
На рускай мове.

Л. 3, с. 6.

17,5x11,0 см.

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Ф. 4. Адз. зах. 1.

Попросите вашу маму, чтоб она ~~не~~
не давала вам денег на погребные шарики

(А. Мвергенко).

Кредит, отпущенный перной пертой.

И ~~большой~~ камень отпущен оттого дель

(Котуль).

Я уверена вась в своем сердце, а нью-
пиль от него потеряла, и вась оттуда
не выйти (Нелл. попп).

Гуров, перний ~~гилье~~ ~~роду~~ ка в вась

(М. Гродан)

Давид, билие древлянского сина.

(Ирист. и Шрунда).

Здравствуй, билие, сь густыми рыскалами,
мелкой ушибной (мелкой том. пендер).

Менорно настроенный ребенок (Мел).

Мелсаго и билие, а в билие - и не крас-
нота (М. Гродан.)

7

Старыя шкены - асвоі асновы, крэўныя -
іх пашанне. (М. М.)

^{пашанне}
Асвоі, асвоі крэўны - крэўны крэўны
(М. М.).

Перавод^{отзыв} (- асвоі пашанне; асвоі крэўны
- то не крэўны; асвоі крэўны - не крэўны
(М. М. пашанне).)

Пашанне асвоі.

Пашанне - асвоі пашанне, крэўны
асвоі, крэўны.

Пашанне асвоі, асвоі крэўны асвоі.

Пашанне не - то крэўны, не - то - крэўны крэўны
(М. М. пашанне).

Пашанне асвоі крэўны, асвоі крэўны асвоі.

(М. М. пашанне)

Пашанне до крэўны:

Пашанне крэўны - то крэўны асвоі.

(М. М. пашанне.)

Два кнз. Борысе, сядзець бачні і сядзець
 перад Міхайловскай.
 Генеральныя розумствы.
 Неправільнасці украіноў рязе, кнз
 левы - мостовы.
 Выкорыстаны старэйшы сыман
 (Маяновскі).
 Кнз і кнз. скоры - оставілі р. Двурі,
 Мінскі - то даць, асторыя кароні ма.
 ннз дабрэднн.
 Корна мннз прохаті толькі першннн!
 Но толькі страстнае прекрасно
 Въ жбн, мнновенный человек! (Гуров)
 Стратегическое оорство (Ошнн)
 Паскорнз это, мнн кнннса судо-сберега-
 тельной кассы? (Жаботинскі)
 Ноту "тякннз-нотнчннз" выннчннз не мнннн.
 Мнннн

"Другі дакумент, напісаны рукою М.Багдановіча, з'яўляецца спісам афарызмаў і асобных моўных вы-
 разаў. Частка з іх належыць самому аўтару. Астатнія з'яўляюцца вытрымкамі з твораў іншых паэтаў і пісь-
 меннікаў, якія з той ці іншай прычыны звярнулі на сябе ўвагу М. Багдановіча".

Вольскі В. Новыя аўтографы М. Багдановіча. С. 32.

8

Анаборный человек (см. Бежанаберный, Мичаи).

Аи ямства, и Ваши анкета закроют себя
мгза Божими крестами.

Ночное сонное - страсти (Тривола).

Предразсудок - она обломилась давай прова
(Гиратинский).

Микроструктура. (Горноста).

Этикетка, яриши, штамп, клеймо.

Прокладывая, своего, бродяга.

Когда в перебираете петию, то молитесь,
пожелю, да меси, убитого вашими ворами,
или да самим убийцу (ист. поэта XVIII стол.).

Она прощала вран - безстрастна,
Но возбуждающая страсти.

(Тривола).

Песенника Буря рабства - шовис колоса Бур
зерна; велика ли чинка такому добру - ука-
ста сами (м. Голдашова).

Словесный орнамент.

Дамское рукодѣлье (о круп. пещинно). Мое

неруководный (о ребенке) Мое

Гиббсодар.

Мурел - ишголд.

Абессия (наука) Михайловский.

Тамешизованный поросенок.

Зависит.

Голова, у которой все думает - на кон-
нине думка (М. Торский).

Рыцари из под герной думки.

Пошло в магазинный инвентарь науки
(Г. Мещеряков).

Милень Серь жареное обдуманное намет-
ренье (М. Торский).

Не твое думо! - Неделитатно говорит
о своем думо (О. Чайков).

Множество вещей, наш дум (Антоновский)

“Гэтыя невялічкія старонкі, запоўненыя дробным, шчыльным і вострым почыркам М. Багдановіча, сведчаць аб шырокіх і літаратурных інтарэсах, і культурным дыяпазоне паэта”.

Вольскі В. Невядомыя рускія тэксты
Максіма Багдановіча. С. 4.

- 6
- 1) Народное образование. И. Б. — „Сов. камен.“ 1912. ст. 9.
  - 2) „Ах, как уютно!“ И. Б. Виль. „Сатирикон“ 1912.
№ 30. Стих.
  - 3) Городская шутка. И. Б. Виль. „Сатирикон“ 1912.
№ 46. Стихотв.
  - 4) „Ах, как уютно!“ И. Б. Виль. „Сатирикон“
1912. № 49. Стихотв.
  - 5) Курица. И. Б. „Сов. газета“ 1913. № 36. Стихот.
  - 6) С. Д. Дроздович. И. Боданович. „Толос“ 1913.
№ 284. Статья.
  - 7) Крестьянская поэзия С. Д. Дроздович. И. Б.
„Сов. газета“ 1913. № 42. Записка.
  - 8) Роман Тургенева и Жуковский. И. Боданович.
„Толос“ 1913. № . Рецензия.
  - 9) Мещанин. И. Боданович. „Толос“ 1913. №
Рассказ.
  - 10) Собор.
  - 11) Письмо о воспитании. И. Б. „Современная газета“
1914. № 7. Рассказ.
  - 12) Дровяной бабичок И. Боданович. „Толос“
1914. № 3. Рассказ.

50.

Спіс твораў Максіма Багдановіча, апублікаваных у рускім друку ў 1912–1914 гг.

Месца і дата напісання не ўстаноўлены.

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

11,0x35,0 см.

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Ф. 4. Адз. зах. 1.

“Нядаўна ў Мінску знойдзены два новыя аўтографы Максіма Багдановіча.

Адзін з іх з’яўляецца спісам твораў паэта, напісаных ім на рускай мове і надрукаваных у розных рускіх перыядычных выданнях.

Гэта вузкі і даўгі ліст старой пажоўклай паперы, на якім рукою паэта напісаны перанумараваныя назвы яго твораў на рускай мове з адзначэннем жанру, месца і часу выдання”.

Вольскі В. Новыя аўтографы М. Багдановіча. С. 32.

1800. Дорогой Лева!

Прошу Тебя пожелайта

свободу на какому числу

наиболее целесообразно

ехать мне в Москву,

ради научных занятий в

университете. Комната за

мною в общестии.

Будь здоров Н. Павлов

51.

Пазнака аб перасылцы паштовай карткі па новым адрасе.

Яраслаўль. 03.09.1913 (па яраслаўскім паштовым штэмпелі).

Аўтограф.

На рускай мове.

9,1x14,0 см.

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Ф. 153. Воп. 2. Адз. зах. 33. Л. 18.

“Он [Максим] заявил мне, что хочет поступить в Петербургский Университет на филологический факультет. Дело было ясно: к словесности он имел наибольшую склонность. Сверх того, он прибавил, что проф. Шахматов обращался в Вильно в редакцию “Нашей Нивы” с просьбой рекомендовать ему молодого человека, который бы под его руководством посвятил себя изучению языка, этнографии и истории Белоруссии, для подготовки к занятию специальной кафедры по белоруссоведению; далее он заявил, что рекомендовали именно его и что он этого хочет, к этому стремился. Я, конечно, знал, что к этой сфере знания он стремился всей душой, но был вынужден решительно не согласиться на этот проект. Я не считал возможным при состоянии его здоровья отпустить его в Петербург, в город и со скверным климатом, и с затхлыми комнатами; не считал возможным обречь его на скверное питание в студенческих столовых или сухоядение и вообще считал необходимым иметь надзор за состоянием его здоровья и в моменты обострения болезни принимать решительные меры. Сверх того, на следующий год должен был поступить в университет его младший брат [Лев], для которого, как математика, это было неизбежно, а двоих содержать в разных городах для меня в материальном отношении было непосильно”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

Дзе, іхныя дэкадацыя; пасля дзе іхныя дэкадацыя.

28 (Воскресен) Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

Дзе іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя, іхныя дэкадацыя.

52.

Дзённікавыя запісы.

Стары Крым. 1915 г.

Аўтограф.

На рускай мове.

17,5x44,0 см, 35,5x44,0 см.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча.

КП 2534.

2

[illegible][illegible]

3

[illegible][illegible]

4

Thyself as *Supper* *unmistakable*. I see you,
agreement, be very a *Supper* also *repeated*,
along a *see* way.

[illegible]

5

уменьшения, много колоний и в республике,
как и Кувейт близ в этом месте он желает,
потому он в этом месте много, уменьшения
и пашабы и другие савант. Армен и в этом
и в этом месте много: для этого. Но и
в этом, как у вас много и он в этом
и он, как в этом. Кувейт, для этого в этом
для и паша пашабы и он и он, для этого
но он, уменьшения уменьшения, и он
и Кувейт уменьшения, но он, и уменьшения
много уменьшения, для уменьшения, и уменьшения, и
и он и он, уменьшения и он, и он
и он и он, уменьшения. И в этом и уменьшения
уменьшения, уменьшения, уменьшения, уменьшения, ^{уменьшения}
на нем, и он и он, уменьшения, уменьшения
уменьшения, уменьшения и уменьшения уменьшения

[illegible][illegible]

五

五

“...Лично от меня он [М. Богданович] не скрывал, что находится в интимной переписке с одной особой, с которой он познакомился в Крыму и полюбил. Я не знал этой особы и не считал удобным расспрашивать об его отношениях к этой особе. Но как мне казалось, его чувство было серьезно и сильно отражалось на его здоровье. Чувствовалось, что он переживает какой-то тяжелый внутренний кризис...”

Огурцов Н. [Из воспоминаний]. С. 65.

III

Гэты дзень, тэма. Усе сядзі і тэма,
урадава. Усе сядзі і тэма, і тэма.
Варта сядзі і тэма, і тэма. Дзе
бачыць. Дзе сядзі і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма.

Усе сядзі і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма.

IV

Дзе сядзі і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма.

Дзе сядзі і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма. Дзе
урадава, і тэма, і тэма.

14

Сягоння і наву, 1
 кн. "мой пераказ-
 ніва Едварда" і
 Думам у вель бедро
 аў гатоў, але
 жывым іла, як
 пучыне мюзі, і
 ні да гого Вадумача
 не можа

53.

Запіска Людвіцы Сівіцкай.

Мінск. [1916–1917].

Аўтограф.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Ф. 394. Воп. 1. Адз. зах. 5. Л. 1.

“Па ініцыятыве працаўнікоў Камітэта Т-ва помачы ахвярам вайны ладзіліся кожную суботу вечарыны, г. зв. суботнікі. Мэта: прыцягнуць менскую маласвядомую моладзь разам правесці некалькі вольных гадзін.

На гэтых суботніках чыталі творы беларускіх пісьменнікаў, дэкламавалі, гулялі ў “пошту”, а калі з’явіліся пару маладых музыкантаў (з дэпо чыгункі), танцавалі лявоніху.

На адзін з суботнікаў прыйшоў Максім Багдановіч. Гулялі ў “пошту”. Я атрымала ад Максіма картачку: “Сягоння я пачуў: “Мая няшчасная дзяўчынка”. Увесь вечар думаю і да нічога не магу дадумацца. Жывем, як чужыя”.

Кругом моладзь, вясёлая, бестурботная, смяялася, гуляла, а ён думаў аб чужым няшчасці... Яго прыгнятала пачуццё малой, слабой сувязі паміж беларусамі... Ён лічыў: беларусы, каб быць моцнымі, павінны жыць, як адна сям’я”.

Ліст Зоські Верас да Алеся Бачылы.

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

6-73

094

Отдельный оттискъ изъ журнала „Украинская Жизнь“ № 1—2 1915 г.

Ба 855

Для откупа

Бел. аддзел
1994 г.

Бѣлорусское возрожденіе.

25. п. 4. 2009

I.

Приступая къ характеристикѣ и описанію бѣлорусскаго національнаго движенія, опредѣлимъ прежде всего соотношеніе между нимъ и общевропейскимъ прогрессомъ. Основныя линіи этого послѣдняго обозначились твердо и ясно: именно, онѣ ведутъ въ сторону все болѣе и болѣе увеличивающагося дробленія культуръ вообще и литературъ въ частности. Чтобы убѣдиться въ этомъ, достаточно бѣлаго обзора цѣли наиболѣе значительныхъ и выпуклыхъ фактовъ изъ исторіи европейскихъ культуръ.

Отступивъ отъ современной пестрой и многоязычной литературной жизни вглубь, ко временамъ средневѣковья, мы очутимся въ эпохѣ, когда единственнымъ крупнымъ орудіемъ духовной культуры въ области слова былъ латинскій языкъ, игравшій роль языка интернаціональнаго. Всякій нечуждый умственнымъ интересамъ челоуѣкъ, въ какой бы точкѣ Западной Европы онъ тогда ни жилъ, непременно былъ съ нимъ знакомъ, такъ какъ знакомство это являлось необходимымъ условіемъ всяческаго образованія. Почти все, что писалось въ это время, писалось по-латыни. Итоги обширной литературы, возникшей такимъ путемъ, давно уже подведены и оказываются весьма многозначительными. Изъ нихъ видно, что несмотря на свою разработанность латинскій языкъ оказался пригоднымъ только лишь для научныхъ трудовъ; что же касается художественнаго творчества, то здѣсь въ теченіе цѣлыхъ столѣтій никакихъ истинныхъ цѣнностей не возникло.

Однако эти цѣнности сразу же начали создаваться, когда писатели (во главѣ съ Дантомъ) обратились къ народнымъ европейскимъ языкамъ,—итальянскому, французскому, нѣмецкому, англійскому, испанскому,—языкамъ грубымъ, необработаннымъ, но живымъ. Конечные результаты

(Б2 3452)

54.

“Для отзыва”. Пазнака Максіма Багдановіча.

На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Белорусское возрождение”, часопіс “Украинская жизнь”, № 1–2, 1915 г.

Месца напісання не ўстаноўлена. [1915].

Аўтограф.

На рускай мове.

Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

Інв. № Ба 855.

“...он [Максим] принимал деятельное участие в организации белорусского землячества, но кто входил в его состав, мне неизвестно.

В землячестве читались рефераты по разным вопросам белоруссоведения, были вечера с чтением белорусских произведений и пением белорусских песен, но с внутренней его жизнью я не знаком. Впрочем – оно не могло быть обширным и особенно деятельным, так как студенты лицея держались системы наездов для сдавания зачетов. Из профессуры Максим был всего более близок с проф. Кистяковским (с которым – не помню, кажется, с тем, который был впоследствии украинским министром): их сближало единство воззрений по вопросу о возрождении двух родственных народностей – украинской и белорусской и сотрудничество в «Украинской Жизни»”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

Раздзел IX. Дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны

55.

Дакумент. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны мінскаму губернатару на дазвол наладзіць адзнадзёны скарбоначны збор 4 снежня 1916 года ў Мінску.

Мінск. 31.10.1916.

Рукапіс на бланку таварыства.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.

Ф. 295. Воп. 1. Адз. зах. 9187. Л. 338.

“Поэт Максим Богданович, уже будучи совсем больным, приехал в 1916 году из Ярославля в переполненный беженцами Минск, вместе с Зоськой Верас участвовал в работе беженского комитета и посвятил ему ряд статей. Более того, он выполнял в комитете канцелярскую работу и своим каллиграфическим почерком писал прошения на имя губернатора об организации “кружечного сбора”, необходимости бесплатной раздачи одежды беженцам-детям, находившихся в приюте комитета”.

*Скалабан В. В. Белорусское общество в Петрограде
по оказанию помощи пострадавшим от войны. С. 4.*

БЕЛОРУССКОЕ ОБЩЕСТВО
ОПЕКИ ЖЕРТВЫМ ВОЙНЫ
МИНСКИЙ ОТДЕЛ
Делопроизводство № 24.

КАНЦЕЛЯРИЯ
МИНСКОГО ГУБЕРНАТОРА
1. НОЯБРЯ 1916
№ 28/6

Его Святельству
Восподиному Минскому Губернатору

Комитет Минского отдела Белорусского общества помощи жертвам войны возбудил перед Вашим Святельством ходатайство от 19 октября текущего года за № 110 о разрешении ему одностороннего кружечного сбора в городе Минске на 6 ноября сего года. Имя комитета осведомился о предположенном к устройству в ближайшее время по инициативе Вашего Святельства аналогичного сбора в подведомственной освобожденной от немцев территории губернии. Имя сознавая необходимость бдительной помощи этим наиболее пострадавшим жертвам войны комитет постановил отложить назначенный им на 6 ноября кружечный сбор, дабы тем самым способствовать наибольшему успеху сбора, устраиваемого Вашим Святельством. Вместе с тем комитет просит и имеет обратиться к Вашему Святельству с ходатайством разрешите ему на 4 декабря текущего года устройство одностороннего кружечного сбора, предоставив на этот последний из вторых назначенных указом дня. В случае ненастной погоды комитет просит разрешите перенести сбор на ближайший праздничный день.

Председатель комитета *А. У. Левин*

За секретаря *А. А. Сивин*

№ 5
1916

30 ноября 1916
Омисленович, Иван

БЕЛОРУССКОЕ ОБЩЕСТВО
ПОМОЩИ ЖЕРТВАМЪ ВОЙНЫ

МИНСКИЙ ОТДѢЛЪ
г. Минскъ Захарьевская № 24.

Минская Мещанская №
125

Да Беларускай калёніі
у Петроградзе.

Мінскія беларусы, сабраўшыся каб ушанаваць
10-лецце "Нашай Ківы", пасылаюць вам сваё
прывітаньне і шчыра спарадаюць узмацаваньню
вашае нацыянальнае граць, а перад усім - разьвіць-
ую заснаваньне нідаўна гадтай, пасыл яшчэ "Нашае
Ківы" паднаўшых

ні знаўшае пабед
"Вы кізатмленне знамя!"

Мы, як тага, падтрымаім вас. Жадаім тама
каб маўчэшамі былі зьвязкі між вамі і Мінскімі
беларусамі і мы зноў зьвядзілі вы свае разьвітаньне і
магі сусольна кіраваць да нашае нацыянальнае мэты.

Пісьмапада 12^{га}
1916 году
Мінск, Белар.

Ільіну

Альван Зямко.

Добры

М. Богдановіч.

Лавон Захар

Васілюшкін З. Федун І. Губінка.

Дук Гусікоў А. Шеніг
Е. Сивічка.

Украінес і Стенур
Альван
Адам Міцкевіч

Франц Гусікоў А. Шафон
М. Мокшача

Васілюшкін Анд Наркевіч

Пётр Гуляновіч.

56.

Зварот “Да беларускай калоніі ў Петраградзе” на бланку Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны.

Мінск. 12.11.1916.

Сярод падпісаўшых – М. Багдановіч.

На беларускай мове.

Л. 1, с. 1.

Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў Санкт-Пецярбурга.

Ф. 1935. Воп. 1. Адз. зах. 3. Л. 32.

“Пазнаёміўся я з М. Багдановічам увосені 1916 года, калі ён прыехаў з цэнтру Расіі ў беларускі Мінск на працу. Гэта быў першы раз, калі наш паэт парашыў працаваць у цеснай сям’і беларускіх адраджэнцаў.

Беларускія адраджэнцы перажывалі тады ў Менску цяжкі час царскай рэакцыі. Беларускае друкаванае слова, як “небяспечнае” на лініі фронту, было забаронена. Беларускія культурныя дзеячы групаваліся каля “Беларускага Камітэту дапамогі пацярпеўшым ад вайны”, які быў заложаны ў 1915 годзе. Працы было шмат: трэба было даваць прытулак і яду тысячам сялян-уцекачоў, якія вялікай хваляй рынулі з Віленшчыны, Гродзеншчыны і частцы Міншчыны.

Беларуская культурная праца тады зусім заглохла. Гэта значыць, што абставіны працы былі для беларускага песняра самыя няспрыяючыя”.

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

“У кастрычніку 1916 года – ужо падчас вайны – паехаў у Мінск, каб тут працаваць дзеля беларускае справы. На жыццё зарабляў, працуючы на становішчы сакратара “Губернскага Прадавольственага Камітэту”. Увесь вольны час аддаваў ідэйнай рабоце. Ад напружанае працы стан ягонага здароўя шмат пагоршыўся”.

Луцкевіч, А. Праблема сфармавання нацыянальнае душы Максіма Багдановіча. С. 219.

Мінск Захар'евская № 24

22 декабря 1916 г.

№ 145.

Комитета имени Ея Император-
ского Высочества Маріамны
Николаевны

А на Р

Пройдено

На попечении Битюровского общества находится в
помещении Ратонского 52 человека детей Гласенцев, из коих
много сироты. Некоторые из этих детей совершенно не
имеют одежды — теплой одежды, частью — белья и обуви,
и другие же она находится в весьма состоянии. Между
тем комитет, не имея постоянной суммы, испытывает
в настоящее время материальные затруднения и не может
снабдить детей необходимыми для них вещами.

Ввиду сего комитет просит Вашего представительства
просить выдать ему для раздачи детям нижеследующие
предметы: 50 пар теплых пальто; 10 комплектов белья для маль-
чиков и 30 комплектов белья для девочек; 100 пар теплых
чулок; 35 шапок и 15 теплых головных платков; 50 пар
обуви. В случае отсутствия на складе названных предметов,
могут быть выданы иные, для замятющего.

В заключение комитет просит выдать упомяну-
тые вещи, если это возможно, ко дню Рождества Христова,
чтобы означенные комитетом дети получили таким образом
праздничный подарок.

Председатель

Г. Левин

Вр секретарь

А. Голуб

57.

Дакумент. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны старшыні Мінскага губернскага Таццянінскага камітэта на выдачу дзецям бежанцаў адзення і абутку.

Мінск. 22.12.1916.

Рукапіс на бланку таварыства.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.

Ф. 511. Воп. 1. Адз. зах. 10. Л. 468.

“Прытулкі “Таццянінскага камітэта” ў Ратамцы мелася наведаць сястра Льва Талстога. Ладзілі спектакль-вечарынку. Наша школа мела выступіць са сваёй асобнай праграмай у беларускіх нацыянальных вопратках.

Паставілі сцэнічны абразок “Пастушка”, у дадатак былі дэкламацыі, хор. З Мінска сабраліся і мы: М. Багдановіч, сёстры Бядулі (яны прыгожа спявалі) і я. Дагэтуль стаіць у маіх вачах Максім: у белай вышыванай кашулі, падпязаны прыгожым паяском, вясёлы. Умяшаўся ў хор... Здавалася, і ён будзе спяваць...

Скончылася ўсё позна, цягніка ўжо не было, і прыйшлося прасядзець ноч, бо спаць не было дзе. Школа беларускіх дзяцей змяшчалася ў летнім драўляным дамку – «дачы»”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

Раздзел X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі

58-1.

Дакумент. Суправаджальны ліст № 1838 да “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”.

Мінск. 08.11.1916.

Машынапіс. Подпіс сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 739. Л. 279.

“Итак, в сентябре 1916 г. он отправился в Минск служить и работать. Поездке предшествовала переписка, не знаю с кем, и мне он заявил, что едет на совершенно определенное дело. Почему он раньше не поехал? Связывал лицей: с ним надо было кончать. По обыкновению, в поездку я его снарядил сам. С тревожным чувством я его отпускал, но делать было нечего: родина была центром его тяготения, туда влекли его все живые интересы и симпатии. Я рассчитывал на их живительное действие, притом же он уверял меня, что его устроят в Минске в смысле удовлетворения жизненных потребностей как можно лучше”.

*Богданович А. Материалы к биографии
Максима Адамовича Богдановича.*

229 125
УПОЛНОМОЧЕННЫЙ
ПРЕДСѢДАТЕЛЯ
ОСОБАГО СОВѢЩАНІЯ.

— по —
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМУ ДѢЛУ
по МИНСКОЙ губ.

ноября 8 дня 1916 г.

№ 1838

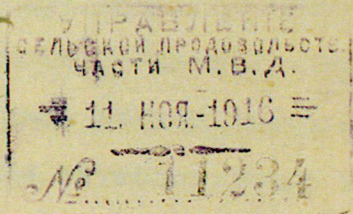
г. г. Минскъ.
Захарьевская 71.

Въ Особое Совѣщаніе по продоволь-
ственному дѣлу въ Имперіи.

Честъ имѣю при семъ представить въ
Особое Совѣщаніе журналъ засѣданія мѣстна-
го Совѣщанія при Уполномоченномъ по про-
довольствію за 2 ноября 1916 года.

Уполномоченный

Секретарь М. Богдановичъ

передано
руководителю

305

280 136
Копія.

Ж У Р Н А Л Ъ

Мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи.

Засѣданіе 2 ноября 1916 года.

Засѣданіе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А.Скирмунта, при участіи замѣстителя Предсѣдателя Губернской Земской Управы Е.М. Трушинскаго, Управляющаго Минской Казенной Палаты Камергера Двора ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА И.А.Комарова, представителя интендантскаго вѣдомства полковника Руберта, контролера г.Крылова, представителя Минской Городского Самоуправленія С.А. Гордзялковскаго, члена Губернской Продовольственной Комиссіи И.И.Володковича и бухгалтера Губернской Продовольственной Комиссіи И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А.Вогдановичъ.

По предложенію предсѣдательствующаго Р.А.Скирмунта бухгалтеръ Губ.Прод.Комиссіи докладываетъ заключеніе Губернскаго по земскимъ и городскимъ дѣламъ Присутствія по ходатайству Минскаго Губернскаго Земства объ отсрочкѣ на одинъ годъ уплаты первой половины продовольственной ссуды. Последняя была выдана кѣ 1 мая 1916 года въ размѣрѣ 400 тыс. рублей, съ обязательствомъ возврата половины ея чрезъ девять мѣсяцевъ, т.е. кѣ 1 февраля 1917 года. Но чрезвычайное Минское Губернское Земское Собраніе въ засѣданіи отъ 27 сентября т.г. постановило ходатайствовать объ отсрочкѣ уплаты на годъ, считая со времени истеченія 9-мѣсячнаго срока, причемъ указало, что средства земства истощены и для сбалансированія смѣты на 1916 г. пришлось испрашивать пособие отъ казны въ размѣрѣ 161 тыс.руб., а между тѣмъ, закупка земствомъ продуктовъ для продовольствія губерніи становится все болѣе необходимой и будетъ носить, несомнѣнно, длительный характеръ. Ходатайство было передано на заключеніе Губернскаго по земскимъ и городскимъ дѣламъ Присутствія, которое нашло его заслуживающимъ уваженія. Объ этомъ постановленіи Присутствіе уведомило Уполномоченнаго по продовольствію отношеніемъ отъ 14 октября текущаго года за № 2973 для дальнѣйшаго направленія дѣла въ установленномъ порядкѣ.

306

58-2.

Дакумент. "Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии". Пратакольны запіс нарады.

Мінск. 02.11.1916.

Машынапіс. На с. 6 подпіс сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 3, с. 6.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 739. Л. 280-282 адв.

Въ заключение И.К.Максимовъ сообщаетъ свѣдѣнія о размѣрахъ продовольственной кампаніи, развернутой при помощи этой ссуды. Изъ итоговъ приводимыхъ имъ данныхъ явствуетъ, что уже къ 1 іюню продовольственной комиссіей было закуплено продуктовъ въ круглыхъ цифрахъ, на 865 тыс.руб. и продано на 608 тыс.руб.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ для иллюстраціи того, насколько комиссія нуждается въ наличныхъ средствахъ, даетъ свѣдѣнія о нѣкоторыхъ очередныхъ закупкахъ. Именно, предстоитъ закупить въ Таврической губерніи 250 тыс. пудовъ муки, для чего нужно около 480 тыс. руб.; сорокъ вагоновъ сельдей, — точно также 480 тыс. руб., причемъ уже получена телеграмма, что сельдь придется отправить наложеннымъ платежомъ; наконецъ, ежемѣсячно нужно будетъ платить за сахаръ, кладя на мѣсяць 50 тыс. пуд. самое меньшее 400 т.руб. Значитъ, только на эти три операціи въ ближайшее же время потребуется до 1 милліона 300 тыс. рублей.

Управляющій Мінской Казенной Палатой И.А.Комаровъ указываетъ, что къ сожалѣнію, совѣщаніе могло ознакомиться съ данными о размѣрахъ закупокъ только по 1 іюня, такъ какъ за слѣдующую четверть года отчетъ еще не составленъ. Но изъ словъ Р.А. ясно, насколько при намѣченномъ комиссіей масштабѣ закупокъ ей необходимы наличныя средства. Поэтому, — заявляетъ И.А. Комаровъ съ моей стороны возраженій не будетъ.

Единогласно постановлено ходатайствовать передъ Особнымъ Совѣщаніемъ объ отсрочкѣ уплаты первой половины ссуды на 1 годъ считая со времени истеченія 9-мѣсячнаго срока.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ докладываетъ о введеніи новыхъ твердыхъ цѣнъ на различные виды сахара. Соотвѣтственно этому приходится измѣнить и установленныя нами ставки таксы. Продовольственная Комиссія въ засѣданіи отъ 1 ноября выработала требуемыя новыя расцѣпки, прибавляя къ твердой цѣнѣ пуда, какъ это было принято нами раньше, тарифъ отъ ст. Погребянце до г. Мінска, 10% на торговую прибыль и издержки, 5 коп. для Кіевского Бюро и 10 к. въ пользу Комиссіи.

При обсужденіи таксы на сахаръ возникаетъ обмѣнъ мнѣній по вопросу о таксировкѣ сахарной пудры. Р.А.Скирмунтъ, сообщивъ, что Продовольственная Комиссія высказалась за таксировку, все же нахо-

281

доть послѣднюю излишней, такъ какъ сахарная пудра въ городѣ почти не потребляется. Кроме того есть опасность, что подъ названіемъ сахарной пудры въ продажу поступитъ просто сахарный песокъ, стоящій на 1 руб. за пудъ дешевле.

Представитель города С.А.Гордзіяковскій не соглашается съ этими доводами, указывая, что городъ хотѣлъ бы закупить партію пудры. Часть ея онъ сдастъ заведеніямъ, перерабатывающимъ сахаръ, а остальное предоставитъ солидной фирмѣ „Бр.Раковщикъ“, которая будетъ продавать сахарную пудру только по городскимъ бонамъ и подъ городскимъ контролемъ. Въ этомъ-гарантія отъ злоупотребленій.

Пренія продолжаются и по обсужденіи вопроса, введеніе таксы на сахарную пудру принимается. Такса на сахаръ устанавливается въ слѣдующемъ видѣ: сахарный песокъ за пудъ въ оптовой массѣ - 8 р.5к. пудъ въ розницу 8 р.40коп., фунтъ 21 к.; сахарная пудра 9 р.5 к. пудъ оптомъ, 9 р.60 к. пудъ въ розницу, 24 к. фунтъ; рафинадъ головной и прессованный нелитой 9 р.80 к. пудъ оптомъ, 10 р.10 к. пудъ въ розницу, 25 1/2 к. фунтъ; рафинадъ рубленый и второпилennyй 10 р.5 к. пудъ оптомъ, 10 р.35 к. пудъ въ розницу, 26 к. фунтъ; рафинадъ первопилennyй и прессованный литой 10 р.15 к. пудъ оптомъ, 10 р.45 к. пудъ въ розницу, 27 коп. фунтъ. Такса устанавливается для всей губерніи. Для Вилейскаго и Ошмянскаго у.у. Виленской губ. ставки ея, по предложенію Л.І.Володковича увеличиваются на 20 коп. за пудъ и 1/2 к. за фунтъ, а именно: сахарный песокъ за пудъ въ оптовой массѣ 8 р.25 к., пудъ въ розницу 8 р.60 к., фунтъ 21 1/2 к.; сахарная пудра 9 р.25 к. пудъ оптомъ, 9 р.80 к. пудъ въ розницу, 24 1/2 к. фунтъ; рафинадъ головной и прессованный нелитой 10 руб. пудъ оптомъ, 10 р.30 к. пудъ въ розницу, 26 к. фунтъ; рафинадъ рубленый и второпилennyй 10 р.25 к. пудъ оптомъ, 10 р.55 к. пудъ въ розницу, 26 1/2 к. фунтъ, рафинадъ первопилennyй и прессованный литой 10 р.35 к. пудъ оптомъ, 10 р.65 к. пудъ въ розницу, 27 1/2 к. фунтъ.

Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ переходитъ къ вопросу о повышеніи таксы на яйца по г. Минску до 105 руб. за ящикъ и 80 к. за десятокъ. Но такъ какъ во время преній выясняется, что твердая цѣна яицъ въ районѣ закупки назначена въ 76 руб. за ящикъ, а тарифъ равенъ приблизительно тремъ рублямъ, то председа-

тельствующій указывает на невозможность принятия проектируемой таксы, ибо совещание должно руководствоваться уровнем твердых цен. Повышение таксы отклоняется.

Л.И.Гордзяковский. Надо войти съ телеграфным ходатайствомъ объ измѣненіи твердыхъ ценъ или какъ нибудь иначе ликвидировать возникшее затрудненіе.

Р.А.Скирмунтъ. Вообще, намъ приходится работать въ трудныхъ условіяхъ. Такъ, въ виду отсутствія рабочихъ рукъ губерніи, несомнѣнно, будетъ нуждаться въ мукѣ. Необходимъ ея подвозъ. Министерствомъ Земледѣлія намъ были указаны въ качествѣ районовъ закупки, Полтавская и Харьковская губерніи, гдѣ предложено закупить на ноябрь и декабрь 500 тыс. пуд. Мы завели переговоры, дѣло наладилось, и въ это время приходитъ извѣстіе, что районы закупки для насъ измѣнены и таковыми назначена Херсонская губернія. Вся предварительная работа пропала. Обращаемся въ Херсонскую губернію, но мѣстный уполномоченный по продовольствію категорически отказался выполнить наши заказы. Мы, разумеется, дали знать объ этомъ въ Петроградъ, но отвѣта до сихъ поръ не получили.

Еще одинъ примѣръ—недавно намъ предоставили 370 вагоновъ Юго-Западныхъ и 50 вагоновъ Южныхъ Подѣздныхъ дорогъ, т.е. въ области нашихъ хлѣбныхъ закупокъ. А черезъ нѣсколько времени приходитъ увѣдомленіе, что вывозъ хлѣба и фуража изъ всего правобережья Днѣпра безусловно прекращенъ; въ результатъ упомянутые 420 вагоновъ оказываются для насъ бесполезными.

На сегодняшней повѣсткѣ значится такса на сѣно. Для послѣдняго по Минской губерніи установлены новыя твердыя цѣны. Утверждены онѣ еще 12 сентября тек. года, а сообщены намъ лишь въ концѣ октября. Каковы бы онѣ ни были, мы обязаны ими руководствоваться.

Совѣщаніе, согласно твердымъ цѣнамъ, устанавливаетъ для всей губерніи таксу на сѣно сѣянное и заливанное 80 к. пудъ, а кромѣ того на болотное 50 к. пудъ, солову кормовую 40 коп. и солову подстилочную 30 копеекъ за пудъ. За сѣно, проданное до 1 декабря, набавляется 5 коп. на пудъ

282

Въ виду установленія для Минской губерніи твердой цѣны на отруби ржанныя и пшеничныя въ 1 р. 5 к. мѣстное совѣщаніе принимаетъ эту цифру для таксъ по всей губерніи, вмѣсто существовавшихъ ранѣе ставокъ.

Согласно ходатайству интенданта Андреева устанавливается такса на овощи по Рѣчицкому уѣзду. Въ основу ея положенъ проектъ таксы, составленный Рѣчицкой Земской Управой. Такса на картофель устанавливается въ 65 к. за пудъ, лукъ 2 р. 80 к. пудъ, свѣжую капусту въ 1 р. 15 к. пудъ, квашеную капусту 1 р. 55 к. за пудъ, бураки столовые 60 к. за пудъ, бураки кормовые 50 к. за пудъ, морковь столовую 95 к. за пудъ.

Затѣмъ Предсѣдательствующій Р. А. Скирмунтъ докладываетъ телеграмму Барона Рауша, въ которой онъ проситъ установить добавочное вознагражденіе для продавцовъ овощей, если послѣдніе не будутъ сразу взяты при покупкѣ и останутся на храненіи у прежнихъ владѣльцевъ. Предложено выработать цифры надбавокъ по 1 января, 1 февраля, 1 марта и 1 апрѣля.

Самъ Р. А. полагаетъ, что подобное вознагражденіе является вкромѣ естественнымъ. Для храненія овощей необходимо устроить такъ называемые "копцы", т. е. обложить груды овощей толстыми слоемъ соломы, а сверху — слоемъ земли. Нуженъ матеріалъ, нужны и рабочіе. Кромѣ того часть овощей неминуемо подвергается гніенію, а чѣмъ дольше хранятъ ихъ владѣльцы, тѣмъ больше онѣ рискуютъ потерять. Въ виду этого Р. А. Скирмунтъ предлагаетъ установить надбавку къ 1 января въ 5 коп. на пудъ, назначаемую за устройство "копцовъ", къ 1 февраля 2 1/2 к., къ 1 марта 2 1/2 к. и къ 1 апрѣля 5 к.. Эти послѣднія надбавки устанавливаются за потери отъ гніенія овощей.

И. Крыловъ полагаетъ, что разъ овощи проданы, прежній владѣлецъ не отвѣчаетъ за убыль ихъ отъ гніенія, а потому всякія надбавки излишни, кромѣ той, которая выдается за устройство копцовъ.

Въ виду недостаточной выясненности вопроса о томъ, кто несетъ рискъ за убыль овощей, мѣстное совѣщаніе постановляетъ принять лишь надбавку въ 5 коп. на пудъ за устройство копцовъ, а о желательной скалкѣ дальнѣйшихъ надбавокъ лишь довести до свѣдѣнія барона Рауша.

По ходатайству Мозырского Городского Самоуправленія, заявляюща-

308

488

го, что при существующей таксѣ дрова на рынокъ перестали поступать
такса на нихъ повышается до размѣровъ, предполагаемыхъ городомъ:
дрова березовыя, дубовыя, грабовыя и ясеневыя 80 руб., ольховыя 80 р.
сосновыя 75 руб., осиновыя 70 р., смѣшанныхъ породъ 75 р. за куб.
саж. трехпол. мѣры, воевыя дрова сухія 25 к. пудъ, сырыя 20 к. пуд.

Отклоняется ходатайство Фирмы "Океанъ" о повышеніи таксы на ке-
росинъ до 3 р. 20 к. за пудъ.

Отклоняется ходатайство Несвижскаго Городскаго Самоуправленія
о повышеніи городской таксы.

Уполномоченный Р.А.Скирмунтъ.

Съ подлиннымъ вѣрно:

Секретарь *М. Поголовинъ*

“У хуткім часе ў Мінск прыедзе Максім Багдановіч!” – пачулі мы голас А. Смоліча, які ўвайшоў у сталёўку Беларускай хаткі, трымаючы ў руках ліст. Усе прысутныя заварушыліся, пасыпаліся пытанні: “Калі?” “Надоўга?”, “Што ён піша?”

“М. Багдановіч піша, што хоча пажыць у Мінску, сваім родным горадзе, дыхнуць паветрам Бацькаўшчыны, пачуць жывую беларускую мову. Просіць паклапаціцца аб працы для Яго, а калі канкрэтна прыедзе – яшчэ напіша або папярэдзіць тэлеграмай”.

Нас ахапіла радасць і трывога. Радасць, што пазнаем нашага дарагога паэта, і трывога за яго здароўе, яго жыццё. Як доўга ён паміж намі пабудзе?”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

Копія.

37

ЖУРНАЛЪ

мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи.

Засѣданіе 15 ноября 1916 года.

Совѣщаніе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А.Скирмунта, при участіи представителя Военнаго Вѣдомства Полковника Руберта, представителя полевого контроля г. Крылова, представителя Министерства Финансовъ податнаго инспектора Лисицкаго, представителя желѣзнодорожнаго вѣдомства Ф.К.Шота, представителей Минской Городской Комиссіи по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города С.А.Гордзилковскаго, М.Б.Довнаръ-Запольскаго и Л.И.Унѣховскаго, Члена Губернской Продовольственной Комиссіи Л.І.Володковича, завѣдующаго статистическимъ Отдѣломъ Минскаго Губернскаго Земства М.И.Шкубера и Бухгалтера Губернской Продовольственной Комиссіи И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А.Богдановичъ.

Открывая засѣданіе, предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ касается вопроса о порядкѣ утвержденія журнала. Согласно постановленію, вынесенному на одномъ изъ первыхъ засѣданій мѣстнаго Совѣщанія, журналъ утверждался единолично Уполномоченнымъ по продовольствію. Нимъ однимъ изъ членовъ мѣстнаго Совѣщанія выражено пожеланіе получить журналъ для ознакомленія и подписи. Въ виду этого журналъ будетъ разсылаться на подпись всѣмъ участникамъ засѣданія.

Переходя къ очереднымъ дѣламъ, Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ предложилъ установить таксу на гужевую перевозку продуктовъ, въ виду телеграммы **Барона Рауша** за № 158049 . Губернская Продовольственная Комиссія, сообразуясь съ установленными въ таксѣ на продукты надбавками за гужевую доставку ихъ, выработала слѣдующую систему расцѣнокъ: съ пуда клади при разстояніи до 60 верстъ за каждый десяти-верстный поясъ платится 10 коп., а за провозъ сверхъ 60 верстъ назначается по 5 копеекъ за таковой же поясъ. Согласно статистическимъ свѣдѣніямъ, этотъ уровень оплаты фактически существуетъ въ Бобруйскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ губерніи, въ другихъ онъ немного выше, доходя въ Мозырскомъ, Слуцкомъ и Минскомъ уѣздахъ до 1,47 съ пудо-версты.

Полковникъ Рубертъ полагаетъ, что нужно выяснить, покрывается ли проектируемая комиссіей такса нормальную заработную плату которую

59.

Дакумент. "Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии". Пратакольны запіс нарады.

Мінск. 15.11.1916.

Машынапісная копія. На с. 5–6 подпіс і заўвага сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 3, с. 6.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.

Ф. 1070. Воп. 1. Адз. зах. 2. Л. 37–39 адв.

могъ бы получить возчики, илюсь расходы по содержанию лошади.

Высказывается мнѣніе, что и разстоянія свыше 60 верстъ слѣдуетъ оплачивать по 10 коп. за поясъ.

Постановлено : принять для Минской губерніи таксу на гужевныя перевозки продуктовъ въ 10 копеекъ съ пуда клади при разстояніи до 10 верстъ, причемъ за провозъ въ предѣлахъ каждаго слѣдующаго десятиверстнаго пояса набавляется по 10 копеекъ на пудъ.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію таксы на дрова трехполѣнной мѣры, выработанной Минской Городской Думой. Но такъ какъ во время преній выясняется, что Городская Управа проситъ, собственно, о установленіи не таксы, а предѣльныхъ или даже только справочныхъ цѣнъ, что не входитъ въ кругъ компетенціи мѣстаго Совѣщанія; и такъ какъ, во вторыхъ, Городская Управа предполагала упомянутыя цѣны ввести въ дѣйствіе за уже истекшій періодъ времени, начиная съ 1 сентября т.г., — то предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ, снимаетъ съ очереди упомянутый вопросъ.

Докладывается ходатайство г. Минска о повнішеніи таксы на различные сорта и виды мяса. Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ, что продовольственная комиссія, изъ опасенія вызвать въ противномъ случаѣ мясной голодъ въ Минскѣ, постановила — поддержать это ходатайство.

Представитель городского самоуправления Л.І.Унѣховскій заявляетъ, что существующая такса на мясо низка. Установлена она была еще лѣтомъ и съ тѣхъ поръ не повышалась. Далѣе вести торговлю по ней нельзя. Городъ за послѣднее время получилъ на мясной операціи убытокъ свыше 4 тыс. руб. Закупить мясо по таксѣ почти невозможно, подвозъ его крайне сократился, у мясныхъ лавокъ стоятъ громадные "хвосты". Ходатайства города о разрѣшеніи закупки мяса въ богатыхъ имѣ районахъ успѣха не имѣли, изъ мѣстнаго же района привлечь его на рынокъ возможно лишь повнішеніемъ таксы. Пудъ мяса 1-го сорта теперь обходится въ 28-30 руб., 2-го сорта въ 26-27 руб., иногда 25 р. 50 к. Около 4-6 руб. пудъ можно выручить за шкуру, сбой, говяжьи жиры. Въ результатѣ стоимость фунта говядины 1 сорта опредѣляется въ 60 коп. фунтъ. Остальные сорта мяса расцѣниваются городомъ соотвѣтственно этой цифрѣ.

М.И.Шкуберъ полагаетъ, что повнішеніе таксы сразу на 33% слишкомъ велико. Минская губернія, по сравненію съ центральными, богатыя скотомъ. Цѣны на мясо, фактически существующія, ниже предложенныхъ

городомъ. По свѣдѣніямъ корреспондентовъ земскаго статистическаго ³⁸отдѣла, въ Мозырскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ пудъ мяса живого вѣса расцѣнивается около 12 рублей.

Д.І. Унѣховскій согласенъ съ правильностью послѣдней цифры. Но такъ какъ изъ мяса живого вѣса получается мяса на продажу 50-55%, то данная М.И. Шкуберомъ справка только подтверждаетъ положенный въ основаніе таксы расчетъ.

Полковникъ Рубертъ, какъ представитель военнаго вѣдомства, высказывается противъ повышенія таксы. Многія мелкія воинскія части пріобрѣтаютъ мясо изъ лавокъ, при новой таксѣ имъ не хватитъ на это кормовыхъ денегъ. Само военное вѣдомство при опредѣленіи цѣнъ на мясо исходитъ изъ существующихъ твердыхъ цѣнъ.

Предсѣдательствующій Р.А. Скирмунтъ выясняетъ, что твердыя цѣны на мясо установлены для Сибири и Средне-Азіатскихъ владѣній, отнюдь не являющихся для насъ районами закупокъ; сообразовать наши таксы съ уровнемъ этихъ цѣнъ мы и не можемъ и не должны.

При голосованіи такса на мясо принимается въ слѣдующемъ видѣ:

Мясо въ оптовой продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I пудъ.	22 р. 70 к.
" " нежирное I пудъ.	21 р. 90 к.
кошерное мясо съ костями I с. I пудъ.	25 руб.
" " " " II с. I пудъ.	23 "

Баранина въ оптовой продажѣ:

мѣстная жирная I пудъ	18 р. 70 к.
" нежирная I пудъ.	17 р. 90 к.
кошерная съ костями I сорта I пудъ.	21 руб.
" " " " II сорта I пудъ.	19 "

Мясо говяжье безъ всякой докладки въ розничной продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I сор. I фунтъ.	60 к.
" " нежирное II с. I фунтъ.	58 к.
сало говяжье обыкновенное I фунтъ.	75 к.
кошерное мясо безъ костей 2 с. мѣстнаго скота жирное I фунтъ.	85 к.
кошерное мясо безъ костей 2 с. мѣстн. скота нежирное I фунтъ.	83 к.
кошерное мясо съ костями I с. мѣстнаго скота жирное I фунтъ.	69 к.
" " " " II с. " нежирное I ф.	67 к.
сало говяжье кошерное I фунтъ.	1 р. 35 к.

Баранина въ розничной продажѣ:

баранина обыкновенная I фунтъ	50 коп.
кошерная I фунтъ	59 коп.

Полковникъ Рубертъ заявляетъ, что онъ остается при особомъ мнѣніи. Предложенное Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ повышение таксы на фасоль бѣлую и зеленую, а также перловую и ячную крупу отклоняется, такъ какъ таксы установлены на основаніи обязательныхъ въ данномъ случаѣ твердыхъ цѣнъ.

По ходатайству Минскаго Городскаго Самоуправленія такса для города Минска на I тыс. коробокъ спичекъ повышается до 37 рублей, для высшихъ сортовъ и остается прежней для низшихъ сортовъ; розничная такса на спички не измѣняется. Такса на макаронны и вермишель I-го сорта повышается по г. Минску до 9 р. 60 к. пудъ и 28 к. фунтъ; такса для макаронъ и вермишели 2 сорта остается прежняя. Мотивируются указаннаго повышения невозможностью оптовыхъ закупокъ данныхъ продуктовъ по существующей таксѣ, вслѣдствіе ихъ вздорожанія.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію повышеній въ таксѣ на дрова по г. Минску, предложенныя Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ. Представитель города М. В. Довнаръ-Запольскій докладываетъ, что въ свое время уполномоченный по обезпеченію губерніи топливомъ обѣщавъ заготовить городскому самоуправленію на предстоящую зиму 17 тыс. куб. саж. дровъ; нынѣ выяснилось, что онъ можетъ доставить лишь 2 тыс. кубовъ, и то лишь на исходѣ зимы. Между тѣмъ подвозъ дровъ сильно сократился, и городу грозитъ дровяной голодъ. Нужно повисить таксу на дрова; это диктуется крайнимъ вздорожаніемъ перевозокъ и рабочихъ рукъ. Городъ закупилъ у купца Рывина 4 тыс. кубовъ дровъ. По-печенная цѣна куба/въ деревѣ на корню/-25 руб., а съ заготовкой-уже 85 руб. Прибавимъ доставку въ Минскъ и укладку-стоимость куба березовыхъ дровъ съ подмѣсью 30% осины и ели возрастаетъ до 116 рублей. Городъ проситъ повисить таксу до 124 руб. на кубъ березовыхъ дровъ и соответственно измѣнить таксу на остальные сорта.

Предсѣдательствующій Р. А. Скирмунтъ сообщаетъ, что продовольственная коммиссія, обсудивъ это предложеніе, не нашла возможнымъ поддержать его. Въ Комиссіи указывалось, что когда вырабатывалась нынѣ дѣйствующая такса на дрова, представители города предполагали провести на основѣ ея всю зимнюю дровяную кампанію.

Нынѣ городъ домогается повышения ставокъ. Но гдѣ гарантія, что черезъ нѣсколько времени намъ не предложатъ вновь повисить таксу.

Болѣе того-у насъ нѣтъ даже простой увѣренности, что путемъ повышения мы привлечемъ дрова въ городъ. Нельзя идти все время по пути повышения таксъ-иначе онъ потеряютъ свое регулирующее значеніе.

39

Если городъ настаиваетъ на своемъ предложеніи, то ему, и полагаясь на
слѣдуетъ предварительно обратиться въ имѣющееся въ губерніи специалъ
ное учрежденіе-совѣщаніе по топливу. Тогда бы мы могли опираться
въ данномъ вопросѣ на мнѣніе компетентнаго органа.

Э.К.Шотъ находитъ, что приведенныя городомъ расцѣнки чрезвычайно
городѣ нѣсколько переплатилъ на своихъ заготовкахъ.

М.И.Шкуберъ главною причиною дороговизны считаетъ вздорожаніе
рабочихъ рукъ, какъ результатъ обезлюженія деревни. Въ Минской губер-
ніи это сказывается особенно рѣзко. Сюда не отпускаютъ, какъ въ цен-
тральныхъ губерніяхъ, военноплѣнныхъ на сельскія работы, и съ другой
стороны, забираютъ тысячи и десятки тысячъ людей для рытья окоповъ.
Въ деревнѣ остались чуть ли не одни старые и малые, да инвалиды. Необ-
ходимо ходатайствовать объ измѣненіи этого порядка, о введеніи его
въ извѣстныя границы-иначе борьба съ дороговизною невозможна, и наши
таксы окажутся недействительными. Въ такомъ случаѣ ихъ лучше совсѣмъ
отмѣнить.

М.В.Довнаръ-Запольскій поддерживаетъ мысль объ отмѣнѣ таксы.

Полковникъ Рубертъ заявляетъ, что ставки, принятыя военнымъ вѣ-
домствомъ не позволяютъ поднять таксу до размѣровъ, предложенныхъ
Комиссіей по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города Минска.

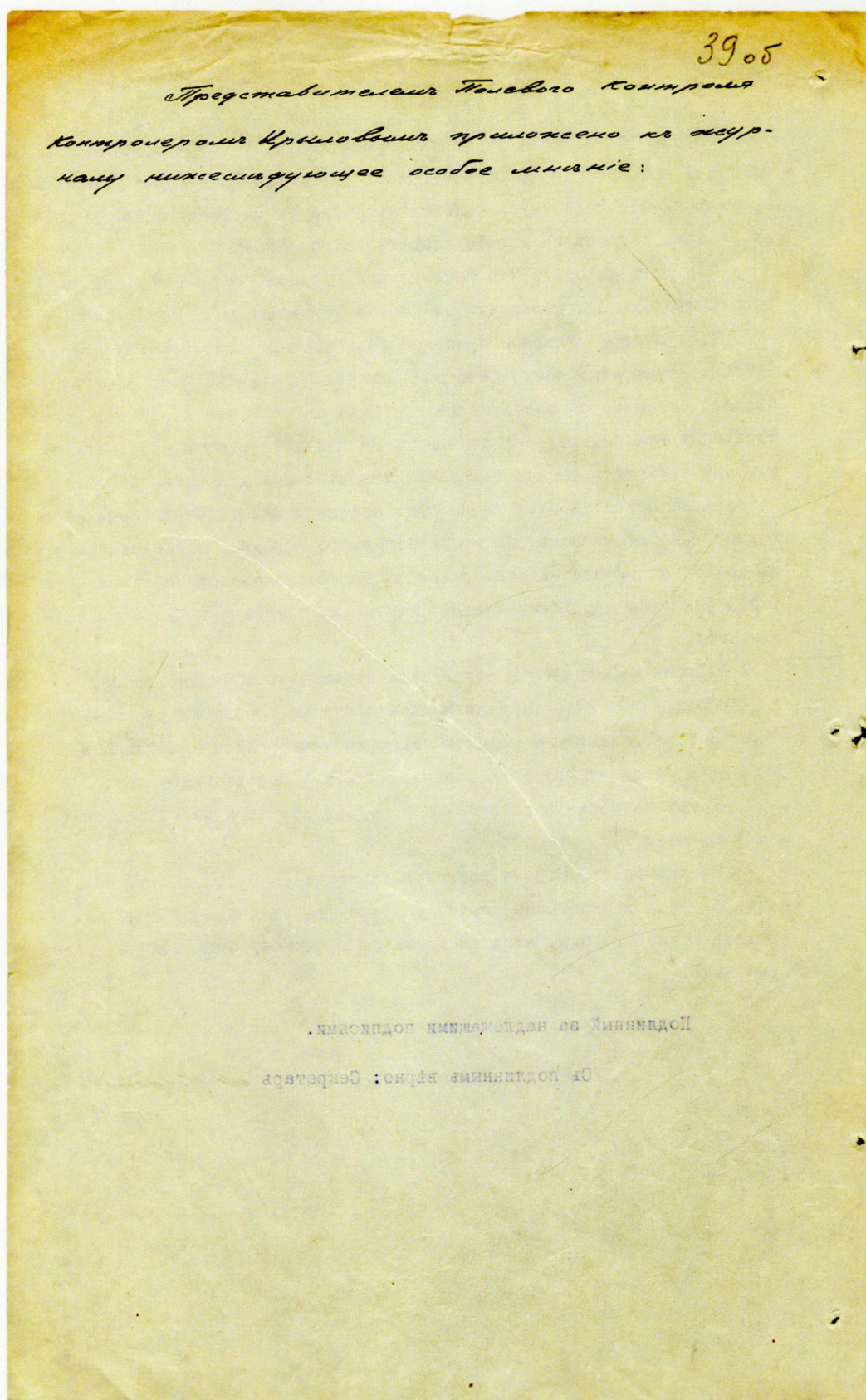
Такса на дрова, выработанная городомъ, ставится на голосованіе
и отклоняется.

Предложеніе Э.К.Шота повысить таксу на 15 руб. за куб. саж.
каждаго сорта дровъ точно также не проходитъ, отклоненное голосами
представителей города. Такса на дрова по г. Минску остается въ прек-
немъ видѣ.

Подлинный за надлежащими подписями.

Съ подлиннымъ вѣрно: Секретарь *М. Ногановичъ*

“Нягледзячы на слабае здароўе М. Багдановіч прыняў службу ў земстве, дзе надта шмат працаваў. У вольны ад службы час ён або сядзеў у Пушкінскай бібліятэцы, або сядзеў дома і займаўся літаратурнай працай. Сядзеў пры керасінавай лямпе штодня да гадзіны 3–4 ночы. Галоўным чынам ён тады студ’яваў тэхніку вершаў”.

Бядуля З. Мае ўспаміны. С. 3.

Нов. дело журн. губ. Воин.

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ПРЕДСЕДАТЕЛЬ
ОСОБАГО СОВѢЩАНІЯ
для обсуждения и объединения
мѣропріятій
по продовольственному дѣлу
по Минской губ.
и Вилейскому и Ошмянскому уѣздамъ
Виленской губерніи.

Въ Особое Совѣщаніе по продо-
вольственному дѣлу въ Имперіи.

4 ноября 1916 г.
№ 1980
г. г. Минскъ
Захарьевская, 71.

26.10.1916
Звнз

Честъ имѣю при семъ препроводить
копію журнала засѣданія мѣстнаго Совѣ-
щанія при Уполномоченномъ по продоволь-
ствію Минской губерніи, состоявшагося
15 ноября с.г., а также и копію съ осо-
баго мнѣнія Контролера Управленія Глав-
наго Полевого Контролера арміи Западнаго
Фронта Крылова.

Уполномоченный *Гириницкѣ*

Секретарь *М. Богдановичъ*

авв

1916

1916

60-1.

Дакумент. Суправаджальны ліст № 1980 да копіі “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии” і копіі “Особого мнения Контролера Управления Главного Полевого Контролера армии Западного фронта Крылова”.

Мінск. 24.11.1916.

Машынапіс. Подпіс сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 299. Л. 3.

“І сапраўды, ён быў ідэалістам-фанатыкам, чалавекам надзвычайна добрым і ўважлівым да людзей, хаця на першы выгляд ён здаваўся суровым і замкнутым. Невялікую казённую пенсію сваю раздаваў направа і налева, а для самага сябе быў бездапаможным, як малое дзіця.

За шэсць месяцаў сумеснага жыцця з М. Багдановічам я не прымячаў, каб ён, нягледзячы на сваю хворасць, сядзеў хоць хвіліну без працы. Калі часам я скардзіўся яму на сваю нудную працу ў камітэце, ён знаходзіў для мяне адно лякарства – з памяці дэкламаваць вершы вялікіх сусветных паэтаў, тады адразу на сэрцы палягчэе...

Вось да чаго даходзіла ў яго любоў да паэзіі і красы!..

Паэзія была найлепшай уцехай яго жыцця. Пры ёй забываўся ён аб сваёй хваробе, забываўся аб тым, што дні яго жыцця злічаны...”

Бядуля 3. Мае ўспаміны. С. 3.

копія ліст 4

мѣстнаго Совѣщанія при Уполномоченномъ по продовольствію Минской губерніи. Засѣданіе 15 ноября 1916 года.

Совѣщаніе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А.Скирмунта, при участіи представителя Военнаго Вѣдомства Полковника Руберта, представителя полевого контроля г. Крилова, представителя Министерства Финансовъ податнаго инспектора Лисицкаго, представителя желѣзнодорожнаго вѣдомства Э.К.Шота, представителей Минской Городской Комиссіи по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города С.А.Гордзилюковскаго, М.В.Довнаръ-Запольскаго и Л.І.Уилховскаго, Члена Губернской Продовольственной Комиссіи Л.І.Володковича, завѣдующаго статистическимъ Отдѣломъ Минскаго Губернскаго Земства М.И.Шкубера и Бухгалтера Губернской Продовольственной Комиссіи И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А.Вогдановичъ.

Открывая засѣданіе, предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ касается вопроса о порядкѣ утвержденія журнала. Согласно постановленію, вынесенному на одномъ изъ первыхъ засѣданій мѣстнаго Совѣщанія, журналъ утверждался единолично Уполномоченнымъ по продовольствію. Нынѣ однимъ изъ членовъ мѣстнаго Совѣщанія выражено пожеланіе получить журналъ для ознакомленія и подписи. Въ виду этого журналъ будетъ разсыпаться на подписи всѣмъ участникамъ засѣданія.

Переходя къ очереднымъ дѣламъ, Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ предложилъ установить таксу на гужевую перевозку продуктовъ, въ виду телеграммы Барона Рауша за № 158049. Губернская Продовольственная Комиссія, сообразуясь съ установленными въ таксѣ на продукты надбавками за гужевую доставку ихъ, выработала слѣдующую систему расцѣнокъ: съ пуда кладѣ при разстояніи до 60 верстъ за каждый десяти-верстный поясъ платится 10 коп., а за провозъ сверхъ 60 верстъ начинается по 5 копеекъ за таковой же поясъ. Согласно статистическимъ свѣдѣніямъ, этотъ уровень оплаты фактически существуетъ въ Бобруйскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ губерніи, въ другихъ онъ немого выше, дохода въ Мозырскомъ, Слуцкомъ и Минскомъ уѣздахъ до 1,47 съ пудо-версты.

Полковникъ Рубертъ полагаетъ, что нужно выяснить, покрываетъ ли проектируемая комиссіей такса нормальную заработную плату конной

60-2.

Дакумент. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Пратакольны запіс нарады.

Мінск. 15.11.1916.

Машынапіс. На с. 5 подпіс сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 3, с. 5.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 299. Л. 4–6.

“Каб як колечы жыць, паэт, нягледзячы на ўсе свае нахілы ў бок нацыянальна-культурнай творчасці і нягледзячы на сваё занадта кволае здароўе, – прымушаны быў дзеля куска хлеба займацца нуднай, падрываючай апошнія сілы канцылярскай працай у земскай статыстыцы. Але і гэтая штодзённая мардуючая работа не магла паэта ўдзержыць дома, дзе былі яму так патрэбны спакой і аддыха: ён стараўся быць на ўсіх пасяджэннях, сходках, дзе прыймаў усягды чынны ўдзел.

Калі яго адгаварвалі ад гэтага, кажучы, каб ён больш глядзеў за сваім здароўем, то ён так востра адказваў на гэта, што адбіваў усялякую ахвоту на гэту тэму з ім гутарыць”.

Заяц Л. Максім Багдановіч. С. 2.

могъ бы получить возчикъ, плюсъ расходы по содержанию лошади.

Высказывается мнѣніе, что и разстоянія свыше 60 верстъ слѣдуетъ оплачивать по 10 коп. за поясъ.

Постановлено : принять для Минской губерніи таксу на гужевныя перевозки продуктовъ въ 10 копеекъ съ пуда клади при разстояніи до 10 верстъ, причемъ за провозъ въ предѣлахъ каждаго слѣдующаго десятиверстнаго пояса набавляется по 10 копеекъ на пудъ.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію таксы на дрова трехполѣнной мѣры, выработанной Минской Городской Думой. Но такъ какъ во время преній выясняется, что Городская Управа проситъ, собственно, о установленіи не таксы, а предѣльныхъ или даже только справочныхъ цѣнъ, что не входитъ въ кругъ компетенціи мѣстаго Совѣщанія; и такъ какъ, во вторыхъ, Городская Управа предполагала упомянутыя цѣны ввести въ дѣйствіе за уже истекшій періодъ времени, начиная съ 1 сентября т.г., — то предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ, снимаетъ съ очереди упомянутый вопросъ.

Докладывается ходатайство г. Минска о повышеніи таксы на различные сорта и виды мяса. Предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ, что продовольственная коммиссія, изъ опасенія вызвать въ противномъ случаѣ мясной голодъ въ Минскѣ, постановила поддержать это ходатайство.

Представитель городского самоуправления Л.И.Унѣховскій заявляетъ, что существующая такса на мясо низка. Установлена она была еще лѣтомъ и съ тѣхъ поръ не повышалась. Далѣе вести торговлю по ней нельзя. Городъ за послѣднее время получилъ на мясной операціи убытокъ свыше 4 тыс. руб. Закупить мясо по таксѣ почти невозможно, подвозъ его крайне сократился, у мясныхъ лавокъ стоятъ громадные "хвосты". Ходатайства города о разрѣшеніи закупки мяса въ богатыхъ районахъ успѣха не имѣли, изъ мѣстнаго же района привлечь его на рынокъ возможно лишь повышеніемъ таксы. Пудъ мяса 1-го сорта теперь обходится въ 28-30 руб., 2-го сорта въ 26-27 руб., иногда 25 р. 50 к. Около 4-6 руб. пудъ можно выручить за шкуру, собой, говяжій жиръ. Въ результатъ стоимость фунта говядины 1 сорта опредѣляется въ 60 коп. фунтъ. Остальные сорта мяса расцѣняются городомъ соотвѣтственно этой цифрѣ.

М.И.Шкуберъ полагаетъ, что повышеніе таксы сразу на 33% слишкомъ велико. Минская губернія, по сравненію съ центральными, богата скотомъ. Цѣны на мясо, фактически существующія, ниже предложенныхъ

5
 городовъ. По свидѣніямъ корреспондентовъ земскаго статистическаго
 отдѣла, въ Мозырскомъ и Рѣчицкомъ уѣздахъ пудъ мяса живого вѣса рас-
 цѣнивается около 12 рублей.

Л.І. Унѣховскій согласенъ съ правильностью послѣдней цифры. Но
 такъ какъ изъ мяса живого вѣса получается мяса на продажу 50-55%,
 то данная М.И. Шкуберомъ справка только подтверждаетъ положенный
 въ основаніе таксы расчетъ.

Полковникъ Рубертъ, какъ представитель военнаго вѣдомства, выска-
 зывается противъ повышенія таксы. Многія мелкія воинскія части приоб-
 рѣтаютъ мясо изъ лавокъ; при новой таксѣ имъ не хватитъ на это кор-
 мовыхъ денегъ. Само военное вѣдомство при опредѣленіи цѣны на мясо
 исходитъ изъ существующихъ твердыхъ цѣнъ.

Предсѣдательствующій Р.А. Скимунтъ выясняетъ, что твердыя цѣны
 на мясо установлены для Сибири и Средне-Азіатскихъ владѣній, отнюдь
 не являющихся для насъ районами закупокъ; сообразовать наши таксы съ
 уровнемъ этихъ цѣнъ мы и не можемъ и не должны.

При голосованіи такса на мясо принимается въ слѣдующемъ видѣ:

Мясо въ оптовой продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I пудъ. . . . . 22 р. 70 к.

" " нежирное I пудъ. . . . . 21 р. 90 к.

кошерное мясо съ костями I с. I пудъ. . 25 руб.

" " " " II с. I пудъ. . 23 "

Баранина въ оптовой продажѣ:

мѣстная жирная I пудъ. . . . . 18 р. 70 к.

" " нежирная I пудъ. . . . . 17 р. 90 к.

кошерная съ костями I сорта I пудъ. 21 руб.

" " " " II сорта I пудъ. 19 "

Мясо говяжье безъ всякой докладки въ розничной продажѣ:

мѣстнаго скота жирное I сор. I фунтъ. . . . . 60 к.

" " нежирное II с. I фунтъ. . . . . 58 к.

сало говяжье обыкновенное I фунтъ. . . . . 75 к.

кошерное мясо безъ костей 2 с. мѣстнаго скота жирное I фунтъ. . 85 к.

кошерное мясо безъ костей 2 с. мѣстнаго скота нежирное I фунтъ. . 83 к.

кошерное мясо съ костями I с. мѣстнаго скота жирное I фунтъ. . 69 к.

" " " " II с. нежирное I ф. . 67 к.

сало говяжье кошерное I фунтъ. . . . . I р. 35 к.

Баранина въ розничной продажѣ:

баранина обыкновенная I фунтъ. . . . . 50 коп.

кошерная I фунтъ. . . . . 59 коп.

Полковникъ Рубертъ заявляе, что онъ остается при особомъ мнѣніи. Предложенное Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ повышеніе таксы на фасоль бѣлую и зеленую, а также перловую и ячную крупу отклоняется, такъ какъ таксы установлены на основаніи обязательныхъ въ данномъ случаѣ твердыхъ цѣнъ.

По ходатайству Минскаго Городскаго Самоуправленія такса для города Минска на 1 тыс. коробокъ спичекъ повышается до 37 рублей, для высшихъ сортовъ и остается прежней для низшихъ сортовъ; розничная такса на спички не измѣняется. Такса на макароны и вермишель 1-го сорта повышается по г. Минску до 9 р. 60 к. пудъ и 28 к. фунтъ; такса для макаронъ и вермиели 2 сорта остается прежняя. Мотивируются указанія повышенія невозможностью оптовыхъ закупокъ данныхъ продуктовъ по существующей таксѣ, вследствие ихъ вадорожанія.

Совѣщаніе переходитъ къ обсужденію повышеній въ таксѣ на дрова по г. Минску, предложенныя Минскимъ Городскимъ Самоуправленіемъ. Представитель города М. В. Довнаръ-Запольскій докладываетъ, что въ свое время уполномоченный по обезпеченію губерніи топливомъ обѣщаль заготовить городскому самоуправленію на предстоящую зиму 17 тыс. куб. саж. дровъ; нинѣ выяснилось, что онъ можетъ доставить лишь 2 тыс. кубовъ, и то лишь на исходѣ зимы. Между тѣмъ подвозъ дровъ сильно сократился, и городу грозитъ дровяной голодъ. Нужно повысить таксу на дрова: это диктуется крайнимъ вадорожаніемъ перевозокъ и рабочихъ рукъ. Городъ закупилъ у купца Рязина 4 тыс. кубовъ дровъ. По-пенная цѣна куба/въ деревѣ на корню/—25 руб., а съ заготовкой—уже 85 руб. Прибавимъ доставку въ Минскъ и укладку—стоимость куба березовыхъ дровъ съ подмѣсью 30% осины и ели возрастаетъ до 116 рублей. Городъ проситъ повысить таксу до 124 руб. на кубъ березовыхъ дровъ и соотвѣтственно измѣнить таксу на остальные сорта.

Предсѣдательствующій Р. А. Скирмунтъ сообщаетъ, что продовольственная коммиссія, обсудивъ это предложеніе, не нашла возможнымъ поддержать его. Въ Комиссіи указывалось, что когда вырабатывалась нинѣ дѣйствующая такса на дрова, представители города предполагали провести на основѣ ея всю зимнюю дровяную кампанію.

Нинѣ городъ домогается повышенія ставокъ. Но гдѣ гарантія, что черезъ нѣсколько времени намъ не предложатъ вновь повысить таксу.

Болѣе того—у насъ нѣтъ даже простой увѣренности, что путемъ повышенія ли привлечемъ дрова въ городъ. Нельзя идти все время по пути повышенія таксъ—иначе онѣ потеряютъ свое регулирующее значеніе.

6

Если городъ настаиваетъ на своемъ предложеніи, то ему, я полагаю бы, слѣдуетъ предварительно обратиться въ имѣющееся въ губерніи специальное учрежденіе-совѣщаніе по топливу. Тогда бы мы могли опираться въ данномъ вопросѣ на мнѣніе компетентнаго органа.

Э.К.Шотъ находитъ, что приведенныя городомъ расцѣнки чрезмѣрно: городъ нѣсколько переплатилъ на своихъ заготовкахъ.

М.И.Шкуберъ главною причиною дороговизны считаетъ вадорожаніе рабочихъ рукъ, какъ результатъ обезлюженія деревни. Въ Минской губерніи это сказывается особенно рѣзко. Сюда не отпускаютъ, какъ въ центральныя губерніи, военнопленныхъ на сельскія работы, и съ другой стороны, забираютъ тысячи и десятки тысячъ людей для рытья окоповъ. Въ деревнѣ остались чуть ли не одни старыя и малые, да инвалиды. Необходимо ходатайствовать объ измѣненіи этого порядка, о введеніи его въ известныя границы-иначе борьба съ дороговизною невозможна, и наши таксы окажутся неэффективными. Въ такомъ случаѣ ихъ лучше слѣдуетъ отменить.

М.В.Довнаръ-Запольскій поддерживаетъ мысль объ отменѣ таксы.

Полковникъ Рубертъ заявляетъ, что ставки, принятыя военнымъ ведомствомъ не позволяютъ поднять таксу до размѣровъ, предложенныхъ Комиссіей по удовлетворенію насущныхъ нуждъ города Минска.

Такса на дрова, выработанная городомъ, ставится на голосованіе и отклоняется.

Предложеніе Э.К.Шота повысить таксу на 15 руб. за куб. саж. каждаго сорта дровъ точно также не проходитъ, отклоненное голосами представителей города. Такса на дрова по г. Минску остается въ прежнемъ видѣ.

Подлинный за надлежащими подписями.

Съ подлиннымъ вѣрно: Секретарь *М. Богдановичъ*

4.
копія

ОСОВОЕ МНЕНІЕ

представителя Полевого Контроля Контролера Крылова.

Устанавливаемые Совѣщаніемъ таксы на мясо для г. Минска и на спички превышаютъ предѣльныя цѣны, утвержденныя Главнымъ Начальникомъ Снабженій Арміи Западнаго фронта. Предѣльныя цѣны на мясо установлены въ согласіи съ твердыми цѣнами и до сихъ поръ не возбуждали со стороны воинскихъ частей жалобъ на низкій уровень предѣльныхъ цѣнъ, почему я полагаю нѣтъ необходимости въ повышеніи и таксы на мясо для гор. Минска. Что касается спичекъ, то по имѣющимся въ Полевомъ Контролѣ свѣдѣніямъ, въ Кіевскомъ Военномъ Округѣ въ октябрѣ с.г. производилась заготовка спичъ по 34 р. 50 к. и, слѣдовательно, повышение цѣны до 37 рублей врядъ-ли необходимо.

21 ноября 1916 года.

Контролеръ Управленія Главнаго Полевого Контролера арміи Западнаго фронта /подписалъ/ Крыловъ.

Оъ подлиннымъ вѣрно:

Секретарь *М. Богдановичъ*

60-3.

Дакумент. "Особое мнение представителя Полевого Контроля Контролера Крылова".

Мінск. 21.11.1916.

Машынапіс. Подпіс сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 299. Л. 7.

"М. Багдановіч працаваў у Магістраце ў аддзеле харчавання. Там працаўнікам апрача платы выдавалі "паёк", пераважна цукар. І вось у адзін дзень, раніцай, выходзячы пасля сьнеданьня на працу, М. Б. просіць маю матку, каб яна дала яму чыстую пошыўку. Увечары, калі ўсе сабраліся і дзівіліся, чаму няма Максіма, ён прыйшоў позна і прынёс на плячах паўпуда цукру. Аддаў яго мне і кажа: "Гэта для дзяцей". Усе былі ўзрушаныя. Толькі зрабілі вымоўку, чаму не сказаў, каб хто-небудзь памог несці. Нашто самому было мучыцца".

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

ПОСТАНОВЛЕНИЯ

Минской Губернской Продовольственной Комиссии

Засѣданіе 25 ноября 1916 г.

Засѣданіе состоялось подъ предсѣдательствомъ Товарища Уполномоченнаго по продовольствію Минской губерніи Р.А. Скирмунта, при участіи представителя желѣзнодорожнаго вѣдомства Э.К.Шотта, представителя Минскаго Городскаго Самоуправленія В.О.Янчевскаго, Члена Губернской Продовольственной Комиссии Л.І.Володковича и Бухгалтера Комиссии И.К.Максимова.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А. Боглановичъ.

Присутствовавшій на засѣданіи прис. повѣренный г.Пониквицкій, вернувшійся изъ командировки, предпринятой по порученію комиссии на югъ Россіи, сдѣлалъ сообщеніе о своей поѣздкѣ. Прибывъ въ Симѣрополь, онъ повидался съ уполномоченнымъ по Таврической губ. г.Харченкомъ и его помощниками. Въ бесѣдѣ были затронуты вопросы о снабженіи Минской губерніи ячменемъ и отрубями. Въ отвѣтъ на это заявлено, что отпустить упомянутые продукты безусловно возможно, но Минская Комиссія должна предварительно телеграфировать, въ какомъ количествѣ они ей нужны. Въ декабрѣ слѣдуетъ дать свѣдѣнія о ячменѣ, въ январѣ-объ отрубяхъ. Возможно отпустить и крупу. Что касается пшеничной муки, то въ настоящее время для Минской губерніи назначено 50 вагоновъ, а въ слѣдствіи будетъ дано еще 100 вагоновъ.

Узнавъ, что отпущенная мука уже грузится, г. Пониквицкій отправился на мѣста погрузки-сначала въ Геническѣ, а затѣмъ въ Мелитополь. Въ Геническѣ оказалось погруженными 15-17 вагоновъ, но всѣ они были поставлены въ тупикъ и, очевидно, не скоро бы вышли оттуда. Точно также и въ Мелитополѣ погрузка муки уже началась, но въ виду очереди и слабости желѣзнодорожнаго движенія могли бы простоять очень долго. Въ обоихъ мѣстахъ г. Пониквицкимъ приняты мѣры къ скорѣйшей погрузкѣ и отправкѣ вагоновъ; слѣдуетъ полагать, что они уже находятся въ пути.

Покончивъ дѣла въ Таврической губ., г.Пониквицкій отправился въ Одессу, чтобы повидаться съ Херсонскимъ Уполномоченнымъ г.Гербедемъ. Последній оказался выѣхавшимъ въ Петроградъ. Его замѣстители, г.г. Енько-Доровскій и Овчинниковъ, встрѣтили ходатайство объ отпускѣ, во

61.

Дакумент. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”.

Мінск. 25.11.1916.

Машынапіс. На с. 1 заўвага сакратара М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 2, с. 3.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.

Ф. 137. Воп. 1. Адз. зах. 13. Л. 8–9.

“На работу мы з М. Багдановічам выходзілі разам. Была ўжо зіма. Снег, маразы. Калі пасля марозу прыходзіла адліга, чырвоная цэгла новага касцёла пакрывалася серабрыстай шэранню, і гэта выглядала цудоўна, як у казцы. Ідучы раніцай на работу мы адразу пераходзілі на другі бок вуліцы, каб ісці каля касцёла (ён быў амаль проціў Бел. хаткі, крыху наскос) і нацешыцца яго цудоўным выглядам. Багдановіча проста адарваць няможна было, да таго быў захоплены. А стаяць на марозе або вільгаці для яго было забойствам. Скажаць, што гэта для яго шкодна – няможна было, вось і прыходзілася нешта прыдумваць: або спяшацца на работу, або казаць, што мне зімна”.

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

исполненіе общеимперскаго плана, муки для Минской губерніи очень внимательно, но объяснили, что уполномоченный сосредоточился на снабженіи арміи и остальнымъ нуждамъ удѣляетъ мало вниманія. По предженію упомянутыхъ лицъ г. Пониквицкій представилъ докладную записку о бѣдственномъ положеніи Минской губерніи, какъ находящейся на фронтѣ, а они со своей стороны отправили г. Гербелью телеграмму съ просьбою удовлетворить ходатайство. Въ результатѣ г. Гербель разрешилъ отпустить 50 вагоновъ ржи, предупредивъ, что больше ничего дано не будетъ. Однако, по нѣкоторымъ свѣдѣніямъ, можно надѣяться, что это не послѣднее слово.

Такъ какъ упомянутые 50 вагоновъ были выданы изъ числа назначенныхъ для Смоленска и не отправленныхъ изъ-за желѣзнодорожныхъ затрудненій, то г. Пониквицкій отправился въ г. Николаевъ съ цѣлью наладить отправку. Покончивъ съ этимъ, г. Пониквицкій считъ данное ему порученіе выполненнымъ и возвратился въ Минскъ.

Р.А.Скирмунтъ благодарить г. Пониквицкаго за понесенные труды.

Переходя къ вопросу о вагонахъ, комиссія постановляетъ употребить на восточныхъ ж.д. для нуждъ г. Минска 21 вагонъ, остающіе же 20 вагонъ. использовать для губерніи.

Докладывается препровожденная губернской администраціе выписка изъ рапорта Бобруйскаго Полиціймейстера, указывающаго, что съ установленіемъ октябрьской таксы на продукты, подвозъ продовольствія изъ деревень прекратился и въ городѣ возникла нужда въ овсѣ, съ ржаной мукѣ, яйцахъ, маслѣ, дровахъ.

Игуменскій исправникъ въ аналогичномъ рапортѣ доноситъ, что въ уѣздѣ нельзя купить ни хлѣба, ни картофеля, такъ какъ въ виду той таксы владѣльцы предпочитаютъ вырбатывать изъ картофеля малъ, хлѣбъ же просто не выпускаютъ на продажу. Въмѣстѣ съ тѣмъ въ рапортѣ указывается, что мѣстное земство, а равно и уѣздная провольственная комиссія совершенно бездѣйствуютъ и не предпринимаютъ никакихъ мѣръ къ удовлетворенію насущныхъ потребностей населенія.

По этому поводу, предсѣдательствующій Р.А.Скирмунтъ сообщаетъ, что для Бобруйска Комиссія уже назначила 8 вагоновъ ржи; въ отношении же Игумена можно навѣрное сказать, что хлѣбъ тамъ есть; какъ объяснить тотъ фактъ, уже сообщавшійся въ Комиссію, что И

9

ская Земская Управа недавно нашла возможнымъ предоставить Минскому Тюремному Вѣдомству I вагонъ муки.. Наконецъ, совершенно непонятнымъ является исчезновение картофеля: такса на него установлена, казалось бы, достаточно высокая.

Вмѣстѣ съ тѣмъ позволю себѣ констатировать, что бороться съ нуждой населенія въ муку намъ трудно. Недавно мы ходатайствовали о выдачѣ намъ имѣвшихся въ Рѣчицѣ запасовъ ^{пшеницы} простой муки, не принятой интендантствомъ. Ходатайство было ^{принято} ~~всѣмѣрно~~ поддержано Г. Управляющимъ Губерніей, но, несмотря на это, ^{хх} муку начали поспѣшно вывозить; изъ 86 тыс. пуд. осталось только 12 т.п.; тогда намъ сообщили, что возможно отпустить лишь до 5 тыс. пудовъ.

Принято къ свѣдѣнію.

Предсѣдатель Комиссіи

находящейся въ распоряженіи М. В. Д. - Изъ запасовъ 86 тыс. пуд. Прод. Комиссіи получена всего 5 тыс. пудовъ. Комиссія по муке к. муке. муке. муке. Секретарь по муке не имеетъ средствъ для покупки - Водруженіи Упр. такими - / с. муке. муке. муке. на десятилетия отъ 10000 до 100000 пудовъ. Водруженіи Петра урде вывезено въ Польшу или Австрію и др. губерніи

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
ОСОБАГО СОВѢЩАНІЯ
для обсужденія и объединенія
мѣропріятій

— по —
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМУ ДѢЛУ
по МИНСКОЙ губ.

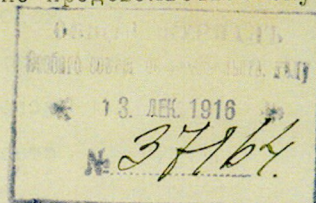
и Вилейскаго и Ошмянскаго
уѣздовъ Виленской губ.

9 декабря 1916 г.

№ 2131

г. г. Минскъ.
Загарицкая 71.

Въ Особое Совѣщаніе по продовольственному дѣлу въ Имперіи.

Объяснительная записка къ проекту
плана перевозокъ на январь 1917 года
для нуждъ Минской губерніи.

Представляя проектъ плана перевозокъ на январь 1917 г. честь имѣю указать, что при опредѣленіи количества вагоновъ, испрашиваемыхъ на той или иной желѣзной дорогѣ, прежде всего принималась во вниманіе выяснившаяся на практикѣ дѣйствительная необходимость въ нихъ. Однако, при наличности широко распространенныхъ запрещеній вывоза, возможность использовать данную дорогу представляется зачастую весьма гадательной. Отсюда нерѣдки случаи, что имѣющіеся на нѣкоторыхъ дорогахъ вагоны остаются не использованными, тѣмъ самымъ еще болѣе уменьшая сравнительно небольшое количество перевозочныхъ средствъ, отданныхъ въ распоряженіе Уполномоченнаго.

Считаясь съ этимъ, полагаю нужнымъ включеніе въ планъ прежде всего достаточнаго количества вагоновъ тѣхъ дорогъ, изъ района которыхъ, судя по опыту ближайшихъ мѣсяцевъ, фактически возможенъ вывозъ необходимыхъ продуктовъ. Игнорированіе данной стороны дѣла представляется весьма нежелательнымъ, такъ какъ иначе закупочныя операціи комиссіи теряютъ подъ собой почву и снабженіе губерніи продуктами становится необезпеченнымъ.

Такъ, въ затруднительное положеніе поставило Комиссію значительное сокращеніе вагоновъ, предоставленныхъ на декабрь по линіямъ Юго-Восточныхъ и Московско-Кіево-Воронежской ж.д. Въ результатъ этого оказалось невозможнымъ вывез-

62-1.

Дакумент. "Объяснительная записка к проекту плана перевозок на январь 1917 года для нужд Минской губернии".

Мінск. 09.12.1916.

Машынапіс.

На рускай мове.

Л. 1, с. 2.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 380. Л. 1–1адв.

ти рядъ уже закупленныхъ грузовъ, относящихся преимущественно къ фуражнымъ продуктамъ, въ которыхъ ощущается большой недостатокъ. Считаю нужнымъ отмѣтить это обстоятельство, такъ какъ въ зимніе мѣсяцы обѣ группы ж.д. могутъ быть использованы для Минской губерніи прежде всего для доставки фуражныхъ грузовъ.

Отдѣльно слѣдуетъ упомянуть о желѣзныхъ дорогахъ, необходимыхъ для переправки грузовъ изъ центральныхъ пунктовъ полученія по различнымъ районамъ губерніи. Сюда относятся Александровская, Полѣсская, Либава-Роменская и Подольская жел. дороги. Въ частности, послѣдняя нужна для переправки со станціи Мозырь по отдѣльнымъ станціямъ ближайшихъ уѣздовъ.

Что касается остальныхъ желѣзныхъ дорогъ, то число вагоновъ испрашивается на основаніи имѣющагося опыта въ соотвѣтствіи съ необходимостью снабженія губерніи тѣмъ или инымъ количествомъ данныхъ продуктовъ и практической возможностью полученія ихъ изъ намѣченныхъ районовъ.

Уполномоченный

/Киричукъ/

“Дактары забаранілі Максіму шмат гаварыць, позна сядзець, але ён звычайна гаварыў больш за ўсіх нас і менш за ўсіх спаў. Калі я лёг спаць, ён прысеў да мяне і пачаў гаварыць шэптам:

– Я сёння ўвесь дзень займаўся народнай творчасцю. У Пушкінскай бібліятэцы праглядаў Шэйна і Раманава. Тут я чытаў вашым сёстрам Афанасьева, слухаў, як яны спявалі мне народныя песні. Я задумаў твор на тэму біблейскага міфа. Гэту тэму навеяла мне вайна, гібель мільёнаў і мой уласны лёс. Так апыр-
крала мне гэткае жыццё. Дзень у дзень у земстве. Справаздачы, калонкі лічбаў. Яны паўзуць з-пад майго
пяра, як мурашкі. Я павінен напісаць нудную справаздачную брашуру на некалькі друкаваных аркушаў.
Пан Скірмунт думае надрукаваць яе. Якая для мяне пакута, кара божая. Яна гняце больш за хваробу. Мне
б цяпер у Крым, пакуль не позна, шкада будзе... Але прасіць аб гэтым пана Скірмунта не магу. Лепш за-
гіну! Прабачце, Змітрок, вы стаміліся. Вам пара спаць.

У мяне стаіць ком у горле, і я маўчу, каб Максім па голасу не адчуў майго хвалявання”.

Бядуля Зм. Страцім-лебедзь. С. 2.

Проектъ плана

высочайшей перевозки продовольственныхъ грузовъ на январь 1917г.
для Минской губернии.

Дороги	Российская империя	Белорусская империя	Польша, Литва, Латвия и др.	Малая Польша	Восток	Восток и запад	Восток	Минская	Восток	Восток, Литва и др. страны	Восток и запад	Восток и запад	Восток и запад	Восток и запад
Екатерининская		50	5						40	5				100
Вильно - Виленская											10	60		70
Моск. Ково. Воронеж.		40	10	10					10	25	5			100
Польская												20		20
Варшаво - Франск.						40					10			50
Юго - Восточная										80				80
Юго - Западная	150	300	20											470
Южная			15		80						5	200	300	
Южная подзуд. пути												50	50	
Александровская												20	20	
Польская												20	20	
Владикавказская												40	40	
Сибирская												10	10	
Итого	150	390	50	10	80	40			50	110	30	420	1330	

За уполномоченного /Кирилл Нт/

Секретарь М. Богданович

62-2.

Дакумент. "Проект плана внеочередной перевозки продовольственных грузов на январь 1917 г. для Минской губернии".

Мінск. [да 09.12.1916].

Аўтограф.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў.

Ф. 457. Воп. 1. Адз. зах. 380. Л. 2.

Засѣданіе 10 января 1917 года.

Секретарскія обязанности исполнялъ М.А. Богдановичъ.

Полтаву был командирован г. Вилейко, который уладил дело с отпра-
 кой. Но было бы желательно, его надворье за погрузкой, причем в виде
 вознаграждения можно было бы выплачивать ему по 3 коп. с пуда.

Оцінявая общее состояние продовольственного дѣла, Р. А. Скимунтъ ходитъ его нѣсколько улучшившимся, но все же далеко не настолько, къ это было бы желательно. Между тѣмъ кругъ лицъ, относящихся къ дѣлю Уполномоченнаго, все болѣе расширяется. Обывательскому Комитету показано въ выдачѣ вагона сахара и разъяснено, что дѣло снабженія са- ромъ бѣженцевъ возлагается на Уполномоченнаго. Онъ же долженъ теперь абжать мукой служащихъ Либава-Роменской ж. д., Александровской ж. д., конецъ, арестантовъ Минской тюрьмы. Въ связи съ этимъ всталъ вопросъ реквизиціяхъ. Либава-Роменская ж. д. предложила реквизиловать для ея едѣ два вагона прибывшей муки. Согласіе было дано, чтобы до получе- ния вагоновъ, предназначенныхъ по плану, служащіе имѣли хоть что-нибудь гда на слѣдующій день дорога попросила о реквизиціи уже 4 вагоновъ ки, хотя, впрочемъ, когда ей было предложено обратиться съ письменнымъ

63.

Дакумент. "Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии".

Мінск. 10.01.1917.

Машынапіс. На с. 2 заўвага М. Багдановіча.

На рускай мове.

Л. 1, с. 2.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.

Ф. 137. Воп. 1. Адз. зах. 36. Л. 12–2 адв.

ходатайствомъ, попросила о реквизиціи лишь двухъ вагоновъ. Но и въ этомъ ей было отказано, такъ какъ крайней необходимости не имѣлось, а между тѣмъ къ такой мѣрѣ, какъ реквизиція частныхъ грузовъ, слѣдуетъ прибѣгать очень осторожно.

Комиссія единогласно присоединяется къ этой точкѣ зрѣнія.

Докладывается заявленіе С.А. Гордаялковскаго о необходимости измѣненія таксы на рожь, такъ какъ Министерствомъ Земледѣлія установлены рядъ надбавокъ къ ея прежней твердой цѣнѣ.

Р.А. Скирмунтъ, въ виду серьезности возбужденнаго вопроса, предлагаетъ отложить обсужденіе на краткій срокъ и разрѣшить его въ спеціально для этого созванномъ засѣданіи мѣстнаго Совѣщанія.

Предложеніе принято единогласно.

Въ виду затрудненій съ керосиномъ, принимающихъ затяжной характеръ рѣшено собрать къ одному изъ ближайшихъ засѣданій соотвѣтствующій матеріалъ и выяснить вопросъ, достаточно ли высока дѣйствующая такса.

Докладываются просьбы жителей Хорской волости ^{Модирская гора} о выдачѣ нарядовъ для доставки продуктовъ первой необходимости, и торговцевъ м.Раки о томъ же. Въ обоихъ случаяхъ указывается, что означенные продукты на мѣстѣ отсутствуютъ. Ходатайства признаны заслуживающими уваженія и постановлено просить соотвѣтствующія Уѣздныя Комиссіи озаботиться организаціей продовольственнаго дѣла въ указанныхъ мѣстностяхъ.

Предсѣдатель Комиссіи

Секретарь

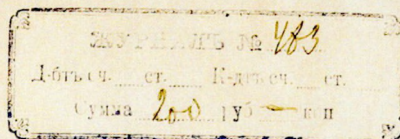

“Далей усё ішло па-ранейшаму, толькі, на жаль, Багдановіч чуўся слабейшым. Калі ў сталоўцы усё заціхала, усе расходзіліся, ён аставаўся і дапозна сядзеў у г.зв. канцылярыі Камітэта. Гэта быў невялікі пакойчык з ашклёнымі дзвярамі на балкон. Знаходзіўся ён паміж сталовым пакоем і тым, дзе мы з мамай жылі. Там стаяў пісьмовы стол і мяккі фатэль. У гэтым фатэлі сядзеў Багдановіч доўгія гадзіны – упоцёмку. Я не раз прапанавала лямпу, але не хацеў нічога. “Мне тут так добра...” казаў. Мо якраз тады ён складаў свае апошнія вершы?”

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

З Е М С Т В О
МИНСКАЯ
ГУБЕРНСКАЯ ЗЕМСКАЯ
У П Р А В А.

РЕЗОЛЮЦІЯ.

Отд. продовольственный

Февраля 21 дня 1917 г.

№ 34

Губ. г. Минскъ.

Въ засѣданіи Минской Губернской Продовольственной Комиссіи 21-го сего февраля было заслушано прошеніе служащаго Комиссіи М. А. Богдановича объ отпускъ для поправленія здоровья и о пособіи на лѣченіе и было постановлено: предоставить двухмѣсячный отпускъ Богдановичу, съ сохраненіемъ содержанія, и выдать единовременно ему на лѣченіе пособие въ размѣръ 200 руб..

Выданъ чекъ

на № 838334

Чекъ за № 838334

на двести рублей

получилъ 23 февраля

1917 г.

Максимъ Богдановичъ

Богдановичъ

Предсѣдатель Управы

Въ виду сего Минская Губернская Земская Управа ПОСТАНОВИЛА: предоставить Богдановичу двухмѣсячный отпускъ съ сохраненіемъ содержанія и выдать ему единовременно пособие въ суммѣ ДВУХСОТЪ РУБЛЕЙ /200р./, для чего и выдать ему чекъ на полученіе этой суммы съ условнаго текущаго счета Управы по продовольственной операциі подѣ № 92851, находящагося въ Минскомъ Губернскомъ Казначействѣ.

Члены Управы

Бухгалтеръ

[Handwritten signature]

64.

Дакумент. Рэзалюцыя Мінскай губернскай земскай управы на рашэнне Мінскай губернскай харчовай камісіі “аб водпуску для папраўлення здароўя і аб дапамозе на лячэнне”.

Мінск. 23.02.1917.

Машынапіс. Распіска М. Багдановіча аб атрыманні грошай.

На рускай мове.

Л. 1, с. 1.

Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці.

Ф. 1743. Воп. 2. Адз. зах. 2. Л. 108.

“Надыходзіла вясна, дажджы, вільгаць. Багдановіч чуўся горш. Тэмпература падымалася. Трэба было яму змяніць клімат. Пастанавілі на супольных нарадах, што паедзе ў Ялту. Здабылі грошы, прыгатавалі, што трэба на дарогу, і ў канцы лютага наступілі ад’ездзіны. Мы ўсе хацелі правесці на вакзал, але Максім запратэставаў: “Пажагнаем тут, у Бел. хатцы. Мне будзе цяжэй расставацца з вамі ўсімі пры натоўпе чужых людзей”. Жагналі мы яго са слязамі на вачах, як бы прадчувалі, што жагнаем назаўсёды. Маці мая абняла яго і пацалавала ў галаву. Ён сказаў: “Я не магу голасна гаварыць, а п. Людвіка дрэнна чуе, а так бы хацеў сказаць ёй шмат мілых слоў! Я ёй напішу!” І не напісаў, не хапіла, відаць, сілы. А можа, і напісаў, а ліст не выслалі чужыя людзі? Хто ведае...

Але калі прыйшла вестка аб яго смерці, такой цяжкай у адзіноцтве, мы не маглі дараваць сабе зробленай памылкі. Нашто было выпраўляць яго не парадзіўшыся з доктарам, не ўпэўніўшыся, што Ялта яму паможа. Як не дарэчна. Трэба было запэўніць на месцы больш выгоды, больш сардэчнай апекі. Смерць бы яго, на жаль, не мінула, але няхай бы паміраў паміж намі, паміж сваімі адданымі яму прыяцелямі, ў роднай старонцы. Ён жа гэтага хацеў, да гэтага імкнуўся. А можа меў надзею, што яшчэ падлечыцца і вернецца? Хто ведае...”

Сівіцкая Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску.

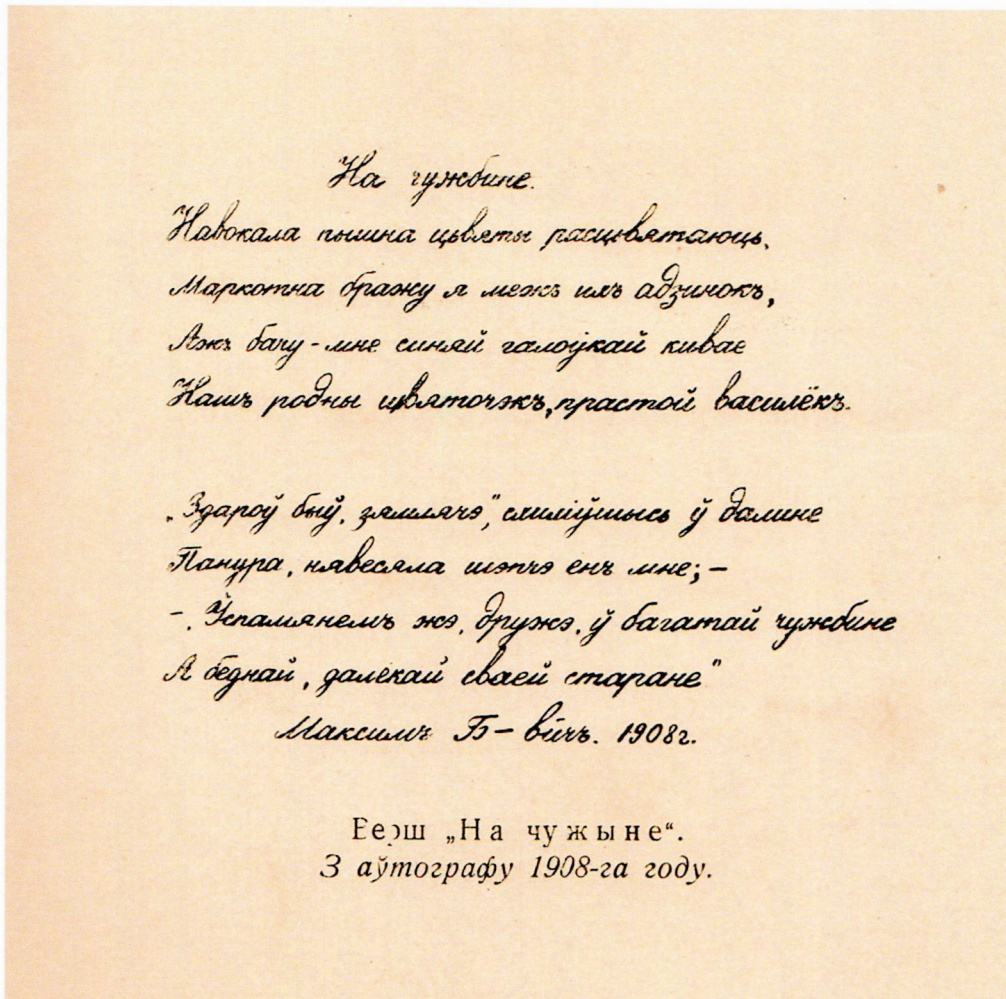

Дадатак. Факсімільныя выявы страчаных аўтографаў М. Багдановіча

1. "На чужыне". Верш.

Творы М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 5.

2. "Маладыя гады, маладыя жаданні..." Верш.
Творы М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 99.

Маладыя гады,
Маладыя жаданьня
Уж жуды, як жуды,
Польскі шчасце казачыня

Польскі польскі краі,
Мілы тварык дзявоцкі,
Залатую касу,
Сявёныя вочы.

Цёмны сад-вінаград,
Цвет бліскучы шышнёвы, –
У агністым паллад,
У гарачым словы.

Будзь жа, вех малады,
Поймні сьветлыя дні!
Трачэйце, гады,
Залатыя агні!

Верш "Маладыя гады".
З аўтографу 1915-16 г.г.

3. "Ціхі і сіні...". Переклад верша П. Верлена.
Твори М. Багдановіча, Т. 1. – 1927. – С. 257.

[illegible]

5. "Кароткая гісторыя беларускай пісьменнасці да XVI стал.". Артыкул. Творы М. Багдановіча, Т. 2. – 1928. – С. 21.

Кароткая

История Беларускай Письменнасці

да XVII столѣція

[illegible]

1. $\frac{35}{10}$
 2. $\frac{35}{10}$
 3. $\frac{35}{10}$
 4. $\frac{35}{10}$
 5. $\frac{35}{10}$
 6. $\frac{35}{10}$
 7. $\frac{35}{10}$
 8. $\frac{35}{10}$
 9. $\frac{35}{10}$
 10. $\frac{35}{10}$
 11. $\frac{35}{10}$
 12. $\frac{35}{10}$
 13. $\frac{35}{10}$
 14. $\frac{35}{10}$
 15. $\frac{35}{10}$
 16. $\frac{35}{10}$
 17. $\frac{35}{10}$
 18. $\frac{35}{10}$
 19. $\frac{35}{10}$
 20. $\frac{35}{10}$
 21. $\frac{35}{10}$
 22. $\frac{35}{10}$
 23. $\frac{35}{10}$
 24. $\frac{35}{10}$
 25. $\frac{35}{10}$
 26. $\frac{35}{10}$
 27. $\frac{35}{10}$
 28. $\frac{35}{10}$
 29. $\frac{35}{10}$
 30. $\frac{35}{10}$
 31. $\frac{35}{10}$
 32. $\frac{35}{10}$
 33. $\frac{35}{10}$
 34. $\frac{35}{10}$
 35. $\frac{35}{10}$
 36. $\frac{35}{10}$
 37. $\frac{35}{10}$
 38. $\frac{35}{10}$
 39. $\frac{35}{10}$
 40. $\frac{35}{10}$
 41. $\frac{35}{10}$
 42. $\frac{35}{10}$
 43. $\frac{35}{10}$
 44. $\frac{35}{10}$
 45. $\frac{35}{10}$
 46. $\frac{35}{10}$
 47. $\frac{35}{10}$
 48. $\frac{35}{10}$
 49. $\frac{35}{10}$
 50. $\frac{35}{10}$
 51. $\frac{35}{10}$
 52. $\frac{35}{10}$
 53. $\frac{35}{10}$
 54. $\frac{35}{10}$
 55. $\frac{35}{10}$
 56. $\frac{35}{10}$
 57. $\frac{35}{10}$
 58. $\frac{35}{10}$
 59. $\frac{35}{10}$
 60. $\frac{35}{10}$
 61. $\frac{35}{10}$
 62. $\frac{35}{10}$
 63. $\frac{35}{10}$
 64. $\frac{35}{10}$
 65. $\frac{35}{10}$
 66. $\frac{35}{10}$
 67. $\frac{35}{10}$
 68. $\frac{35}{10}$
 69. $\frac{35}{10}$
 70. $\frac{35}{10}$
 71. $\frac{35}{10}$
 72. $\frac{35}{10}$
 73. $\frac{35}{10}$
 74. $\frac{35}{10}$
 75. $\frac{35}{10}$
 76. $\frac{35}{10}$
 77. $\frac{35}{10}$
 78. $\frac{35}{10}$
 79. $\frac{35}{10}$
 80. $\frac{35}{10}$
 81. $\frac{35}{10}$
 82. $\frac{35}{10}$
 83. $\frac{35}{10}$
 84. $\frac{35}{10}$
 85. $\frac{35}{10}$
 86. $\frac{35}{10}$
 87. $\frac{35}{10}$
 88. $\frac{35}{10}$
 89. $\frac{35}{10}$
 90. $\frac{35}{10}$
 91. $\frac{35}{10}$
 92. $\frac{35}{10}$
 93. $\frac{35}{10}$
 94. $\frac{35}{10}$
 95. $\frac{35}{10}$
 96. $\frac{35}{10}$
 97. $\frac{35}{10}$
 98. $\frac{35}{10}$
 99. $\frac{35}{10}$
 100. $\frac{35}{10}$

Saxus silenus aegy, *amphisp* & *compositus*
halys *hervay* *mus* *malin* *sem* *vellyga*,
shavellaga

Russkogo naroda, na kogo sverkhovno i adn
vseobshche - vse narodi, vsykh narodov
sveta, vsemu svetu, vo imya, na imya
svetla, istiny, pravdy, razuma, krasoty, uspeha
na zemle i na nebe, na vode i pod zemleyu,
na suke i na mori, na kopani i na gorah,
na stepakh i na tundraх, na volnakh i na beregakh,

Аўтограф артыкулу „Кароткая гісторыя беларускай пісьменнасці да XVI стал.“ (стар. 13).

6. "Забутый шлях". Артыкул.

Творы М. Багдановіча, Т. 2. – 1928. – С. 63.

Забутый шлях.

Калі гэтае звернецца думкою да
украінскага жыцця перад вайною, вян, певне,
згадае, сказаць бы так, „нацыяналізацыю“ мистецт-
ва, што тогда пачалося праводзілася сярод вель-
іх галузів, цікавае грамадзянства, звертаю
на себе увагу прэсы. Украінскі народныя мелодыі,
народныя орнаменты, народныя та старожытныя
будівніцтва – все гэта знаходзілі сабе людзей, што
браіліся за іх, пачаліся пільне на вышэй-
шый рівень развою, вярнуць ~~своё~~
~~мистецтва~~ на чых падваліх сваёй шы-
роке ~~мистецтва~~ мистецтва. Але украінска
поезія чітка зостаецца по-за межамі цього
дуже чінаго, жывого руха. Цікава, што ніхто
цього контрасту не замечав, – прэса, у кожнай

Аўтограф артыкулу „Забутый шлях“ (стар. 62).

7. "Украинское казачество". Артыкул.
Творы М. Багдановіча, Т 2. – 1928. – С. 177.

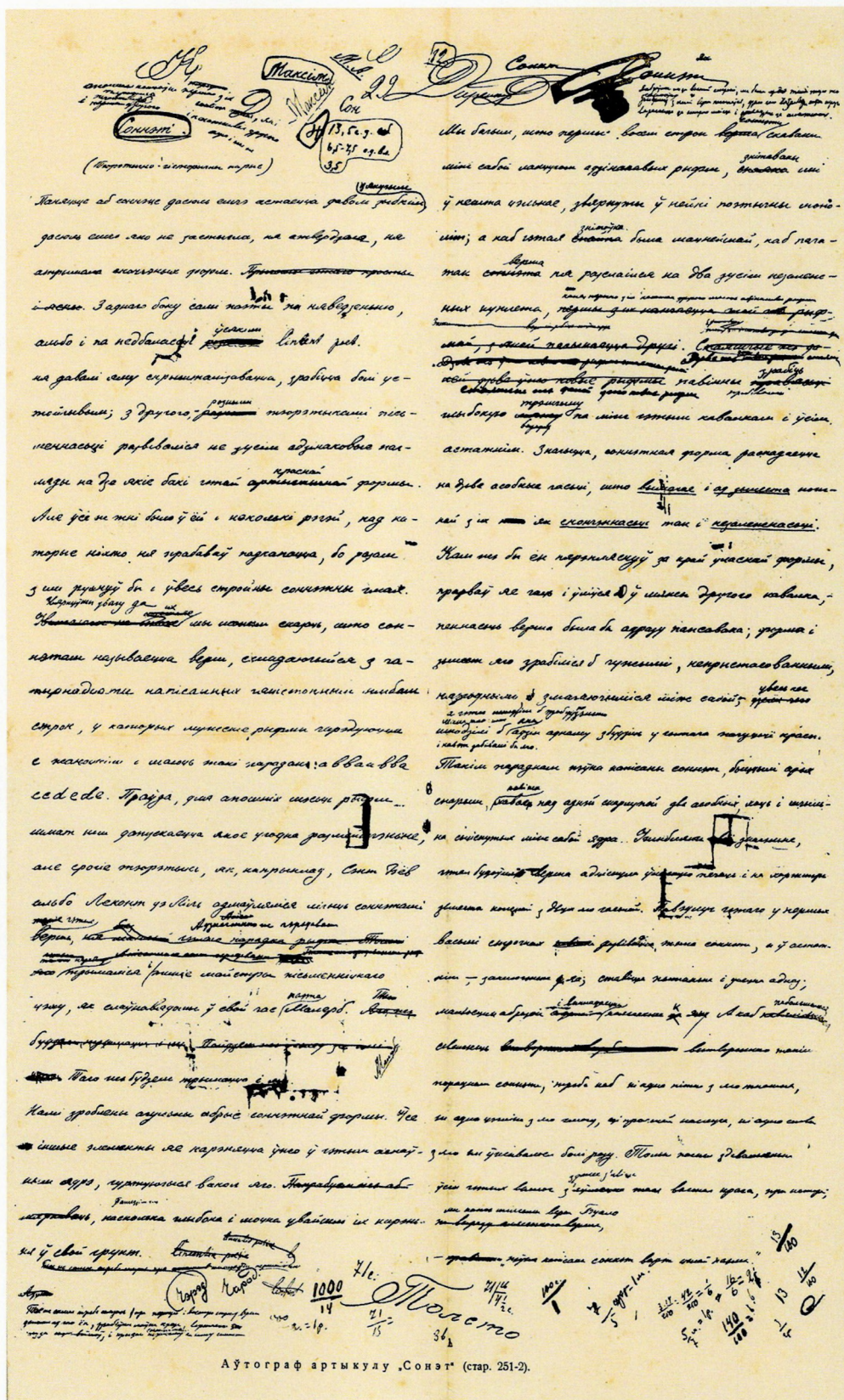
Украина — это, по нынешнему, окраина, окра-
инная русская земля. На сотни верст раскидыва-
лась здесь в старину привольная, дикая степь, а по
ней постоянно бродили орды кочевников, одна за другой
набгавшая из глубин Азии. Не удивительно, что на-
ши французы боялись селиться по этой степи. В кия-
нские времена (иные 700-900 назад) только в северо-
западном углу ее, около Киева, ^{чисто} было оседлое русское
население. Но и здесь каждую минуту грозила опасность,
каждую минуту нужно было находиться настороже.
Только под охраной военной силы князей возможна
была здесь жизнь. И ~~на~~ пограничные князья не раз ко-
чили походы ~~в степь~~ ^{на кочевников}, ставили сторожевые городки
крепостицы да военные заставы и такь по чужому

Аўтограф артыкулу „Украинское казачество“ (стар. 177.)

8. "Сонэт". Артыкул.

Творы М. Багдановіча, Т. 2. – 1928. – С. 253.

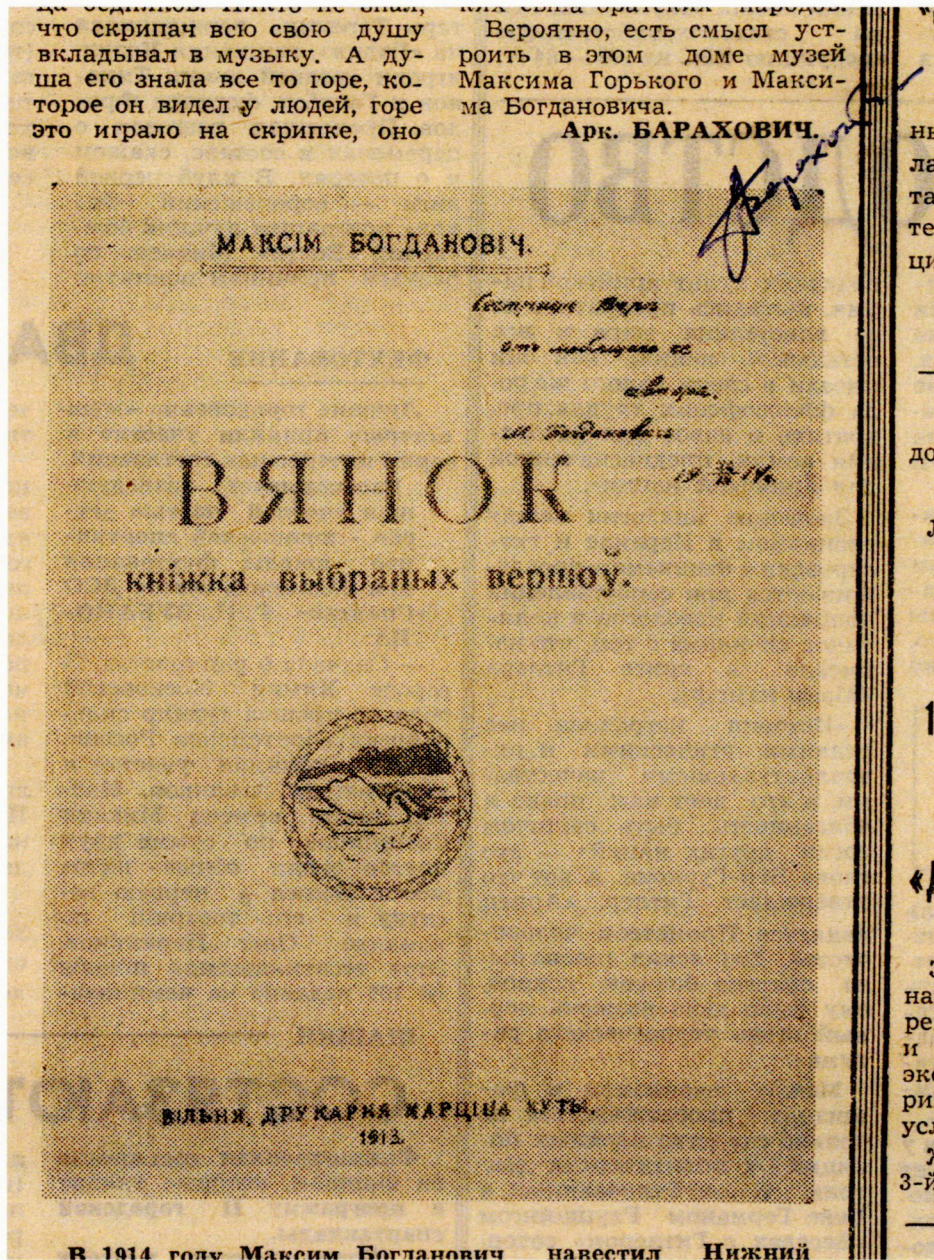

Аўтограф артыкулу "Сонэт" (стар. 251-2).

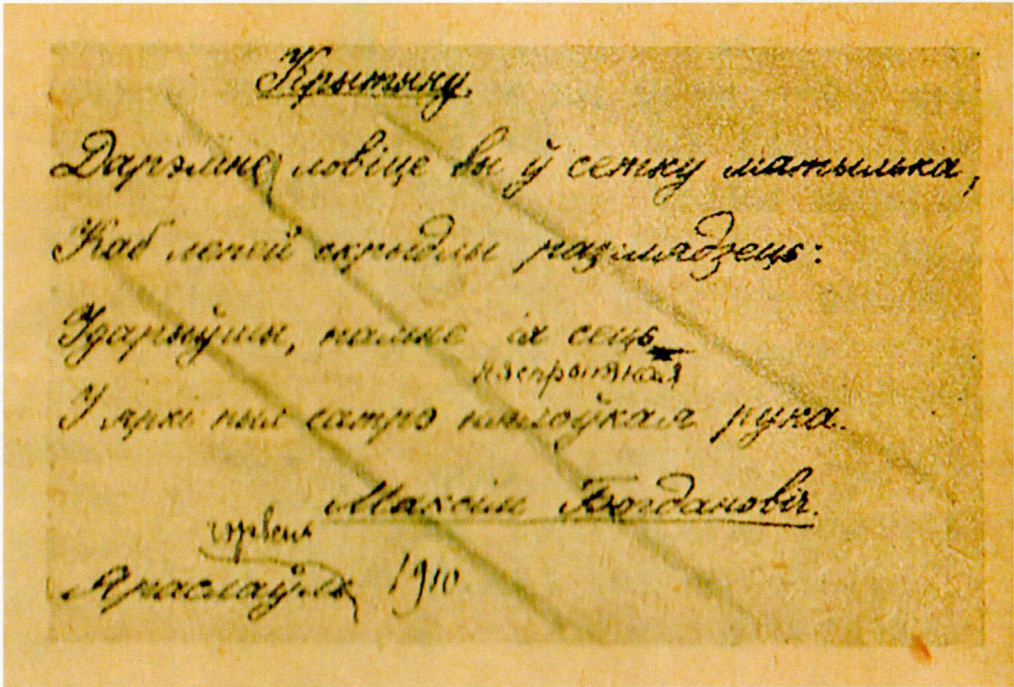
9. Дароўны надпіс Веры Гапановіч. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча "Вянок". — Вільня, 1913.

Газета "Северный рабочий". – 1983. – 16 сакавіка. – № 61, С. 3.

10. "Крытыку". Верш
"Новы шлях", 1944. – № 1, С. 12–13.

11. "Вагітная" ("Цяжарная"). Верш.
"Новы шлях", 1944. – № 1, С. 12–13.

Вагітная

Вегар цікі, вегар просты
Ад ускода ўжо ідзе.
Гусял бем, гармаўскасць
Гудзе мутка ў глыбзе.

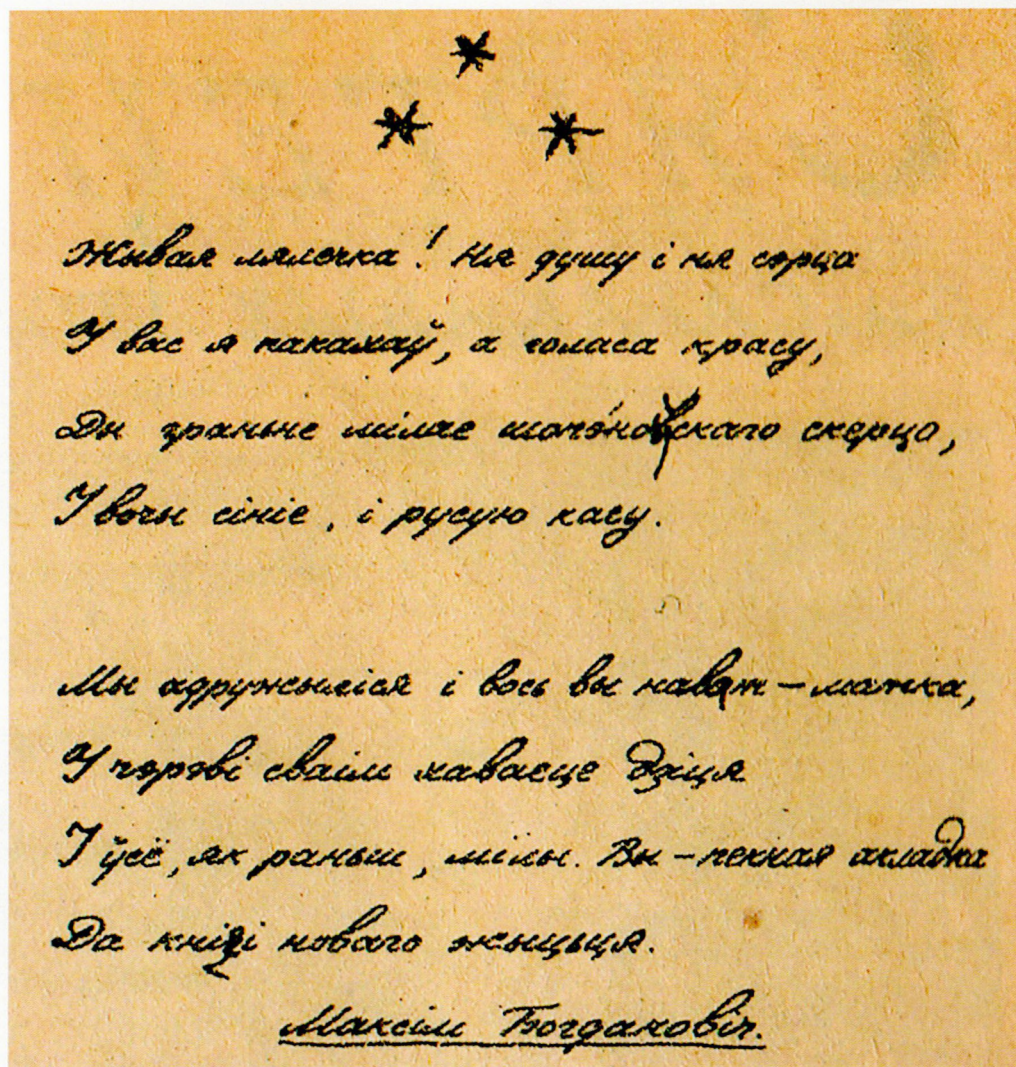
Роўнай, ванскою кадраю
Я іду адпачываць.
Ціша вее кады мною
І, здаецца, штось чуваць.

Мо пагула бусла вуха,
Што над катало мяціць.
Мо дзіцёнка сэрца турка,
Турка так ва мне стурчыць.

12. "Да дзяўчыны". Эпіграф да верша.

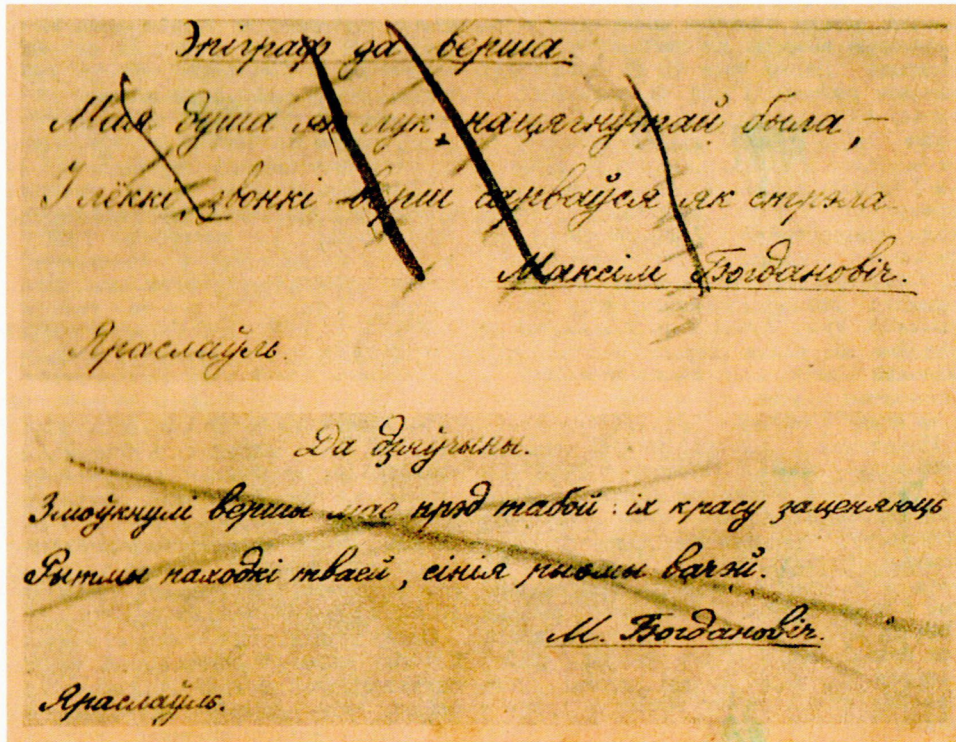
"Новы шлях", 1944. – № 1, С. 12–13.

13. "Жывая лялечка!". Верш.

"Новы шлях", 1944. – № 1, С. 12–13.

Бібліяграфія

1. Багдановіч, А. Я. З успамінаў / Багдановіч, М. А. Творы М. Багдановіча : у 2 т. / М. А. Багдановіч; пад рэд. І. І. Замоціна; падрыхтавана Літаратурная камісія Інбелкульту – Менск: Інбелкульт, 1927. – Т. 1., кн. 1 : Вершы – Аповяданні – Тэкст – Варыянты – Увагі. – 502 с. [44]
2. Богданович, А. Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича. – Літаратурны музей Максіма Багдановіча. – КП 8979. [3, 10, 19, 40, 42, 43, 47, 51, 54, 58-1]
3. Бядуля, З. Мае ўспаміны (К вечару памяці М. Багдановіча) / З. Бядуля // Савецкая Беларусь. – 1923. – 16 чэрв. – С. 3. [21–22, 56, 59, 60-1]
4. Бядуля, Зм. Страцім-лебедзь / Зм. Бядуля // Літаратура і мастацтва. – 1941. – 5 сак. – С. 2. [62-1]
5. Ватацы, Н. Б. Пошукі творчай спадчыны Максіма Багдановіча / Н. Б. Ватацы // Шлях паэта. Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча / складальнік Н. Б. Ватацы. – Мінск, 1975. – С. 289–299. [13–14]
6. Ватацы, Н. Б. У Горкім / Н. Б. Ватацы // Шлях паэта. Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча / складальнік Н. Б. Ватацы. – Мінск, 1975. – С. 206–218. [3]
7. Ватацы, Н. Б. Яна – выдумка маёй галавы... / Н. Б. Ватацы // Маладосць. – 1973. – № 8. – С. 146–152. [45]
8. Вольскі, В. Невядомыя рускія тэксты Максіма Багдановіча / В. Вольскі // Літаратура і мастацтва. – 1949. – 10 верасня. – С. 4. [49]
9. Вольскі, В. Новыя аўтаграфы М. Багдановіча / В. Вольскі // Беларусь. – 1947. – № 5. – С. 32. [49, 50]
10. Гарэцкі, М. На ўгодкі па М. Багдановічу / М. Гарэцкі // Беларуская думка. – 1919. – 26 мая. – С. 3. [8]
11. Годнеў, Ц. Браты Багдановічы / Ц. Годнеў // Маладосць. – 1966. – № 12. – С. 106–108. [11]
12. Дзявольскі, Д. Старонкі ўспамінаў / Д. Дзявольскі // Літаратура і мастацтва. – 1958. – 5 лют. – С. 2. [45]
13. Железняк, Г. Поэзия М. А. Богдановича. Дысертация // Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 66. – Воп. 1. – Адз. зах. 1391) Л. 27 [23]
14. З-ц, Л. Максім Багдановіч / Л. З-ц // Іскра. 1925. – 31 мая. – С. 2–3. [20, 60-2]
15. Івашын, В. Невядомыя пераклады твораў Янкі Купалы / В. Івашын // Беларусь. – 1955. – № 5. – С. 12–13 [12]
16. Імшэннік, Хв. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу / Хв. Імшэннік // Палеская Праўда. – 1927. – 11 снеж. – С. 3. [48]
17. Кабржыцкая, Т. В. Слядамі знічкі : Пра Сяргея Палуяна / Т. В. Кабржыцкая, В. П. Рагойша. – Мінск: Выдава ЦК КП Беларусі, 1990. – 80 с. [1]
18. Ластоўскі, В. Мае ўспаміны аб М. Багдановічу / В. Ластоўскі // Крывіч. – 1926. – № 1. – С. 62–66. [9, 28, 39, 41]
19. Ліст Д. Дзявольскага да Ю. Пшыркова ад 11.01.1958 // Максім Багдановіч: вядомы і невядомы : зб. літаратурна-і арх. матэрыялаў / уклад. і камент. Ц. В. Чарнякевіча; прадм. і гласарый Ю. В. Пацюпы. – Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2011. – 392 с. [2, 46]
20. Ліст Зоські Верас да Алеся Бачылы (9 снежня 1968 г., Вільня) // Беларускі дзяржаўны архіў музей літаратуры і мастацтва. – Ф. 323. – Воп. 1. – Адз. зах. 189. – Л. 3. [53]
21. Луцкевіч, А. Максім Багдановіч (У дзесятыя ўгодкі смерці Яго) // А. Луцкевіч (Антон Навіна) // Адбітае Жыццё: Лекцыі і стацыі з беларускае адраджэнскае літаратуры. Кніжка І. Вільня: Выд. Беларускага выдавецкага таварыства, 1929. – С. 59–63. [7]
22. Луцкевіч, А. Максім Багдановіч. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва / Антон Луцкевіч; уклад., прадм., камент., індэкс імёнаў, пер. з пол. і ням. А. Сідарэвіча. – Мінск, Кнігазбор, 2006. – С. 53–60. [31]
23. Луцкевіч, А. Маладая Беларусь / А. Луцкевіч // Наша Ніва. – 1911. – 3(16) ліст. – С. 566–568. [29, 30]

24. Луцкевіч, А. Праблема красы й мастацтва ў творах Максіма Багдановіча // А. Луцкевіч (Антон Навіна) // Адбітае Жыццё: Лекцыі і стацыі з беларускае адраджэнскае літаратуры. Кніжка I. Вільня: Вyd. Беларускага выдавецкага таварыства, 1929. — С. 64–74. [6, 32]
25. Луцкевіч, А. Праблема сфармавання нацыянальнае душы Максіма Багдановіча (Да дваццатых угодкаў смерці паэта) / А. Луцкевіч // Калосьсе. — 1937. — № 4. — С. 218–224. [56]
26. Луцкевіч, А. Пяняр чыстай красы / А. Луцкевіч // Наша ніва. — 1914. — 21 лют. — С. 2. [3]
27. Навіна, А. З недрукаванае спадчыны па М. Багдановічу / А. Навіна (А. Луцкевіч) // Гадавік Беларускага навуковага таварыства. — Вільня, 1933. — Кн. 1. — С. 162–169. [5, 17–18, 33, 34, 37]
28. Навіна, А. Нязнаныя творы М. Багдановіча / А. Навіна (А. Луцкевіч) // Наша будучыня. — 1923. — 6 студз. — С. 2–3. [15–16]
29. Огурцов, Н. [Из воспоминаний] / Н. Огурцов // Шлях паэта. Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча / складальнік Н. Б. Ватацы. — Мінск, 1975. — С. 64–65. [52]
30. Рагойша, В. П. Максім Багдановіч. І краса, і сіла / В. П. Рагойша // Вяршыні: З невядомага і забытага пра Я. Купалу, Я. Коласа, М. Багдановіча / В. П. Рагойша. — Мінск: Універсітэцкае, 1991. — С. 164–167. [25]
31. Рагойша, В. Прыгожа літары выводзіў ён пяром... / В. Рагойша // Маладосць. — 1974. — № 5. — С. 183–184. [25]
32. Рагойша, В. П. Максім Багдановіч. Ліст у “Нашу ніву” / В. П. Рагойша // Вяршыні: З невядомага і забытага пра Я. Купалу, Я. Коласа, М. Багдановіча / В. П. Рагойша. — Мінск: Універсітэцкае, 1991. — С. 161–164. [26, 27]
33. Саламевіч, І. Невядомы аўтограф Максіма Багдановіча / І. Саламевіч // Літаратура і мастацтва. — 1973. — 2 лют. — С. 8. [36]
34. Сівіцкая, Л. [Зоська Верас] Пяць месяцаў у Мінску. Літаратурны музей Максіма Багдановіча. — КП 171. [57, 58-2, 60-3, 61, 63, 64]
35. Скалабан, В. В. Белорусское общество в Петрограде по оказанию помощи пострадавшим от войны. 1916-1918 гг. : межархивный справочник / сост Н. Е. Калесник и др.; предисл. В. В. Скалабана; науч. ред. С. В. Жумарь; ред. кол. В. И. Адамушко и др. — Минск: НАРБ, 2008. — 90 с. [55]
36. Смолкін, М. З рукапіснай спадчыны Максіма Багдановіча / М. Смолкін // Палымя. — 1958. — № 3. — С. 175–182. [24, 35, 38]
37. Трус, М. Московская тетрадь Максима Богдановича / Микола Трус // Беларуская думка. — 2018. — № 12. — С. 24–28. [4]

Змест

Ад укладальнікаў	7
Раздзел I. Аўтографы на фотаздымках	10
1. "Я, нядужны, бязскрыдлы паэт..." Верш	10
2. "Я вспоминаю дом старинный..." Верш	12
Раздзел II. Зборнікі вершаў-перакладаў	14
3. "Зеленя". Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы	14
4. Зборнік вершаў. Аўтарскі пераклад з беларускай мовы	42
Раздзел III. Вершы	48
5. "Крытыку" (трыялет). Верш	48
6. "Ліст да п. В. Ластоўскага". Верш	50
7. "Трыялет". Верш	56
8. "На могілках" (рондэль). Верш	58
9. "Спомін". Верш	60
10. "Максім і Магдалена". Паэма	62
Раздзел IV. Пераклады вершаў	68
11. "Созревших хлебов золотые посевы..." Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы "Жніво"	68
12. "Жниво". Пераклад з беларускай мовы верша Янкі Купалы "Жніво"	70
13–14. "Пальмы гордые и лавры..." "Теплый гром. Цвета, черешня..." Пераклад з украінскай мовы вершаў Агафангела Крымскага	72
15–16. "Млоснасць" (Langueur), "Ракаўкі". Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена	74
17–18. "Як раньш пье..." (Chanson d'automne), "Плач сэрца майго..." (Il pleure dans mon coeur...) . Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена	76
19. "Трэ нам, бачыш, усё між сабой дараваць..." (Il faut, voyez-vous, nous pardonner les choses). Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена	78
20. "Раяль цалуе тонкая рука..." Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена	80
21–22. "О, сум, усні ў душы маёй...", "Зіянне месяца". Пераклад з французскай мовы вершаў Поля Верлена	82
23. "Покуль, зорка, ўранці твой..." Пераклад з французскай мовы верша Поля Верлена	84
Раздзел V. Артыкулы	86
24. "P.S.". Заканчэнне артыкула "За тры гады"	86
25. "Краса и сила (опыт исследования стиха Т. Г. Шевченко)". Артыкул	88
Раздзел VI. Лісты	104
26. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва". Ялта. [чэрвень–ліпень 1909 г.]	104
27. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва". Ялта. [чэрвень–ліпень 1909 г.]	106
28. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва". Ялта. [да 08.08.1909]	108
29. Ліст у рэдакцыю альманаха "Маладая Беларусь". Яраслаўль. 27.11.1911	110
30. Ліст у рэдакцыю альманаха "Маладая Беларусь". Яраслаўль. [1912]	114
31. Ліст Валерыю Брусаву на паштовай картцы. Яраслаўль. 26.04.1912	116
32. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва" на паштовай картцы. Яраслаўль. 29.07.1912	118
33. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва". Яраслаўль. 14.11.1912	120
34. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва". Яраслаўль. [пачатак 1913]	124
35. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва" на паштовай картцы. Яраслаўль. 02.03.1913	126
36. Віншаванне Фёдару Коршу. 22 красавіка 1913 г.	128
37. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва" на паштовай картцы. Яраслаўль. 27.04.1913	130
38. Ліст у рэдакцыю газеты "Наша Ніва". Яраслаўль. 21.10.1913	132
39. Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы. Яраслаўль. 07.11.1913	136
40. Ліст Льву Багдановічу на адвароце бланка паштовага пераводу. Яраслаўль. 20.03.1914	138
41. Ліст Вацлаву Ластоўскаму на паштовай картцы. Яраслаўль. 23.05.1914	140

Раздзел VII. Дароўныя надпісы	142
42. Дароўны надпіс Марыі Галаван. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.	142
43. Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.	144
44. Дароўны надпіс Ганне Гапановіч. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.	146
45. Дароўны надпіс Мікалаю Какуеву. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.	148
46. Дароўны надпіс Мікалаю Ашукіну. На тытульным лісце кнігі М. Багдановіча “Вянок”. Вільня. 1913 г.	150
47. Дароўны надпіс Магдаліне Гапановіч. На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Краса и сила”	152
48. Дароўны надпіс Мікалаю Дружыніну. На першай старонцы асобнага адбітка артыкула М. Багдановіча “Белорусское возрождение”	154
Раздзел VIII. Уласнаручныя запісы	156
49. Афарызмы і асобныя моўныя выразы	156
50. Спіс твораў Максіма Багдановіча, апублікаваных у рускім друку ў 1912–1914 гг.	162
51. Пазнака аб перасылцы паштовай карткі па новым адрасе. Яраслаўль. 03.09.1913	164
52. Дзённікавыя запісы. Стары Крым. 1915 г.	166
53. Запіска Людвіцы Сівіцкай. Мінск. [1916–1917]	176
54. “Для отзыва”. Пазнака Максіма Багдановіча	178
Раздзел IX. Дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны	180
55. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны мінскаму губернатару на дазвол наладзіць адназначэнны скарбоначны збор 4 снежня 1916 г. ў Мінску	180
56. Зварот “Да беларускай калоніі ў Петраградзе” на бланку Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны. Мінск. 12.11.1916	182
57. Прашэнне Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны старшыні Мінскага губернскага Таццянінскага камітэта на выдачу дзесям бежанцаў адзення і абутку. Мінск. 22.12.1916	184
Раздзел X. Дакументы Мінскай губернскай харчовай камісіі	186
58-1. Суправаджальны ліст № 1838 да “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Мінск. 08.11.1916	186
58-2. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Працэкальны запіс нарады. Мінск. 02.11.1916	188
59. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Працэкальны запіс нарады. Мінск. 15.11.1916	196
60-1. Суправаджальны ліст № 1980 да копіі “Журнала местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии” і копіі “Особого мнения Контролера Управления Главного Полевого Контролера армии Западного фронта Крылова”. Мінск. 24.11.1916	204
60-2. “Журнал местного Совещания при Уполномоченном по продовольствию Минской губернии”. Працэкальны запіс нарады. Мінск. 15.11.1916	206
60-3. “Особое мнение представителя Полевого Контроля Контролера Крылова”. Мінск. 21.11.1916	212
61. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”. Мінск. 25.11.1916	214
62-1. “Объяснительная записка к проекту плана перевозок на январь 1917 года для нужд Минской губернии”. Мінск. 09.12.1916	218
62-2. “Проект плана внеочередной перевозки продовольственных грузов на январь 1917 г. для Минской губернии”. Мінск. [да 09.12.1916]	222
63. “Постановление Минской Губернской Продовольственной Комиссии”. Мінск. 10.01.1917	224
64. Рэзалюцыя Мінскай губернскай земскай управы на рашэнне Мінскай губернскай харчовай камісіі аб водпуску для папраўлення здароўя і аб дапамозе на лячэнне”. Мінск. 23.02.1917	228
Дадатак. Факсімільныя выявы страчаных аўтографу М. Багдановіча	231
Бібліяграфія	244

Даведачнае выданне

АЎТОГРАФЫ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА КАТАЛОГ

*Да 130-годдзя з дня нараджэння
Максіма Багдановіча*

Складальнікі:

Мышкавец Ірына Вітальеўна
Бараноўскі Міхаіл Аляксандравіч
Запартыка Марына Міхайлаўна і інш.

Камп'ютарная вёрстка С. А. Шуляк
Карэктар: Т. А. Фалалеева

Падпісана да друку 18.12.2020.
Фармат 60 × 84/8. Папера мелаваная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 28,83. Ул.-выд. арк. 27,14. Тыраж 75 экз. Заказ 10.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
Дзяржаўнае прадпрыемства «БудМедыяПраект».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў:
№1 / 43 ад 2013/10/03, № 2/42 ад 2014/02/13.
Вул. В. Харужай, 13/61, 220123, г. Мінск.

Я, надуманны, безкрыдлы пазт,
Полню, раз пазабыў сваё горэ,
Бо ў той час атрымаў ваш прывет.
Я — надуманны, безкрыдлы пазт:
Мо ня выскажэ ваш трюлет,
Дык хог гэты натхніт халі гаворэ,
Як надуманны, безкрыдлы пазт.
На гавэіну задыў сваё горэ.

Максім Богачовіч

АҢҢАТ ОҢААНЫ МАКЦИМА БАТДАН ОБИЧА КАТАЛОГ